

ЛЮДМИЛА
БЕРЕЗОВСЬКА

**ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ
ФАХОВИХ МЕТОДИК
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Факультет дошкільної педагогіки і психології
Кафедра теорії і методики дошкільної освіти

Людмила Березовська

**ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ
ФАХОВИХ МЕТОДИК
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Навчальний посібник

Івано-Франківськ
«НАІР»
2022

УДК 372.47 (075.8)

Б-48

*Рекомендовано до друку Вченою радою Державного закладу
«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського» протокол № 7 від 27.01.2022 р.*

Рецензенти:

Богущ А. М. – дійсний член національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики дошкільної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського;

Княжева І. А. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського;

Потапчук Т. В. – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Березовська Людмила

Б-48 Технології викладання фахових методик дошкільної освіти : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2022. 264 с.

Навчальний посібник «Технології викладання фахових методик дошкільної освіти» укладено для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта.

У навчальному посібнику розкрито теоретичні основи викладання фахових методик дошкільної освіти у вищій школі з урахуванням сучасних стратегій модернізації вищої та дошкільної освіти. У виданні вміщено додатки та інформаційні матеріали, які поглиблюють знання здобувачів, отримані у процесі вивчення навчальної дисципліни.

Матеріали навчального посібника будуть корисні для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» та викладачів, які здійснюють підготовку майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

УДК 372.47 (075.8)

Зміст

Вступ	8
Розділ 1. Професійна підготовка майбутніх фахівців до викладання фахових методик дошкільної освіти	11
Тема 1. Мета, предмет і завдання навчальної дисципліни «Технології викладання фахових методик дошкільної освіти» ..	11
1.1. Зміст навчальної дисципліни «Технології викладання фахових методик дошкільної освіти	11
1.2. Стандарти вищої освіти	16
1.3. Навчальний та робочий план ЗВО, класифікація освітніх програм	18
1.4. Графік освітнього процесу	21
1.5. Планування різних форм навчальних занять: лекції, семінарські, практичні заняття. Планування самостійної роботи та індивідуальних навчально-дослідних завдань студентів	22
Тема 2. Наукові основи професійної діяльності викладача вищої школи	40
2.1. Формування готовності до професійної діяльності. Характеристика понять «підготовка», «готовність», «професійна підготовка».....	41
2.2. Проблема підготовки магістрів до викладання фахових методик дошкільної освіти.....	46
2.3. Характеристика сучасних методологічних підходів у процесі підготовки магістрів дошкільної освіти до викладання фахових методик	52
2.3.1. Компетентнісний підхід у процесі підготовки магістрів до викладання фахових методик дошкільної освіти	54
2.3.2. Інтегрований підхід у площині професійної підготовки майбутніх викладачів фахових методик дошкільної освіти.....	58
2.3.3. Діяльнісний підхід у процесі професійної підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти.....	61
2.3.4. Особистісно-зорієнтований підхід у професійній підготовці магістрів до викладання фахових методик дошкільної освіти	63

Тема 3. Педагогічні технології у контексті модернізації вищої освіти України 70

3.1. Поняття «технологія», «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання» в системі освіти . 70

3.2. Інноваційні педагогічні технології в професійній підготовці магістрів до викладання фахових методик дошкільної освіти 75

3.2.1. Інформаційно-цифрові технології в освітньому процесі ЗВО..... 80

3.2.2. Проєктні технології у процесі підготовки магістрів до викладання фахових методик дошкільної освіти 85

3.2.3. Використання освітньо-ігрових технологій у роботі зі студентами 88

Розділ 2. Теоретико-методологічні аспекти підготовки магістрів до викладання фахових методик дошкільної освіти ... 95

Тема 4. Змістовий компонент професійної підготовки майбутнього магістра до викладання навчальної дисципліни «Теорія і методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку..... 96

4.1. Мета, предмет та завдання вивчення навчальної дисципліни «Теорія і методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку». Структура навчальної дисципліни 96

4.2. Сучасні підходи до організації логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку 106

4.3. Форми організації логіко-математичної роботи з дітьми дошкільного віку 111

4.4. Особливості проведення занять з МФЕМУ у різних вікових групах ЗДО..... 117

4.5. Математична компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти 122

Тема 5. Змістовий компонент професійної підготовки майбутнього магістра до викладання навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку..... 127

5.1. Предмет, мета та завдання навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку»	128
5.2. Сучасні підходи до організації оздоровчої роботи в ЗДО..	132
5.3. Підготовка магістрів до викладання навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку»	138

Тема 6. Змістовий компонент професійної підготовки майбутнього магістра до викладання навчальної дисципліни «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку»..... 146

6.1. Предмет та основні завдання навчальної дисципліни «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку» .	146
6.2. Вплив музичного мистецтва на формування особистості дитини дошкільного віку.....	149
6.3. Особливості підготовки майбутніх вихователів ЗДО до викладання навчальної дисципліни «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку»	154
6.4. Організація науково-дослідної роботи студентів з вивчення проблем сучасного музичного виховання в ЗДО	158

Тема 7. Змістовий компонент професійної підготовки майбутнього магістра до викладання навчальної дисципліни «Основи природознавства з методикою»..... 163

7.1. Екологізація освітнього процесу на засадах сталого розвитку.....	164
7.2. Інтегративна спрямованість викладання навчальної дисципліни «Основи природознавства з методикою»	167
7.3. Структура навчальної дисципліни «Основи природознавства з методикою»	170
7.4. Сучасні педагогічні технології формування еколого-педагогічної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти	174

Тема 8. Комунікативна компетентність – важливий складник професійної діяльності викладача

8.1. Поняття про спілкування та комунікацію як основу міжособистісної взаємодії викладача зі студентами.....	180
--	-----

8.2. Функції спілкування в професійній діяльності викладача ЗВО.....	184
8.3. Дотримання норм мовленнєвого етикету – необхідна умова культури спілкування викладача.....	187
8.4. Характеристика культури ділового мовлення викладача фахових методик дошкільної освіти	189
Тема 9. Наукові дослідження як основа професійної діяльності викладача.....	195
9.1. Професійна компетентність викладача ЗВО	196
9.2. Характеристика професійної діяльності викладача ЗВО: навчальна та методична робота	198
9.3. Науково-дослідна діяльність викладача: написання навчально-методичних посібників, наукових статей, тез.....	201
9.4. Реалізація науково-дослідної роботи здобувачів освітнього процесу в ЗВО	203
Глосарій	207
Список використаної та рекомендованої літератури	220
Додатки.....	238

Перелік умовних скорочень

БКДО – Базовий компонент дошкільної освіти

ЄКТС – Європейська кредитно-трансферна система

ЗВО – Заклад вищої освіти

ЗДО – заклад дошкільної освіти

ІДЗ – індивідуальні навчально-дослідні завдання

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

ІЦТ – інформаційно-цифрові технології

КЗ – компетентність загальна

КС – компетентність спеціальна

МК – методична компетентність

МФЕМУ – методика формування елементарних математичних
уявлень у дітей

ОПП – освітньо-професійна програма

ТМФВ – теорія і методика фізичного виховання

ВСТУП

Актуальним питанням в умовах модернізації та реформування системи вищої освіти України є підготовка компетентних фахівців, здатних забезпечувати професійну діяльність в умовах інноваційного розвитку суспільства. У законодавчих та нормативних документах щодо розвитку вищої освіти України (Закон України «Про освіту» (2017 р.), Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2020 р.), Професійний стандарт за професією «Вихователь закладу дошкільної освіти» (2021 р.) наголошується на необхідності підвищення якості підготовки педагогічних працівників, формуванні у них ключових компетентностей, необхідних для виконання професійних ролей. Зокрема, в Законі України «Про вищу освіту» зазначено, що на другому (магістерському) рівні вищої освіти здобувач повинен набути навичок розв'язання завдань «дослідницького та інноваційного характеру в певній галузі професійної діяльності». Необхідність підготовки студентів магістратури спеціальності 012 Дошкільна освіта зумовлена модернізацією системи вищої освіти, забезпеченням її висококваліфікованими науково-педагогічними кадрами, оскільки від кваліфікації викладача дошкільної педагогіки, психології та фахових методик залежить успіх професійної діяльності всіх педагогічних працівників, які здійснюють підготовку здобувачів за напрямом 012 Дошкільна освіта. Отже, сучасний стан підготовки майбутніх магістрів дошкільної галузі потребує впровадження нових інноваційних форм, сучасних методик, освітніх програм, інтегрованих навчальних курсів, що сприятимуть формуванню професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього викладача на рівні постійно зростаючих суспільних вимог до підготовки компетентних фахівців.

Навчальний посібник укладено на основі читання лекційного курсу з технологій викладання фахових методик дошкільної освіти. У ньому подано тематичний план дисципліни; теоретичний огляд лекційного матеріалу; QR-коди, за якими розкриваються нормативні документи, освітні стандарти, публікації статей; запитання для самоперевірки; список рекомендованої літератури; глосарій; додатки.

Метою навчальної дисципліни є формування у студентів професійної та методичної компетентностей, що дозволяє майбутнім фахівцям опанувати системні теоретичні знання та технологію викладання фахових методик з урахуванням вимог наукової галузі; професійно вирішувати завдання, враховуючи сучасні стратегії трансформації вищої освіти; розробляти навчально-методичний супровід інноваційно спрямованих фахових методик дошкільної освіти, формувати самостійність та критичність педагогічного мислення; розвивати творчі та дослідницькі вміння; професійно значимі якості; культуру фахового мовлення; прагнення до саморозвитку та самовдосконалення у професії.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- навчальний контент методик дошкільної освіти для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
- складники навчально-методичного комплексу та зміст робочих програм з методик дошкільної освіти;
- сучасні технології викладання методик дошкільної освіти у вищій школі.

вміти:

- аналізувати зміст робочих програм з методик дошкільної освіти, вносити свої пропозиції, доповнення, рекомендації;
- здійснювати самостійний пошук нової наукової інформації про сучасні технології навчання студентів у вищій школі;
- доповнювати традиційні форми викладання навчальних дисциплін методами інтерактивного навчання;
- розробляти методичний супровід до методик дошкільної освіти із використанням сучасних технологій навчання у вищій школі.

Унаслідок досягнення результатів навчання здобувачі вищої освіти в контексті змісту навчальної дисципліни мають опанувати такі компетентності:

Інтегральна компетентність: здатність компетентно розв'язувати складні задачі й проблеми в організації та моніторингу освітнього процесу в системі дошкільної освіти або в процесі навчання фахівців із дошкільної освіти в закладах вищої освіти, що

передбачає проведення досліджень, здійснення інновацій у ситуаціях, що характеризуються невизначеністю умов і вимог

Загальні компетентності:

КЗ-2. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

КЗ-3. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

КЗ-4. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

КЗ-5. Здатність працювати в команді.

КЗ-8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел

Спеціальні (фахові) компетентності:

КС-1. Здатність організувати освітній процес у закладах дошкільної освіти з використанням сучасних засобів, методів, прийомів, технологій.

КС-2. Здатність здійснювати методичний супровід освітньої діяльності закладу дошкільної освіти.

КС-5. Здатність створювати та впроваджувати в практику наукові розробки, спрямовані на підвищення якості освітньої діяльності.

КС-9. Здатність до самоосвіти, самовдосконалення, самореалізації в професійній діяльності та до конкурентної спроможності на ринку праці.

КС-11. Здатність організувати науково-експериментальну та методичну діяльність в системі дошкільної освіти.

РОЗДІЛ 1.

Професійна підготовка майбутніх фахівців до викладання фахових методик дошкільної освіти

Тема 1. Мета, предмет і завдання навчальної дисципліни «Технології викладання фахових методик дошкільної освіти»

1.1. Зміст навчальної дисципліни «Технології викладання фахових методик дошкільної освіти».

1.2. Стандарти вищої освіти.

1.3. Навчальний та робочий план ЗВО, класифікація освітніх програм.

1.4. Графік освітнього процесу.

1.5. Планування різних форм навчальних занять: лекції, семінарські, практичні заняття. Планування самостійної роботи та індивідуальних навчально-дослідних завдань студентів.

Ключові поняття: здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти, зміст навчальної дисципліни, інтегральна компетентність, загальна та спеціальна (фахова, предметна) компетентність, стандарти вищої освіти, освітньо-професійна програма, навчальний план, графік навчального процесу, планування, навчальні заняття, лекції, семінарські, практичні заняття, самостійна робота, індивідуальні навчально-дослідні завдання

1.1. Зміст навчальної дисципліни «Технології викладання фахових методик дошкільної освіти»

Навчальна дисципліна «Технології викладання фахових методик дошкільної освіти» належить до циклу професійно спрямованих дисциплін у системі підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Вивчення фахових методик дошкільної освіти та технологій викладання у закладах вищої освіти є важливою умовою формування загальної та педагогічної культури магістрів як фахівців

вищого кваліфікаційного рівня, які в майбутньому поповнять склад науковців та викладачів кафедр спеціальності 012 Дошкільна освіта. Студенти магістратури спеціальності 012 Дошкільна освіта повинні оволодіти науковим стилем критичного мислення, а також такими його властивостями, як системність, цілісність, логічність, аналітичність, бути готовими до проектно-інноваційної діяльності, вибудовувати нові концепції, траєкторію професійного розвитку, організовувати й проводити на високому науково-методичному рівні наукові дослідження. Крім того, підготовка майбутнього викладача має здійснюватись із використанням сучасних інноваційних технологій та методик як українських, так і найкращих світових практик. Магістрант-випускник повинен уміти гідно презентувати себе, бути конкурентноздатним, розуміти, що тільки професіоналізм та ерудованість допоможуть самореалізуватись у професії та досягти ефективних результатів.

Метою навчальної дисципліни «Технології викладання фахових методик дошкільної освіти» є формування у студентів професійної та методичної компетентностей, що дозволяє майбутнім фахівцям опанувати системні теоретичні знання та технологію викладання фахових методик з урахуванням вимог наукової галузі; професійно вирішувати завдання, враховуючи сучасні стратегії трансформації вищої освіти; розробляти навчально-методичний супровід інноваційно спрямованих фахових методик дошкільної освіти, формувати самостійність та критичність педагогічного мислення; розвивати творчі та дослідницькі вміння; професійно значимі якості; культуру фахового мовлення; прагнення до саморозвитку та самовдосконалення у професії. Вивчення навчальної дисципліни на другому (магістерському) рівні вищої освіти ґрунтується на здобутих студентами знаннях циклу дисциплін професійної та практичної підготовки, які викладалися студентам спеціальності 012 Дошкільна освіта на першому (бакалаврському) рівні.

Нормативні вимоги до фахової підготовки студентів за другим (магістерським) рівнем дошкільної освіти обґрунтовано у Постанові

кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», Стандарти вищої освіти зі спеціальності 012 Дошкільна освіта галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка» для другого (магістерського) рівня вищої освіти. Стандартом вищої освіти визначено перелік обов'язкових компетентностей випускника другого (магістерського) рівня вищої освіти, серед яких: інтегральні, загальні та спеціальні (фахові, предметні) компетентності. Відповідно до освітньо-професійної програми (далі ОПП) 012 Дошкільна освіта другого (магістерського) рівня вищої освіти інтегральною компетентністю передбачено формування умінь компетентно вирішувати складні завдання й проблемні ситуації в організації та моніторингу освітнього процесу фахівців із дошкільної освіти, проводити дослідження, здійснювати інноваційну діяльність. Серед загальних компетентностей наявні універсальні компетентності, що не залежать від предметної галузі, але є важливими для здійснення професійної діяльності, як-от: здатність генерувати нові ідеї; самостійно приймати рішення, проводити дослідницьку діяльність, працювати у команді тощо. Спеціальні (фахові, предметні) компетентності передбачають уміння організовувати освітній процес у ЗВО та ЗДО із використанням сучасних інноваційних технологій; здійснювати організаційно-методичний супровід викладання професійно спрямованих навчальних дисциплін; розробляти та впроваджувати у практичну діяльність наукові розробки, спрямовані на підвищення якості освітнього процесу; приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності; дотримуватися етичних норм та правил, керуватися загальнолюдськими цінностями. Зазначені компетентності формуються у процесі освітньої діяльності та є свідченням набутих професійних знань і сформованих практичних умінь. Крім переліку необхідних компетентностей, Стандартом передбачено «результати навчання», які тлумачаться як знання, вміння, навички, способи мислення, що можна оцінити, виміряти, продемонструвати після

завершення освітньої програми або вивчення окремих освітніх компонентів. Результати навчання мають вищу вагу, аніж компетентності, оскільки передбачають формування бажаних освітніх результатів (знань, умінь, практичних навичок). Результати навчання та компетентності необхідні для присвоєння професійних кваліфікацій.

Навчаючись у магістратурі, майбутній викладач у галузі дошкільної освіти повинен оволодіти системними професійними знаннями основних, базових дисциплін та фахових методик, а також мати ґрунтовні знання з педагогіки вищої школи, психології, філософії, методології наукових досліджень, оволодіти педагогічною майстерністю, професійним етикетом, культурою фахового мовлення. У професійному стандарті груп професій «Викладачі закладів вищої освіти» зазначено, що основною метою професійної діяльності викладача є формування громадянських, професійних і світоглядних компетентностей, морально-етичних цінностей. Зі стандартом можна ознайомитися за кодом:

Отже, зауважимо, що в сучасному динамічному суспільстві неможливо один раз і назавжди сформувавши необхідні професійні компетенції, що зумовлює необхідність підвищення кваліфікації та самоосвіту протягом життя. Особливої актуальності, на думку І. Руснака, набуває питання створення якісно нової системи підготовки студентів магістратури, що здатна сформувавши у майбутніх викладачів уміння інтегрувати спеціальні, психолого-педагогічні, методичні й дидактичні знання в нестандартних

професійних ситуаціях, використовувати здобутий досвід для здійснення інноваційної діяльності.

Розглядаючи особливості підготовки студентів-магістрантів до викладання навчальних дисциплін у ЗВО, Н. Мирончук зауважує, що крім формування загальних компетентностей, які передбачені ОПП, у майбутніх викладачів вищої школи необхідно формувати самоорганізаційні навички, зокрема, вміння критично мислити, адаптуватися до нових суспільних змін та викликів, використовувати особистісно-професійний та життєвий досвід у процесі вирішення виробничих питань, здатність до рефлексії, самооцінки результатів діяльності.

Проведення занять пропонованого курсу вимагає застосування різноманітних методик, які вивчаються на спеціальності 012 Дошкільна освіта. Важливим є здійснення проблемного методу викладання, організація дискусій, вебінарів, круглих столів у процесі яких студенти оволодівають глибокими професійними знаннями, вміннями обговорювати й обмірковувати актуальні професійні питання в галузі дошкільної освіти; аргументувати власні думки; організовувати діалог з колегами, обирати поведінкові стратегії, адекватні професійній комунікативній ситуації та ін. Оволодінню зазначеними вміннями сприяє використання на заняттях інтерактивних технологій навчання (робота в малих групах, командах, парах та ін.), які підвищують активність та взаємодію здобувачів освітнього процесу, стимулюють до обміну думками, формують професійну компетентність.

Навчальна дисципліна включає два змістові модулі. Змістовий модуль 1. «Професійна підготовка майбутніх фахівців до викладання фахових методик дошкільної освіти» включає теми: «Мета, предмет і завдання навчальної дисципліни «Технології викладання фахових методик дошкільної освіти»», «Наукові основи професійної діяльності викладача вищої школи», «Педагогічні технології у контексті модернізації вищої освіти України». Змістовий модуль 2

«Теоретико-методологічні аспекти підготовки магістрів до викладання фахових методик дошкільної освіти» передбачає вивчення тем «Змістовий компонент професійної підготовки майбутнього магістра до викладання навчальної дисципліни «Теорія і методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку»», «Змістовий компонент професійної підготовки майбутнього магістра до викладання навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку»», «Змістовий компонент професійної підготовки майбутнього магістра до викладання навчальної дисципліни «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку»», «Змістовий компонент професійної підготовки майбутнього магістра до викладання навчальної дисципліни «Основи природознавства з методикою», «Комунікативна компетентність – важливий складник професійної діяльності викладача», «Наукові дослідження як основа професійної діяльності викладача».

Структура навчальної дисципліни полягає в ознайомленні студентів із теоретичним складником професійної підготовки магістрів до викладацької діяльності. Студенти ознайомлюються з навчальним планом, освітньо-професійною програмою, нормативними документами. Практичний складник передбачає оволодіння студентами методикою викладання фахових методик, особливостями планування різних форм організації занять: лекцій, семінарсько-практичних занять, самостійної та індивідуально-дослідницької роботи студентів. Зазначений розподіл матеріалу сприяє засвоєнню теоретичних засад щодо формування практичних умінь вирішувати поставлені професійні завдання.

1.2. Стандарти вищої освіти

Стандарт вищої освіти – це сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти і наукових

установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності (ст. 10 Закону України «Про вищу освіту»).

Стандарти вищої освіти розробляються для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій і використовуються для визначення та оцінювання якості змісту та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти (наукових установ).

Стандарти вищої освіти визначають вимоги до освітніх програм, зокрема:

- обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти;
- перелік компетентностей випускника;
- нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання;
- форми атестації здобувачів вищої освіти;
- вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти;
- вимоги професійних стандартів (у разі їх наявності).

Зі стандартами вищої освіти за першим (бакалаврським) та другим (магістерським) рівнем вищої освіти можна ознайомитися за кодами:

Крім стандартів для здобувачів освітнього процесу (бакалавр, магістр) Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства (23.03.2021 р., наказ № 610) затверджено професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти». У документі зазначено, що професійний стандарт є інструментом для систематизації вмінь і навичок (створення посадових інструкцій), підготовки молодих фахівців, само- та оцінювання діяльності викладачів закладів вищої освіти, підвищення кваліфікації та професійного розвитку.

1.3. Навчальний та робочий план ЗВО, класифікація освітніх програм

Основне завдання сучасної системи освіти – формування конкурентноспроможного суб’єкта інформаційного суспільства і водночас – залучення людини до культурних та духовних цінностей, науки, мистецтва, моральності, права та ін. У зв’язку з цим зростає роль педагогічної освіти, яка формує людину нової генерації, відповідно до потреб суспільства. Нові вимоги до педагогічної освіти зумовлюють вдосконалення нормативно-методичної бази, а саме: освітніх програм, навчальних планів, методичної літератури, педагогічних технологій, методів формування професійних компетентностей.

Планування освітнього процесу є основним у процесі підготовки фахівців у закладах вищої освіти. Особливе значення в цьому аспекті

відіграє навчальний план спеціальності, який задає головні вектори освітньої підготовки здобувачів вищої освіти створює можливості для реалізації завдань освітньо-професійних програм щодо формування програмних компетентностей.

Навчальний план – це нормативний документ закладу вищої освіти, який визначає зміст навчання та регламентує організацію освітнього процесу зі спеціальності. Навчальні та робочі навчальні плани складаються окремо для кожної освітньо-професійної програми (ОПП), за кожною формою навчання (денна, заочна, скорочений термін навчання) і включає:

- графік освітнього процесу;
- зведений бюджет часу (у тижнях);
- перелік та обсяг нормативних і вибіркового навчальних дисциплін та послідовність їх вивчення;
- види навчальних занять та їх обсяг;
- обсяг часу, передбачений на самостійну роботу студентів;
- форми проведення семестрового контролю;
- види, обсяги і терміни проведення практик;
- форми проведення державної атестації.

Розроблення навчальних і робочих навчальних планів є одним з важливих видів методичної роботи кафедри із залученням профільних представників, стейкхолдерів.

Структура навчального плану передбачає два складники: нормативну та вибірково. Розподіл кредитів програм підготовки за статусом (нормативна, вибірково частина (за вибором ЗВО та вибором студента) здійснюється згідно з вимогами ОПП.

Навчальним планом визначаються форми аудиторної, самостійної та індивідуальної роботи студентів: лекції, практичні, лабораторні і семінарські заняття, самостійні та індивідуальні заняття, курсові роботи (проекти), практики, підсумковий контроль знань студентів, кваліфікаційні (випускні) роботи, державні іспити. При цьому

зазначається кількість навчального часу для засвоєння певного обсягу навчального матеріалу з урахуванням нормативів використання часу.

У **робочому навчальному плані** з урахуванням специфіки навчального року деталізуються особливості освітнього процесу. Підґрунтям для створення робочого навчального плану є навчальний план і структурно-логічна схема програми підготовки здобувачів, яка забезпечує розподілення певних навчальних дисциплін на кредитні модулі та логічну їх послідовність.

Освітня програма – система освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти (бакалаврському, магістерському) в межах спеціальності, що визначає вимоги до рівня освіти осіб, які можуть навчатися на освітній програмі, перелік навчальних дисциплін, логічну послідовність їх вивчення, кількість кредитів ЄКТС, необхідних для виконання освітньої програми, очікувані результати (компетентності) навчання, якими повинен оволодіти здобувач відповідного ступеня вищої освіти.

За видом освітньої діяльності ОП поділяють на:

- програми вищої освіти;
- програми післядипломної освіти.

За рівнем вищої освіти ОП поділяються на:

- програми бакалаврату;
- програми магістратури.

За предметом ОП можуть:

- відповідати одній спеціальності;
- бути міждисциплінарними.

За належністю (місцем реалізації) ОП можуть розділятися на:

- факультетські, які реалізуються в одному підрозділі Університету;
- університетські, що реалізуються паралельно на двох і більше підрозділах Університету;
- спільні – реалізуються Університетом спільно з іншими організаціями, у т.ч. зарубіжними.

ОП можуть реалізовуватися на договірній основі. Особливим видом спільних програм є програми подвійних дипломів, що передбачають видачу здобувачам вищої освіти, які успішно пройшли атестацію, дипломів двох партнерів-учасників реалізації спільної ОП.

Зауважимо, що у рамках однієї спеціальності може бути реалізовано декілька освітніх програм за різними спеціалізаціями. Так, наприклад ОПП 012 Дошкільна освіта другий (магістерський рівень) вищої освіти передбачає спеціалізацію «Практична психологія в закладах дошкільної освіти» та «Логопедія в закладах дошкільної освіти».

Структура освітньої програми:

- профіль освітньої програми;
- перелік освітніх компонентів ОП;
- структурно-логічна схема вивчення освітніх компонентів;
- матриця відповідності програмних компетентностей програмним результатам навчання освітньої програми;
- матриця відповідності програмних компетентностей освітнім компонентам освітньої програми,
- навчальний план;
- робочі програми навчальних дисциплін;
- навчально-методичне забезпечення навчальних дисциплін;
- програми практик;
- документи і матеріали, що регулюють зміст і реалізацію освітнього процесу;
- засоби оцінки і контролю знань (програмові вимоги до навчальних дисциплін, тестові завдання, інформаційне забезпечення, та ін.).

1.4. Графік освітнього процесу

Освітній процес в університеті – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що здійснюється через

систему науково-методичних, педагогічних заходів і спрямована на формування компетентностей здобувачів освітнього процесу.

Освітній процес базується на принципах науковості, гуманізму, демократизму, наступності та неперервності освіти у зв'язку теорії та практики. Він здійснюється відповідно до графіку освітнього процесу, що визначає календарні терміни семестрів, навчальних занять, екзаменаційних сесій, практик, канікул на кожний рік навчання за певною освітньою програмою; підготовки атестаційних робіт, випускної атестації студентів. У графіку наводиться таблиця зведеного часу (у тижнях).

Графік освітнього процесу – це інформаційно-розпорядчий документ, який визначає порядок і терміни проведення усіх видів навчальних занять у відповідності до навчального плану. Він може коригуватися залежно від зовнішніх чинників (зміни умов проходження практики та ін.).

Освітній процес за очною формою навчання організовується за семестровою системою. Екзаменаційні сесії плануються по дві в навчальному році. Канікули загальною тривалістю 8 – 12 тижнів встановлюються здебільшого двічі на рік.

1.5. Планування різних форм навчальних занять: лекції, семінарські, практичні заняття. Планування самостійної роботи та індивідуальних навчально-дослідних завдань студентів

Організація освітнього процесу у ЗВО здійснюється з використанням різноманітних освітніх технологій.

Залежно від застосовуваної дидактичної технології можна отримати різний розвивальний і виховний ефект. Так, систематично впроваджуючи прогресивні методи активізації пізнавальної діяльності, які дозволяють включати в процес творче засвоєння знань, можна сприяти розвитку творчих здібностей студентів. Зважаючи на це, актуальною є проблема впровадження інноваційних форм та методів навчання в освітній процес ЗВО. Обираючи форми організації для

здійснення професійної підготовки магістрів дошкільної освіти до викладання фахових методик, орієнтувалися на форми організації освітнього процесу передбачені Законом України «Про вищу освіту», так і на альтернативні – інтерактивні форми організації. Зауважимо, що основними формами навчальних занять у ЗВО є: лекція; практичне, семінарське заняття (Рис. 1.1).

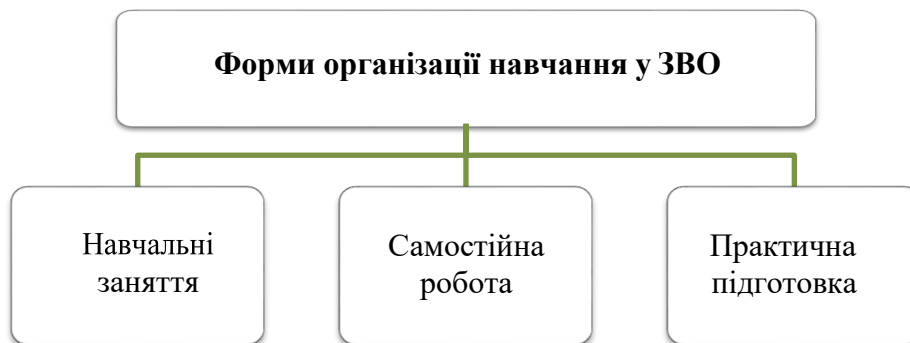

Рис. 1.1. Форми організації навчання у ЗВО

Схарактеризуємо їх.

Лекція – основна форма організації навчання у ЗВО. Вона є основною формою проведення навчальних занять у закладі вищої освіти. Як правило, лекція охоплює основний теоретичний матеріал окремої чи декількох тем навчальної дисципліни. Тематика курсу лекцій визначається робочою навчальною програмою.

Структурними елементами лекції, на думку В. Ягупова є:

- системність, логічна послідовність, структурність, наукова обґрунтованість, які полегшують її сприйняття і розуміння;
- тривалість (як правило, дві академічні години);
- запис плану і рекомендованої літератури;
- введення і характеристика певних загальних і наукових аспектів;
- розкриття і деталізація навчальної проблеми;
- завершальні висновки педагога;
- відповіді на запитання студентів.

Основними вимогами до лекції є:

- високий науковий рівень викладання;
- чіткий і системний виклад наукової інформації;
- доказовість та аргументованість наукових суджень, положень;
- активізація мислення студентів, постановка проблемних запитань; аналіз різних поглядів науковців на вирішення проблеми;
- пояснення наукових термінів та понять;
- використання сучасних інформаційно-комунікаційних засобів навчання.

Сучасна лекція у ЗВО – це не лише засіб повідомлення наукової та навчальної інформації, а й процес посилення мотиваційної спрямованості до навчання, активізації розумової діяльності, спонукання до самоосвіти та самонавчання.

За дидактичними завданнями лекції поділяють на вступні, тематичні, настановчі, оглядові, заключні (А. Алексюк, Т. Галушко, З. Курлянд).

Вступна лекція спрямована на те, щоб створити у здобувачів загальне уявлення про завдання і зміст навчальної дисципліни, розкрити її структуру, взаємозв'язок з іншими дисциплінами, мотивувати до навчання. Окрім того, вступна лекція повинна орієнтувати студентів на те, як слід слухати лекції, як їх конспектувати, як працювати над першоджерелами, які теми курсу передбачають самостійне вивчення.

Настановча лекція передбачена для студентів заочної форми навчання. На такій лекції, окрім розкриття змісту навчальної дисципліни (мети, завдання та ін.), визначення актуальних завдань, викладач акцентує на огляді наявних підручників та навчальних посібників, дає методичні поради студентам.

Тематична лекція передбачає розкриття певної теми навчальної програми дисципліни.

Оглядова лекція читається здобувачам освітнього процесу перед або під час різних видів практики (педагогічної, виробничої, науково-дослідної). Її завданням є забезпечення взаємозв'язку між

теоретичним навчанням і формуванням практичних умінь. Оглядові лекції читають студентам і перед складанням кваліфікаційних іспитів.

Завершальні лекції підбивають підсумки вивченого матеріалу з навчальної дисципліни, актуалізують закріплення ключових питань лекційного курсу, зосереджують увагу на практичному значенні здобутих знань у процесі здійснення майбутньої професійної діяльності. Провідним завданням заключної лекції є мотивація студентів до самосвіти та самонавчання в певній галузі.

За **способом викладу** навчального матеріалу виокремлюють: проблемні лекції, лекції-візуалізації, бінарні лекції, лекції-дискусії, лекції із заздалегідь запланованими помилками, лекції-прес-конференції та ін. (А. Алексюк).

Проблемна лекція належить до активних методів навчання. На відміну від інформаційної лекції, на якій студенти отримують готову інформацію, яку необхідно запам'ятати, на проблемній лекції нове подається як невідоме, яке необхідно «відкрити». Викладач, створивши проблемну ситуацію, спонукає студентів до пошуків її розв'язання, поступово підводячи до розкриття проблеми. В умові поданого проблемного завдання є суперечності, які потрібно вирішити.

Методика проведення проблемної лекції включає:

- постановку проблеми лектором;
- надання завдання студентам щодо вирішення проблеми;
- озброєння студентів необхідними інформаційними матеріалами;
- обговорення проблеми (створюється діалог, дискусія);
- аналіз традиційних та сучасних поглядів на проблему;
- розкриття змісту проблеми шляхом організації пошуку її рішення, обґрунтування висновків;
- оцінка лектором роботи студентів у процесі вирішення проблеми.

У ході проблемної лекції знання формуються на основі вирішення проблеми, а не в готовому вигляді. Даний вид лекції

сприяє розвитку інтелектуальних, творчих якостей, уміння самостійно вирішувати проблемні ситуації, забезпечує високу професійну спрямованість.

Лекція-візуалізація виникла як результат пошуку нових можливостей реалізації принципу наочності. Особливого поширення набула у період дистанційного навчання, спричиненого пандемією COVID-19.

Основними структурними елементами лекції-візуалізації є мультимедійна презентація, слайди, та текстовий науково-методичний супровід до кожного слайду. Підготовка такої лекції вимагає подання матеріалу не у текстовому форматі, а за допомогою схематичного зображення, унаочнення (схеми, таблиці, графіки та ін.), що сприяє візуальному сприйняттю інформації, підвищує процес засвоєння навчального матеріалу.

Бінарна лекція, або лекція-дискурс – це сучасна форма проведення лекції, що полягає у викладі матеріалу декількома лекторами, які взаємодоповнюють один одного. Розкриваючи одну і ту ж тему, вони ведуть дискусію між собою та залучають до обговорення аудиторію. У процесі викладу матеріалу моделюються професійні ситуації для обговорення теоретико-практичних питань двома фахівцями. Перевагами такої лекції є актуалізація наявних у студентів знань, необхідних для розуміння діалогу та активній участі у ньому. Наявність двох фахівців, дає змогу студентам порівняти різні погляди фахівців на одну й ту саму проблему, прийняти одну з них чи сформулювати власне бачення проблеми. На такій лекції присутня дискусія, діалог, пошук власного рішення.

Лекція із заздалегідь запланованими помилками спрямована на формування вміння здобувачів освітнього процесу орієнтуватися в інформаційному потоці, аналізувати й оцінювати інформацію, що подається; активізацію знань, уважність у пошуку помилок; зацікавленості до процесу вирішення проблемних ситуацій, вміння їх аналізувати, виступати в ролі експертів, рецензентів, опонентів,

виділяти неточну, неправдиву інформацію. Цей вид лекції доцільно проводити у три етапи: підготовчий (у текст лекції закладається певна кількість помилок змістового, фактологічного, методичного характеру); на початку лекції викладач попереджає аудиторію, що в даному тексті є певна кількість помилок; під час лекції здобувачі знаходять помилки, кваліфікують їх, надають правильні відповіді.

Така форма лекції виконує не тільки стимулюючу, а й контролюючу функції, оскільки дає можливість викладачеві оцінити якість засвоєння здобувачами попереднього матеріалу.

Лекція-конференція – це наукове заняття із заздалегідь визначеною темою та доповідями студентів. Її провідним завданням є навчити здобувачів брати активну участь у наукових конференціях, створити наукове середовище, наближене до дослідницько-експериментальної діяльності.

Лекції-конференція проводиться відповідно до розробленої викладачем програми. Кожен виступ є логічно завершеною доповіддю, підготовленою у межах програми.

Лекція-прес-конференція визначається сутністю її назви. Проводиться в режимі «запитання – відповіді»; зміст лекції формується за питаннями аудиторії із залученням викладачів. Постановка запитань здійснюється за оголошеною темою; основне завдання викладачів – обов’язкова відповідь на будь-яке запитання та оцінка запитань залежно від їх змісту. Така лекція носить характер «бліц-гри», в якій студенти грають роль знавців, а викладачі – роль експертів.

Ефективною формою організації освітнього процесу у закладах вищої освіти є семінарські заняття, з якими органічно поєднуються лекції.

Семінар – вид практичних занять, який передбачає самостійне опрацювання студентами окремих тем і проблем відповідно до змісту навчальної дисципліни та обговорення результатів вивчення, представлених у вигляді тез, повідомлень, доповідей, рефератів та ін.

У сучасному освітньому процесі ЗВО поширеними є семінарські заняття таких видів: просемінар, власне семінар, спеціальний семінар, семінар-практикум.

Схарактеризуємо їх.

Просемінар – відіграє вступну, підготовчу роль; передбачає аудиторну роботу студентів у супроводі викладача, спрямовану на оволодіння вміннями самостійно здійснювати підготовку до семінарського заняття. Методика проведення просемінарів включає такі структурні компоненти:

- формулювання викладачем теми заняття, дидактичної мети;
- добір методичного забезпечення до підготовки та проведення заняття;

- необхідні інформаційно-цифрові технології та засоби навчання для реалізації мети;

- організація студентів на занятті з урахуванням етапів роботи (визначення конкретного питання теми семінару, яке треба опрацювати; рекомендація методів і прийомів щодо опрацювання наукових джерел, інформаційних ресурсів; виокремлення ключових питань, які потребують поглибленого вивчення;

- організація виступів студентів, постановка запитань, опанування тим, хто виступає, культурою ведення дискусії з дотриманням принципу толерантності;

- підсумкове слово викладача.

Просемінари зазвичай проводять на початку вивчення навчальної дисципліни.

Семінари – передбачають більш високий рівень організації освітньо-пізнавальної діяльності. Організації та структура проведення семінарських занять передбачає попереднє визначення викладачем теми семінарського заняття, висвітлення основних, ключових питань для обговорення, ознайомлення зі списком літератури (основної, додаткової). У процесі організації семінарських занять важливо забезпечити комунікативну взаємодію на рівні «викладач –

студенти», «студенти – викладач на засадах партнерства, толерантності. Лише за умов вільного висловлювання думок, їх наукового обґрунтування формуються пізнавальні й мотиваційні аспекти до навчання.

Класифікація семінарів:

- семінар запитань і відповідей;
- семінар – розгорнута бесіда: передбачає попередню підготовку студентів з визначених завдань;
- семінар – колективне читання: здобувачі зачитують тексти, коментують їх зміст з позицій розвитку сучасної науки;
- семінар, що передбачає усні відповіді студентів з наступним їх обговоренням;
- семінар-дискусія – відбувається обговорення та висвітлення питань семінарського заняття. Студенти заздалегідь готуються до дискусії та обговорення;
- семінар-конференція – передбачає підготовку здобувачами доповіді за певною темою, відповіді на запитання колег;
- семінар-вирішення проблемних завдань – проводиться на основі створення проблемних ситуацій, виділення проблемних завдань та шляхів їх розв’язання;
- семінар «мозковий штурм» – студенти заздалегідь ознайомлюються з проблемними завданнями, які потребують вирішення. У процесі роботи розглядаються різні пропозиції та погляди, спрямовані на вирішення проблеми. Усі пропозиції записують, систематизують і визначають найбільш доцільні.

Проведення семінарських занять забезпечує:

- поєднання лекційних занять із самостійною навчально-пізнавальною та теоретико-практичною діяльністю студентів;
- інтелектуальний розвиток, творче мислення, використання теоретичних знань у процесі вирішення практичних завдань;
- науково-дослідну діяльність студентів;

- повторення, поглиблення і закріплення знань здобувачів освітнього процесу з навчальної дисципліни;
- формування практичних умінь і навичок необхідних для здійснення в майбутньому професійної діяльності.

Семінарські заняття виконують такі основні функції:

- навчальну (поглиблення, конкретизацію, систематизацію знань, засвоєних під час лекційних занять та у процесі самостійної підготовки до семінару);
- розвивальну (розвиток логічного мислення студентів, уміння працювати з науково-методичними та інформаційними джерелами, здійснювати аналіз, порівняння, узагальнення);
- виховну (виховання відповідальності, працездатності, культури спілкування та ін.);
- діагностично-корекційну та контролюючу (контроль за якістю засвоєння студентами навчального матеріалу).

Зауважимо, що слід уникати стандартизації та одноманітності проведення семінарських занять. Використовувати інтерактивні форми роботи на занятті (дискусії, ігри, змагання, групова робота та ін.), які активізують пізнавальну діяльність студентів, мотивують до навчання.

В освітньому процесі закладів вищої освіти активно застосовуються і практичні заняття (практикуми).

Практичне заняття – форма навчального заняття, за якої викладач організує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування в процесі безпосередньої діяльності.

Практичні заняття мають на меті навчити студентів розв'язувати специфічні завдання пов'язані з майбутньою професійною діяльністю; забезпечити відпрацювання умінь і навичок прийняття практичних рішень в адекватних, реальних умовах які покликаний вирішувати майбутній викладач.

До форм практичного навчання належить і **тренінг**, у процесі якого формуються практичні навички професії, активізуються процеси сприймання та осмислення інформації, вдосконалюються професійно-практичні уміння та навички. Тренінг (з англ. «*to train*», «*training*» – вчити, тренувати) у психолого-педагогічній літературі розглядається як група методів, спрямованих на розвиток навчальних здібностей опанування певним видом діяльності. На думку І. Беґа, тренінг є складовою підготовки спеціалістів різного профілю і передбачає загальний вплив на особистість, створює умови для саморегуляції, сприяє підвищенню емоційної стійкості студентів. Л. Березовська визначає поняття «тренінг» як форму активної міжособистісної взаємодії, що спрямована на вдосконалення конкретних практичних умінь та навичок шляхом багаторазового вправлення та тренування в процесі виконання професійно спрямованих та спеціально розроблених вправ і завдань необхідних для оволодіння професійною компетентністю майбутнього фахівця, що виробляють активність, творчість та, головне, спонукають до рефлексії студентів щодо поведінки своєї та інших його учасників. Досить поширеною формою практичного навчання є коучинг.

Освітній коучинг – ефективний метод науково-методичного супроводу. Коучинг (з англ. *coaching*) означає – наставництво, консультування. Він спрямований на те, щоб допомогти студенту розкрити свій особистісний потенціал, розвинути впевненість у собі. Це новий, інноваційний напрям в освіті. У науковій літературі відсутнє узагальнене визначення поняття «коучинг»; його тлумачать як мистецтво (Т. Голві, М. Дауні, В. Зеленін); створення сприятливих умов для діяльності (Т. Борова, С. Романова); взаємодія, спрямована на успіх в роботі, житті (С. Авдєєв, Г. Кімсі-Хаус, Ф. Сендал); процес саморозвитку особистості (Дж. Кліффорд, С. Торп). За словами Дж. Уїтмора, коучинг не вчить, а допомагає навчатися.

Технологія коучингу передбачає вміння педагога сприяти розвитку внутрішньої мотивації студентів до освітньої та майбутньої

професійної діяльності; виявляти особистісні потреби студентів та спрямовувати їх до пошуку альтернативних шляхів вирішення задля досягнення поставлених завдань.

Мета освітнього коучингу – розкриття потенційних можливостей студентів задля підвищення освітніх результатів, пізнання себе, прагнення до саморозвитку, самонавчання, пошуково-аналітичної діяльності у вирішенні завдань, розвиток логічного мислення, мовлення, задля підвищення ефективності діяльності, досягнення успіху та його закріплення. Т. Леонард, характеризує коуча як партнера людини, завдання якого допомогти їй досягнути особистісних та професійних цілей, захистити від можливих невдач та життєвих негараздів, сприяти вмінню налагоджувати комунікативну взаємодію, мотивувати, підтримувати, підбадьорювати, спрямовувати до розвитку, і головне коуч – партнер, який допоможе досягти найбільш значуще.

Міжособистісне спілкування викладача-коуча зі студентами ґрунтується на партнерській взаємодії і залежить від його професійної компетентності щодо використання технології коучингу, яка складається з певних методів і технік (бесіди, запитань, поставлених завдань), зокрема, у правильності їх формулювання, оскільки саме у глибині їх змісту розкривається потужна сила, що здатна проникнути до глибини душі та пробудити у студентів прагнення до змін, повірити у власні можливості, свій внутрішній потенціал, мобілізувати зусилля задля досягнення мети. Постановка проблемних питань змушує спочатку думати, а вже потім конструювати відповіді, які мотивують студента та спрямовують до діяльності. Отже, можна вважати, що запитання є основним інструментом коучингу, за допомогою яких надається допомога, підтримка, проводиться аналіз ситуації, здійснюється пошук оптимальних шляхів її вирішення, планується подальший розвиток особистості.

Самостійна діяльність у закладах вищої освіти є однією з обов'язкових форм організації освітньо-виховного процесу і різновидів навчальної діяльності студентів спрямована на інтелектуальний та всебічний розвиток.

Для студентів Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», у тому числі студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта відповідно до «Положення про організацію самостійної роботи студентів Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (25.06.2020 р.) самостійна робота є обов'язковою і визначається як форма організації освітнього процесу, при якій заплановані завдання виконуються здобувачем під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі. Самостійна робота є основним засобом засвоєння навчального матеріалу під час позааудиторної навчальної роботи. Вона спрямована на закріплення теоретичних знань. Навчальний час, відведений на самостійну роботу студента денної форми навчання, регламентується навчальним робочим планом і складає від 1/3 до 2/3 від загального обсягу навчального часу, відведеного на вивчення конкретної навчальної дисципліни. Зміст самостійної роботи студента над конкретною навчальною дисципліною визначається робочою програмою, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача. З «Положенням про організацію самостійної роботи студентів Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» можна ознайомитися за кодом:

Самостійна робота студента – майбутнього викладача ЗВО, забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених навчальною програмою дисципліни: підручниками, навчальними та методичними посібниками, опорними конспектами лекцій, збірниками завдань та вправ, практикумами, методичними рекомендаціями з організації самостійної та індивідуальної роботи тощо.

Методичні матеріали із самостійної роботи містять питання для самоперевірки та самоконтролю студента. Навчальний матеріал дисципліни, передбачений для засвоєння студентом у процесі самостійної роботи, вноситься на підсумковий контроль водночас із навчальним матеріалом, що вивчався на аудиторних навчальних заняттях.

Самостійна робота студентів формує у майбутніх викладачів творче ставлення до праці, розвиває внутрішні стимули до самовдосконалення, є ефективним засобом самонавчання та самопідготовки.

До ефективних умов запровадження самостійної освітньої роботи у закладах вищої освіти В. Буряк відносить наявність позитивної фахової мотивації до самостійного навчання; розуміння важливості самостійно опрацьованого матеріалу в особистому пізнанні, професійному саморозвитку та самовдосконаленні; позитивні емоції, викликані самостійною пізнавальною діяльністю; різноманітність видів самостійної роботи студентів, а також

цілеспрямована робота викладача щодо опрацювання студентами на початкових етапах зразків, форм, прийомів і методів самостійного отримання знань, умінь і навичок для подальшого їх використання і самостійного навчання; ефективно управління самостійною роботою студентів; систематичний самоконтроль і контроль результатів самостійної роботи, зокрема через електронну мережу.

Таким чином, самостійне навчання студентів спрямоване на розвиток уміння і бажання вчитися, формування здібностей до саморозвитку, самопізнання, самонавчання та професійне самовдосконалення майбутнього викладача у закладах вищої освіти. Зважаючи на це, основним завданням викладача є не репродуктивне навчання, а організація активної, самостійно-пізнавальної діяльності студентів спрямована на розвиток професійної компетентності.

Індивідуальні навчально-дослідні завдання (далі ІНДЗ) – це вид позааудиторної самостійної роботи студента навчального, дослідницького або проектно-конструктивного характеру, яке використовується в процесі навчання і завершується на етапі підсумкового контролю навчальної дисципліни.

Мета ІНДЗ – самостійне вивчення частини навчального матеріалу, відповідно до програмових вимог, його систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення і практичне застосування.

Види ІНДЗ: конспект з теми, реферат, наукове повідомлення, анотація на статтю, навчальний посібник, складання бібліографічного списку до теми, розроблення навчальних і діагностичних тестових завдань з теми та ін.

Звіт про виконання ІНДЗ оформляється у вигляді підсумкової письмової роботи і подається викладачеві. Можливий також захист завдання у вигляді усного виступу студента на семінарському занятті.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте мету та завдання навчальної дисципліни «Технології викладання фахових методик дошкільної освіти» у

процесі підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти.

2. Перелічіть основні нормативні документи, у яких визначено вимоги до фахової підготовки здобувачів за другим (магістерським) рівнем спеціальності 012 Дошкільна освіта.

3. Що таке Стандарт вищої освіти? Яке його призначення?

4. Якими компетентностями повинні оволодіти здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти відповідно до Стандарту вищої освіти зі спеціальності 012 Дошкільна освіта?

5. Перелічіть основні вимоги до викладачів ЗВО відповідно до професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти».

6. У чому полягає, на Ваш погляд, основне завдання сучасної системи вищої освіти?

7. Що таке освітньо-професійна програма (ОПП)?

8. Дайте характеристику навчальному плану. Розкрийте його структуру та порядок реалізації.

9. Назвіть основне призначення графіка навчального процесу.

10. Що таке навчальна програма? Робоча навчальна програма? Їх структурні компоненти та місце в освітньому процесі.

11. Назвіть форми організації навчання у ЗВО. Визначте основні компоненти підготовки викладача до їх проведення.

12. Дайте визначення лекції.

13. Поясніть, у чому полягають переваги та недоліки традиційної лекції та лекції з використанням інтерактивних методів навчання у ЗВО.

14. Які види лекцій Вам відомі? У чому полягають їх дидактичні завдання?

15. Якими методами, на Ваш погляд, можна активізувати освітньо-пізнавальну діяльність студентів на аудиторних заняттях?

16. Опишіть структуру традиційної тематичної лекції. Від яких чинників залежить структура проведення лекційного заняття?

17. Дайте визначення практичному заняттю. Схарактеризуйте його структуру.

18. До якої форми організації освітнього процесу належить коучинг?

19. Що таке тренінг?

20. Яка мета проведення семінарського заняття?

21. Яке основне призначення індивідуальних навчально-дослідних завдань для студентів в освітньому процесі ЗВО?

Використані та рекомендовані джерела

Основна література

1. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи [Електронний ресурс] : підручник. КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/29032/3/Higher_School_Pedagogy_2019.pdf

2. Козлова Г. М. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. Одеса : ОНЕУ, Ротапринт, 2014. 200 с.

3. Курлянд З. Н., Хмельюк Р. І. та ін. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2007. 495 с.

4. Положення про організацію самостійної роботи студентів Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Одеса, 2020. URL: https://pdpu.edu.ua/doc/norm_doc/P112.pdf

5. Про вищу освіту : Закон України від 18.12.2019 р. № 392-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

6. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.07. 2021 р. № 762. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/762-2021-%D0%BF#n10>

7. Про затвердження професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти». Наказ Міністерства економіки № 610 від 23.03.2021 р.

URL: https://osvita.ua/doc/files/news/819/81950/610_Vikladachi_zakladiv_vishoyi_osviti.pdf

8. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Наказ МОН від 29.04.2020 р. № 572.

URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/05/20-20-zatverd-standart-012-m.pdf>

9. Руснак І. Особливості підготовки магістрів педагогічної освіти в Україні. *Науковий вісник Чернівецького університету* : зб. наук. пр. Чернівці : ЧНУ, 2013. Випуск 654. Педагогіка та психологія. С. 145–149.

10. Спіцин Є. С. Методика організації науково-дослідної роботи студентів у ВНЗ. Київ. 2003. 206 с.

11. Стрілець С. І. Інновації у вищій педагогічній освіті : Теорія і практика : нав. посіб. Чернігів : ФОП Лозовий В. М., 2013. 508 с.

12. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 560 с.

Допоміжна література

1. Березовська Л. Організація самостійної роботи студентів – майбутніх соціальних працівників у процесі формування комунікативно-мовленнєвої компетентності. *Perspectives et mise en oeuvre de l'innovation dans le domaine scientifique*. 2019. Vol. Geneve, Suisse: Plateforme scientifique européenne. P. 8–10.

2. Березовська Л. Освітній коучинг у формуванні комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників. *Освітній простір України: науковий журнал*. ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2019. Вип. 17, Ч. 2. С. 222–228.

3. Березовська Л. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі тренінгових занять. *Актуальні проблеми соціальної роботи: досвід і перспективи*. Матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конференції (м. Кам'янець-Подільський, 28 квітня 2020 р.). Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О. В., 2020. С. 8–12.

4. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 2 : Особистісно-орієнтований підхід: когнітивно-практичні засади. Київ. Либідь, 2003. 344 с.

5. Буряк В. Самостійність навчання як сучасний дидактичний принцип. *Наукові записки КДПУ імені Володимира Винниченка*. Серія : Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. 2013. Вип. 4 (2). С. 11-16.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nz_pmfm_2013_4%282%29__5

6. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.

7. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Практикум: навч. посіб. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2014. 448 с.

8. Кремень В. Освіта і наука в Україні: інноваційні аспекти. Київ : Грамота, 2005. 431 с.

9. Мирончук Н. М. Особливості змісту підготовки магістрів спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» («Педагогіка вищої школи») в Україні. *Scientific Letters of Akademic Society of Michal Baludansky*. 2018. № 3. Volume 6. PP. 99-103.

10. Михайліченко М. В., Рудик Я. М. Освітні технології : навч. посіб. Київ : ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 583 с.

11. Наволокова Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Харків : Основа, 2009. 176 с.

12. Пехота О. М. Освітні технології : навч.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2004. 256 с.

13. Положення про організацію самостійної роботи студентів Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Одеса, 2020. URL: https://pdpu.edu.ua/doc/norm_doc/P112.pdf

Тема 2. Наукові основи професійної діяльності викладача вищої школи

2.1. Формування готовності до професійної діяльності. Характеристика понять «підготовка», «готовність», «професійна підготовка».

2.2. Проблема підготовки магістрів до викладання фахових методик дошкільної освіти.

2.3. Характеристика сучасних методологічних підходів у процесі підготовки магістрів дошкільної освіти до викладання фахових методик.

2.3.1. Компетентнісний підхід у процесі підготовки магістрів до викладання фахових методик дошкільної освіти.

2.3.2. Інтегрований підхід у площині професійної підготовки майбутніх викладачів фахових методик дошкільної освіти.

2.3.3. Діяльнісний підхід у процесі професійної підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти.

2.3.4. Особистісно-зорієнтований підхід у професійній підготовці магістрів до викладання фахових методик дошкільної освіти.

Ключові поняття: готовність, підготовка, професійна підготовка, проблема підготовки, здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти, підхід, компетентнісний підхід, інтегрований підхід, діяльнісний підхід, особистісно-зорієнтований підхід.

2.1. Формування готовності до професійної діяльності. Характеристика понять «підготовка», «готовність», «професійна підготовка»

Професійний розвиток особистості майбутнього викладача починається у закладі вищої освіти, де формуються його професійно значущі якості, творчі здібності, інтереси, потреби, зростає загальний рівень культури. Це підвищує вимоги до освітньо-виховного процесу закладів вищої освіти, яка готує спеціаліста як фахівця нової генерації, що відповідає сучасним стандартам професійної підготовки.

Для визначення і характеристики феномену «підготовка» звернемося насамперед до словникових джерел. Так, у великому тлумачному словнику сучасної української мови означена дефініція пояснюється як: «дія за значенням підготувати; запас знань, навичок, досвід тощо, набуті у процесі навчання, практичної діяльності» (Бусел В., с. 767). У педагогічному словнику за редакцією М. Ярмаченка, феномен «готовність» визначається як: «запас знань, навичок, досвід, набутий у процесі навчання, практичної діяльності; готування всього необхідного до чого-небудь» (Ярмаченко М., с. 329).

М. Васильєва вважає, що під терміном «підготовка» слід розуміти процес формування, удосконалення знань, умінь, навичок, якостей особистості, необхідних для виконання діяльності, здійснюваної в ході навчання, самоосвіти або професійної освіти (Васильєва М., с. 38). Сутністю підготовки студентів до педагогічної діяльності, на думку Г. Троцько, є система змістовно-педагогічних та організаційно-методичних заходів, спрямованих на забезпечення готовності педагога до майбутньої діяльності» (Троцько І., с. 22). І. Гавриш стверджує, що термін «підготовка» тісно пов'язаний з фаховою освітою та базується на концепції безперервного навчання, збагачує поняття «готовність»; підготовка до професії розглядається як процес формування готовності до неї, а готовність – як результат професійної підготовки (Гавриш І., с. 124). На думку Т. Золотарьової,

«для підготовки якісних професійних кадрів поряд з традиційними необхідні принципово нові, активні форми навчання, які займають проміжне місце між теорією і практикою» (Золотарьова Т., с. 21).

Здійснений аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що поняття «підготовка» у словникових джерелах та науковцями розкривається у двох значеннях: процес навчання (спеціально організований процес формування готовності до виконання майбутніх завдань); результат (готовність, під якою розуміється наявність компетенції, знань, умінь та навичок, необхідних для успішного виконання певних завдань). В усіх дослідженнях поняття «підготовка» виступає як первинна й обов'язкова умова успішного виконання будь-якої діяльності.

На нашу думку, *підготовка* – це цілеспрямований, керований процес навчання, під час якого у студентів формуються та вдосконалюються професійні знання, уміння, навички; особистісні якості, необхідні майбутньому викладачеві для успішного здійснення професійної діяльності.

Слід зазначити, що поняття «підготовка» практично не використовується в самотійному значенні, а найчастіше тлумачиться в контексті професії, якої вона стосується.

Визначення сутності *феномену готовності* особистості до професійної діяльності є одним із актуальних завдань сучасної педагогічної науки. Це зумовлено тим, що саме «готовність» є основою формування професійної компетентності фахівця, яка в процесі професійної діяльності стає інтегрованою якістю особистості, що забезпечує успішність в кар'єрі, професіоналізм.

Проблемі готовності до різних видів професійної діяльності присвячено наукові дослідження А. Богуш, І. Гавриш, Е. Карпової, Н. Кічук, З. Курлянд, В. Лозової, Н. Ничкало, Р. Хмелюк, О. Цокур та ін. Особливості підготовки фахівців дошкільного профілю висвітлено в роботах Г. Беленької (формування фахової компетентності); Н. Лисенко, З. Плохій (підготовка вихователів до еколого-

дослідницької діяльності дітей у дошкільній); Н. Грама (особливості підготовки вихователів до формування економічного виховання дітей) та ін.

Проаналізуємо сутність поняття «готовність». У психолого-педагогічних словниках *готовність* визначається як «стан особистості, який дозволяє їй успішно розвиватися в професійному плані», «наявність здібностей» (Словник психолого-педагогічних понять і термінів); система професійно-особистісних якостей фахівця, ґрунтовні теоретико-методологічні знання й дослідницькі вміння, активна особистісна позиція в процесі реалізації дослідницьких ролей, що виражається через позитивне і усвідомлене ставлення до науково-дослідницької діяльності як компонента професіоналізму (Козубовська І., Повідайчик О.).

В енциклопедії освіти феномен «готовність» визначається як стан мобілізації психологічних і психофізіологічних систем людини, які забезпечують виконання певної діяльності (Енциклопедія освіти с. 136).

Учені (Б. Ананьєв, С. Рубінштейн), визначають «готовність» як сукупність здібностей; В. Бондар, К. Платонов, О. Мороз – як інтегральну якість; Л. Кондрашова – складне особистісне утворення. Таким чином, готовність розглядається по-різному, в залежності від специфіки структури професійної діяльності. Більшість авторів розкривають «готовність» через сукупність мотиваційних, пізнавальних, емоційних та вольових якостей особистості; загальний психологічний стан, що забезпечує актуалізацію можливостей; спрямованість особистості на виконання певних дій. Готовність формується під впливом установки, яка в свою чергу, створює своєрідне «налаштування» суб'єкту на майбутню діяльність.

Готовність до діяльності визначається як комплекс здібностей, які включають різні властивості та якості особистості, причому здібність виступає як загальна категорія по відношенню до цих властивостей та якостей.

Професійна готовність – усвідомлення відповідальності, прагнення активно виконувати професійні завдання. Це діяльнісний стан особистості, що забезпечує швидку адаптацію, ефективну реалізацію та використання у процесі практичної роботи отриманих у ЗВО знань, вмінь, навичок.

Таким чином, у складі готовності виділяють знання, вміння, певний досвід їх застосування на практиці, позитивне ставлення студентів до професії педагога, стійкі мотиви педагогічної діяльності, наявність професійно важливих якостей особистості. Готовність є інтегральною властивістю професійної діяльності викладача, і ґрунтується на системі теоретичних знань, професійних умінь і навичок; позитивному ставленні до професії, високій мотиваційній спрямованості; самооцінці; розвинутих комунікативних умінь та професійно-ціннісних орієнтаціях; володінні сучасними інтерактивними технологіями та креативними підходами у процесі викладання фахових методик.

Формування готовності до професійної діяльності відбувається у процесі професійної підготовки.

Професійна підготовка в науково-практичній літературі має різні тлумачення. У педагогічному словнику термін «професійна підготовка» тлумачиться як сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей особистості, трудового досвіду і норм поведінки, що забезпечують можливість успішної праці за обраною професією (Гончаренко С.); «планомірні, організовані заходи педагогів, спрямовані на засвоєння професійних знань, оволодіння вміннями і навичками, формування професійно важливих якостей особистості, що відповідають вимогам професій» (Енциклопедія освіти, с. 676).

За визначенням Т. Танько «професійна підготовка» – це система організаційних та педагогічних заходів, які забезпечують формування в особистості професійної спрямованості, системи знань, навичок, умінь і професійної готовності, що, у свою чергу, визначається як суб'єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною і

підготовленою до виконання певної професійної діяльності та прагне її виконати» (Танько Т., с. 16). С. Сисоєва вважає, що провідним завданням професійної підготовки є готовність майбутнього фахівця до професійного й особистісного розвитку.

Імпонує визначення дефініції «професійна підготовка» В. Сластьоніна, яке науковець трактує як динамічний процес, завданням якого є формування професійної готовності, що включає: психологічну (спрямованість на діяльність, роботу); науково-теоретичну (обсяг знань); практичну (практичні вміння); психофізіологічну (особистісні якості фахівця); фізичну (стан здоров'я, фізичний розвиток) готовності (Супрун, Д., с. 14).

У Законі України «Про вищу освіту» під «професійною підготовкою» розуміють процес формування особистості фахівців для однієї з галузей трудової діяльності, пов'язаний з оволодінням певним видом занять, професією.

Здійснений аналіз поняття «професійна підготовка» дає підстави для розуміння його як формування знань, умінь та навичок, необхідних для виконання певного виду діяльності, пов'язаного з професією. Особливістю професійної підготовки здобувачів магістратури є те, що процес навчання повинен відбуватися не лише у процесі повідомлення нових знань, а й їх власної активної діяльності, спрямованої на навчання та саморозвиток, прагнення до самовдосконалення та професійного зростання.

На нашу думку, підготовка майбутніх викладачів до викладання фахових методик дошкільної освіти – це цілеспрямований, керований процес взаємодії між викладачем та студентом із використанням сучасних інноваційних технологій навчання, під час якого у студентів формуються та вдосконалюються професійні знання, уміння та практичні навички професії, підвищується пізнавальна активність та мотиваційна спрямованість, удосконалюються особистісні якості, необхідні для успішного професійного становлення фахівця.

2.2. Проблема підготовки магістрів до викладання фахових методик дошкільної освіти

Сучасна система освіти в умовах стрімкого інформаційного розвитку потребує неперервного оновлення змісту, методів, форм і засобів навчання. Перед закладами вищої освіти стоїть завдання підготовки викладачів для роботи в мінливих, непередбачуваних умовах, які покликані вирішувати завдання реформування та модернізації системи освіти, впровадження сучасних, цифрових технологій в освітній процес, формування компетентного, конкурентоспроможного викладача, готового до саморозвитку, професійного самовдосконалення, навчання впродовж життя. Особливе значення у підготовці викладачів вищої школи має проблема формування загальнолюдських, культурних цінностей, педагогічної свідомості, ерудиції, культури спілкування, гуманістичних взаємин.

Дослідженню проблеми професійної підготовки викладачів у ЗВО приділяється належна увага у педагогічній теорії, зокрема, таким її аспектам: філософія сучасної вищої освіти (В. Андрущенко, В. Огнев'юк, В. Кремень); проблеми неперервної професійної освіти (С. Гончаренко, І. Бех, Н. Ничкало, С. Сисоєва); підготовка майбутнього викладача вищої школи (А. Богущ, Н. Бутенко, С. Вітвицька, І. Дичківська, Е. Карпова, І. Княжева, І. Прокопенко, Н. Сідаш та ін.). Учені одностайні у тому, що діяльність викладача сучасної вищої школи досить складна і багатоаспектна. Суспільство розглядає діяльність викладача як покликання, а до його особистості висуває особливі вимоги як професійного, так і особистісного характеру.

При розгляді актуальних питань професійної діяльності тих, хто навчає, проаналізуємо насамперед значення терміна «діяльність».

За тлумачними словниками, «діяльність» пояснюється як «праця, дії людей у якій-небудь галузі, застосування своєї праці до чого-небудь» (Бусел В., с. 115); «активність суб'єкта, спрямована на

взаємодію з довколишнім середовищем із метою задоволення власних потреб» (Степонов О.); «спосіб буття людини в світі, здатність її вносити в дійсність зміни. Основні компоненти діяльності: суб'єкт з його потребами; мета, відповідно до якої перетворюється предмет в об'єкт, на який спрямовано діяльність; засіб реалізації мети; результат діяльності» (Гончаренко С., с. 98).

Отже, у термінологічних словниках діяльність розглядається як активний спосіб життя людини для задоволення своїх потреб.

Діяльність здійснює людина-суб'єкт, яка діє з конкретним предметом у певних умовах завдяки знаряддям (засобам), що використовуються в процесі одержання певного результату, відповідного до потреби, опредмеченої у меті. Відсутність будь-якого із зазначених складників є причиною неможливості здійснення діяльності.

Діяльність людини – це свідомо активність, що охоплює систему дій, спрямованих на досягнення поставленої мети. Усвідомлений характер людської діяльності виявляється в її плануванні, передбаченні результатів, регуляції дій, прагненні до вдосконалення.

Педагогічна діяльність – це особливий вид суспільно корисної діяльності дорослих людей, спрямований на підготовку молодого покоління до життя відповідно до економічних, політичних, моральних, духовно-етичних цілей. З огляду на це слід зазначити, що сучасний викладач (викладач третього тисячоліття) повинен не лише адаптуватися до стрімких соціальних, економічних, ідеологічних змін, але й уміти аналізувати сучасні процеси, прогнозувати їх розвиток, накреслювати шляхи подальших перспектив.

Таким чином, до викладачів ЗВО висувуються високі вимоги, спричинені не тільки потребами реформування системи вищої освіти, а й сучасним трактуванням процесу навчання, відповідно до якого, студент – не пасивний учасник освітнього процесу, а його активний суб'єкт, який бере участь у вирішенні різноманітних завдань.

Сучасна вища освіта повинна створити сприятливі умови для підготовки компетентних, конкурентноздатних фахівців, орієнтованих на професійний саморозвиток, самовдосконалення, що забезпечать у майбутньому конкурентоспроможність на ринку праці, високу продуктивність та кар'єрне зростання. Зауважимо, що крім володіння теоретичними, базовими знаннями і професійними вміннями, важливими є такі особистісні якості, як: доброта, людяність, високий рівень комунікативних умінь.

У процесі педагогічної діяльності викладач знаходиться у постійній взаємодії зі студентами. Успішність міжособистісної взаємодії багато в чому залежить від комунікативних здібностей викладача, яка виявляється у його вмінні встановлювати педагогічно доцільну позицію до студентів, визначати стиль взаємин з ними. При цьому, варто підкреслити, що комунікативні вміння в поєднанні з професійними знаннями, практичними навичками, інноваційними технологіями, методичними прийомами, психолого-педагогічними якостями особистості створюють надійні підвалини для формування педагогічної діяльності.

Р. Вайнола у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів акцентує на особистісному розвитку, який характеризується єдністю трьох складників:

1) професійної – підтвердження професійних намірів у процесі професійної підготовки, оволодіння сучасними теоріями та технологіями педагогічної роботи, сукупність професійних умінь та навичок, досягнення успіху в майбутній професії;

2) соціальної – спрямованої на формування творчої адаптативності, гнучкості та динамічності у взаємодії, зближення Я-ідеального та Я-реального, розуміння та прийняття себе й інших, досягнення максимально можливого рівня соціалізованості завдяки включенню особистості до конструктивної діяльності;

3) особистісно-моральної – спрямованої на досягнення єдності ціннісних, моральних та особистісних характеристик, пріоритетними з

яких є: альтруїзм, особистісна відповідальність, моральна свідомість; побудова системи моральних якостей із орієнтацією на принципи гуманізму (Вайнола Р., с. 8).

Актуальною в контексті окресленої проблеми вважаємо позицію Н. Ничкало щодо необхідності підготовки фахівців, які критично оцінюють результати власної діяльності, виявляють самостійність в ухваленні рішень, прагнуть перенавчатися в разі необхідності (Ничкало Н.).

Поділяємо позицію дослідниці В. Хапілової, яка зазначає, що в процесі підготовки педагогічних працівників, важливо, щоб студенти здобули не лише вузьку «предметну» підготовку (знання, уміння, навички з предмета), а й діяльнису, тобто формування й розвиток необхідних професійно важливих умінь і якостей (як професійного, так і особистісного аспектів), оскільки саме вони визначають готовність фахівців до ефективної професійної діяльності (здатність до швидкої адаптації в сучасних умовах, володіння професійними вміннями й навичками, уміння використовувати отримані знання під час вирішення професійних завдань (Хапілова В.). Вказані вміння сприятимуть підготовці мобільного, конкурентоздатного фахівця, який уміє легко адаптуватися до сучасних умов життя, володіє критичним мисленням, самостійно ухвалює рішення, аналізує проблемні ситуації, знаходить конструктивні шляхи їх вирішення. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки наголошується, що сучасний ринок праці потребує від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а й уміння самостійно їх застосовувати в нетипових, постійно змінюваних ситуаціях.

Таким чином, навчаючись у магістратурі, майбутній викладач в галузі дошкільної освіти повинен оволодіти методикою викладання у вищій школі, знати педагогічні закони, закономірності, методологічні принципи організації освітнього процесу в ЗВО. Одним із завдань магістерської підготовки є формування у майбутніх викладачів

методичної компетентності, яку розглядаємо як складник професійної компетентності.

Проблему методичної компетентності студентів у ЗВО досліджували І. Акуленко, А. Богуш, Т. Вакалюк, І. Войтович, С. Гончаренко, В. Заболотний, Н. Мирончук, Н. Павлова, О. Семенов та ін.

Задля розкриття феномену «методична компетентність», схарактеризуємо зміст понять «методика» та «компетентність».

У словникових джерелах поняття «методика» тлумачиться як: «сукупність взаємопов'язаних способів та прийомів доцільного проведення будь-якої роботи; документ, який описує послідовність методів, правил і засобів виконання роботи; вчення про методи викладання певної науки, предмета» (Бусел В., с. 629).

С. Гончаренко зазначений феномен потрактує як галузь педагогічної науки, що досліджує зміст навчального предмета й характер освітнього процесу, який сприяє засвоєнню тими, хто навчається, необхідного рівня знань, умінь та навичок розвитку мислення, формуванню світоглядних орієнтацій. Завданням методики є дослідження змісту навчання, процесу викладання й процесу навчання (Гончаренко С., с. 9-10).

Академік А. Богуш розуміє феномен «методика» як прикладну підсистему педагогіки, що відповідає на запитання: як досягти певного результату в практичній діяльності, орієнтуючись на наявну систему цінностей; система взаємопов'язаних способів, методів, форм і прийомів доцільного використання певної роботи і вчення про цю систему (Богуш А., 2019, с. 11). Методична робота майбутніх магістрів, на думку вченої, є важливим сегментом їхньої професійної діяльності.

Таким чином, головним завданням методики є підготовка студента до виконання професійної діяльності, у нашому випадку, навчання технологій викладання фахових методик дошкільної освіти.

Поняття «компетентність» трактується вченими як: інтегрована здатність особистості, набута в процесі навчання; необхідний комплекс знань, навичок та досвіду, що дозволяють ефективно здійснювати діяльність або певну функцію» (Пентилюк М., с. 76); комплексна характеристика, що включає знання, вміння, навички, процес, що зумовлює появу вмінь, дій; взаємозв'язок між знаннями та ситуацією вирішення проблеми (Богущ А., 2014, с. 76).

Професійна компетентність розуміється вченими як: «готовність і здатність фахівця приймати ефективні рішення у професійній діяльності» (Шапошников К., с. 5); «вид компетентності, що характеризує особистість у контексті виконання нею професійних обов'язків» (Беленька Г., с. 99); «ключова характеристика особистості фахівця, який має бути готовим до виконання професійної діяльності для ефективного (компетентного) виконання власних професійних завдань» (Скворцова С., с. 79).

Узагальнивши погляди науковців, професійну компетентність викладача фахових методик дошкільної освіти розуміємо як єдність теоретичної і практичної готовності, що включає сукупність необхідних для здійснення викладацької діяльності компетенцій: інтелектуальних (загальна ерудованість, обізнаність, професійна спрямованість), особистісно-індивідуальних (саморозвиток, самовдосконалення, самоорганізація, толерантність тощо), комунікативних (уміння спілкуватися, пояснювати матеріал, взаємодіяти в колективі), методичних (уміння, навички, здатність оперувати сучасними методиками та технологіями).

Методичну компетентність викладача вчені (Ольга Жорнова, Олена Жорнова), визначають як «здатність науково-педагогічного працівника позиціонувати зміст вищої освіти у процесі викладання навчальної дисципліни та розглядають її як особистісну якість, яка набувається в процесі фахової підготовки та професійно-педагогічної діяльності; показник професійної поінформованості; критерій готовності до участі в освітньому процесі.

Рівень сформованості методичної компетентності майбутнього викладача визначається наявним рівнем його компетенцій, що включають знання та практичні вміння, професійну спрямованість, прагнення до саморозвитку та самовдосконалення в діяльності. До компонентів методичної компетентності науковці (Г. Ковтун, О. Мартиненко) відносять: ґрунтовні знання теорії та методики навчання предмета; сформовану систему дидактико-методичних компетенцій; володіння технологією організації освітнього процесу; наявність дидактичних та творчих здібностей необхідних для вирішення методичних завдань; досвід педагогічної діяльності; особистісні якості педагога.

У дослідженні методичну компетентність майбутнього викладача фахових методик дошкільної освіти позиціонуємо як сформовану систему загальних та спеціальних (фахових) методичних умінь, що ґрунтуються на знаннях у галузі педагогіки та методик дошкільної освіти, закономірностях та принципах здійснення освітнього процесу у ЗВО; вмінні добирати ефективні форми, методи та технології навчання (традиційні, інноваційні); доступно та науково обґрунтовано подавати навчальний матеріал (структурувати зміст); володіти фаховою термінологією, культурою професійного мовлення; оцінювати навчальні досягнення студентів, здійснювати самооцінку своєї діяльності, критично осмислювати її задля самовдосконалення та професійного зростання.

Таким чином, викладач ЗВО – ключова фігура в системі вищої освіти. Вдосконалення системи багато в чому залежить від особистісних якостей, професійної та методичної підготовленості викладачів, їх здатності вести педагогічну діяльність на якісно новому професійному рівні.

2.3. Методологічні підходи підготовки майбутніх викладачів в галузі дошкільної освіти

Процес набуття теоретико-практичних знань і вмінь під час професійної підготовки майбутніх викладачів до викладання фахових методик дошкільної освіти передбачає вдосконалення змісту навчання, наближення його до потреб та вимог ринку праці, європейських стандартів освіти з метою підготовки конкурентноздатних фахівців. Це зумовлює потреби у зміні позицій та підходів до організації освітнього процесу в закладах вищої освіти. Тому надзвичайно важливим питанням є розробка теоретико-методологічних засад підготовки майбутніх викладачів, обґрунтування нових підходів до побудови педагогічної системи формування педагогічної компетентності, яка є складником професійної підготовки майбутнього викладача.

Досягти означеної мети можна за умови впровадження нових, ефективних підходів до навчання, теоретичне обґрунтування яких висвітлено в наукових дослідженнях учених (І. Бех, А. Богуш, Г. Беленька, Н. Гавриш, Е. Карпова, К. Крутій, С. Курінна, Н. Лисенко, О. Листопад, І. Луценко, С. Сисоєва, О. Семенов та ін.).

Аналізуючи поняття «підхід», з'ясуємо його значення. У великому тлумачному словнику (Бусел В., с. 785) трактується як: «сукупність способів, прийомів розгляду чого-небудь, впливу на кого-, що-небудь, ставлення до кого, чого-небудь»; властивість діяльності в певній галузі освіти; аналіз певних освітніх процесів та явищ. Таким чином, підхід – це загальна концептуальна позиція, що визначає системну організацію й самоорганізацію освітнього процесу відповідно до конкретних професійних завдань. Будь-який підхід поєднує в собі вихідні поняття, принципи й технології навчання.

На думку Л. Овсієнка, підхід є підґрунтям, що дає змогу цілісно формувати ту чи ту компетентність студента. С. Омельчук переконує, що підхід – це методологічна категорія лінгводидактики, що позначає складне багатовимірне явище, складниками якого є принципи, технології, методи, прийоми, засоби й форми навчання, притаманна

концептуальність, процесуальність, системність, керованість та дієвість.

Таким чином, підхід – це загальна концептуальна позиція, що визначає системну організацію й самоорганізацію освітнього процесу відповідно до конкретних професійних завдань. Будь-який підхід поєднує в собі вихідні поняття, принципи, прийоми, закономірності, засоби та форми навчання.

В арсеналі сучасної педагогічної науки існує чимала кількість методологічних підходів, які представляють різні напрями досліджень. Серед них можна виділити традиційні підходи, такі як: компетентнісний, діяльнісний, особистісний, системний, культурологічний, аксіологічний, індивідуальний, диференційований та ін., а також нові, що розробляються науковцями з урахуванням вимог сучасності (рефлексивний, контекстний, синергетичний, полісуб'єктний, прагматичний, праксеологічний тощо).

Відповідно до професійних вимог підготовки майбутніх викладачів фахових методик дошкільної освіти ключовими вважаємо компетентнісний, діяльнісний, інтегрований, особистісно-зорієнтований. Обрані методологічні підходи доповнюють один одного, що дозволяє вивчати закономірності формування професійної підготовки майбутніх викладачів в галузі дошкільної освіти до викладання фахових методик у їх взаємозв'язках та взаємозалежностях.

2.3.1. Компетентнісний підхід у процесі підготовки магістрів до викладання фахових методик дошкільної освіти

Компетентнісний підхід у процесі підготовки фахівців у закладах вищої освіти розглянуто в роботах українських учених (І. Бех, Г. Беленька, А. Богущ, О. Копусь, О. Овчарук, М. Оліяр, О. Пошетун, О. Савченко та ін.), які вбачають його реалізацію у спрямованості знань та умінь на практичний результат у професії, подолання розриву між теорією та практикою. Зарубіжні дослідники

(А. Бермус, І. Зимняя, Дж. Равен, А. Хуторський та ін.) розглядають компетентнісний підхід як методологічний орієнтир у формуванні цілей, змісту і якості освіти.

Компетентнісний підхід – спрямованість освітнього процесу на формування ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу, вважає О. Пометун, буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання і містити знання, вміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості (Пометун О., с. 8).

Компетенція припускає деяку наперед задану вимогу до професійної підготовки студентів, а компетентність – особистісна якість (характеристика), що вже сформувалася в майбутнього фахівця.

Розглядаючи проблему модернізації професійної освіти, визначаючи вимоги до випускника закладу вищої освіти, дослідники широко використовують термін «професійна компетентність» як готовність і здатність фахівця приймати ефективні рішення при здійсненні професійної діяльності. У проєктуванні змісту професійної підготовки в умовах ЗВО за логікою компетентнісного підходу виникають професійні завдання. Сукупність професійних завдань утворює ядро змісту професійної підготовки студентів, а етапи формування професійної компетентності розкривають логіку професійної підготовки майбутніх фахівців. На Рис. 2.1. представлено реалізацію компетентнісного підходу у системі професійної підготовки майбутніх магістрів дошкільної освіти до викладання фахових методик.

Рис. 2.1. Реалізація компетентнісного підходу у системі професійної підготовки магістрів дошкільної освіти до викладання фахових методик

Компетентнісний підхід до підготовки фахівців формує у молодій людини здатність навчатись і самонавчатись, забезпечує їх більшу гнучкість у взаємовідносинах. Окрім того, такий підхід дозволяє вирішити актуальне протиріччя між орієнтацією професійної освіти на удосконалення її суб'єктів і тенденцією до стандартизації вимог і технологій навчання студентів.

Реалізації компетентнісного підходу у професійній освіті сприяють наступні його принципи:

- принцип варіативності і відкритості (потреба відповідності умовам життя, що постійно змінюються, спричиняє безперервний розвиток або заміну наявних компетенцій);

- принцип цілісності й багатоаспектності (наявні в особистості компетенції стосуються різних сторін її життєдіяльності, але між ними існують складні відносини взаємозв'язку);

- принцип культуродоцільності (найбільш важливими для особистості є компетенції, що більшою мірою відповідають наявному рівню культури та сприяють її розвитку);

- принцип гуманності (основу кожної компетенції й усього підходу в цілому складає увага й турбота про оточуючих);
- принцип інтегративності (ефективність реалізації компетентнісного підходу ґрунтується на його зв'язках з іншими підходами, що відповідають сучасній освітній парадигмі).

Н. Бібік зазначає, що «перехід до компетентнісного підходу означає переорієнтацію з процесу на результат освіти в діяльнісному вимірі, розгляд цього результату з погляду затребуваності в суспільстві, забезпечення спроможності випускника школи відповідати новим запитам ринку праці, мати відповідний потенціал для практичного розв'язання життєвих проблем, пошуку свого «Я» в професії, в соціальній структурі» (Бібік Н., с. 46). За такого підходу сутність навчання полягає не в збагаченні майбутніх педагогів певною кількістю інформації, а у формуванні вмінь оперувати нею, набувати навичок практичної діяльності, здатності творчо застосовувати знання і вміння на практиці.

Реалізація компетентнісного підходу в процесі формування у майбутніх викладачів фахових методик дошкільної освіти пов'язана з практичною орієнтацією освітнього процесу, інтеграції професійно спрямованих дисциплін та фахових методик, посилення ролі педагогічних та виробничих практик покликаних забезпечити високий рівень професіоналізму та вдосконалення практичних навичок, набуття необхідного досвіду для здійснення професійної діяльності, створення в процесі навчання сприятливого розвивального, комунікативно-мовленнєвого середовища, інтенсивне запровадження інтерактивних та інформаційно-комунікаційних технологій навчання, готовність застосовувати набуті знання в безпосередній практичній діяльності. Ефективне оволодіння студентами всіма переліченими вміннями неможливе без включення здобувачів в активну діяльність, яка поєднує компетентність і компетенцію. Адже знання закріплюються в діяльності, у процесі багаторазового вправління та виконання практичних завдань і, таким

чином, набувають ознак компетентності, що дає змогу майбутньому фахівцеві бути добре обізнаним та підготовленим до виконання практичних дій, орієнтує на розвиток загальних та професійних компетенцій, якими послуговується фахівець залежно від умов та потреб діяльності.

Компетентнісний підхід тісно пов'язаний із діяльнісним та системним підходами, оскільки вимагає системного, поетапного формування знань та умінь, сприяє розвитку творчого й аналітичного мислення, формує самостійність та відповідальність у вирішенні професійних завдань, а отже, компетентного, конкурентоздатного фахівця, який готовий працювати в нових суспільних викликах, реалізовувати творчий потенціал, приймати нестандартні рішення в процесі розв'язання нетипових завдань під час вирішення професійних завдань.

2.3.2. Інтегрований підхід у площині професійної підготовки майбутніх викладачів

Актуальність інтегрованого підходу у сучасній освітній парадигмі зумовлена розвитком науки, яка доводить, що для продуктивного засвоєння знань студентами з різних навчальних дисциплін важливим є встановлення зв'язків між ними. Потреба в синтезі знань зумовлена тим, що перед людством постала низка проблем, розв'язання яких можливе лише через підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних до інтегративного способу мислення. Інтеграція знань із різних навчальних дисциплін і об'єднання їх в одне завдання реалізується через міжпредметні зв'язки. Пов'язано це з тим, що у міжпредметних зв'язках, міститься оптимальне методичне рішення багатьох дидактичних проблем професійної підготовки майбутнього викладача. Єдність цілей, функцій, змістових і структурних елементів навчальних дисциплін, які передбачають міжпредметні зв'язки, сприяють узагальненню, систематизації та міцності знань, спрямованих на формуванню

всебічно розвиненої особистості фахівця – суб'єкта майбутньої професійної діяльності.

Ідея використання міжпредметних зв'язків в освітньому процесі належить Я. Коменському. На думку вченого, міжпредметні зв'язки є необхідною умовою цілісності та системності знань. Погляди Я. Коменського знайшли подальший розвиток у педагогічних працях Дж. Локка, К. Ушинського, О. Декролі, І. Сікорського.

У 60–70 рр. ХХ ст. міжпредметні зв'язки почали досліджувати як засіб активізації навчального пізнання, засвоєння учнями наукових понять, закономірностей (Б. Ананьєв, Б. Єсіпов та ін.)

На сучасному етапі проблема міжпредметних зв'язків розглядається у працях ряду дослідників (Т. Архипова, Ю. Бабанський, Т. Ільїна, М. Данилова, А. Єрьомін, І. Зверєва, П. Кулагін, Н. Лошкарьова, В. Максимова, Н.Самарук, В. Сидоренко, В. Федорова, М. Фіцула, А. Усова, Л. Шаповалова та ін.).

На думку Т. Архипової, використання міжпредметних зв'язків полягає у прагненні сучасної системи освіти до інтеграції наук з метою одержання найбільш точної картини світу.

На наш погляд, міжпредметні зв'язки інтегрують у собі суміжні навчальні предмети, перетворюючи їх на новий, комплексний спосіб розуміння предмета, сприяють системності знань та практичній спрямованості освітнього процесу в закладах вищої освіти.

Використання *інтегрованого підходу* розглядаємо як передумову для методично правильного конструювання та впровадження інтегрованих курсів у процесі навчання магістрів, майбутніх викладачів в галузі дошкільної освіти, що забезпечує можливість здійснювати зв'язки між предметами одного циклу на основі формування споріднених понять. Таким чином, інтегрований підхід реалізується у двох напрямках: викладання інтегрованих курсів та у процесі викладання окремих навчальних дисциплін на основі інтеграції у їх змісті спільних для низки фахових та загальнонаукових предметів, наукових термінів, понять, форм, методів навчання,

спрямованих на системність знань та формування їх цілісності у підготовці майбутніх викладачів.

На думку О. Савченко, інтеграцію доцільно використовувати шляхом подання матеріалу з кількох тем блоками, ознайомлюючи зі змістом різних предметів, включаючи у несхожі між собою види діяльності, які підпорядковані одній темі. На думку вчених (Н. Бібік, М. Вашуленко, Л. Кочіна), важливим в інтеграції є те, що вона спрямована на формування нових знань, яким притаманний вищий рівень осмислення, динамічність, системність. І. Козловська слушно зауважує, що сутність інтегрованого підходу полягає не в перебудові навчальних планів, а у перетворенні традиційного змісту освіти, структурній перебудові технологічного забезпечення засвоєння знань. За А. Богуш, інтеграція знань є об'єднувальною ланкою загальної та професійної освіти в цілісну систему підготовки фахівців, слугує засобом подолання розриву між теорією і практикою у закладах вищої освіти.

На думку К. Крутій впровадження в освітній процес інтегрованого підходу сприятиме цілісності освітнього процесу, взаємопроникненню і взаємодії окремих освітніх галузей, що забезпечують його цілісність.

Таким чином, інтегрований підхід до навчання дає можливість здійснювати зв'язки між предметами одного циклу. Для розкриття основних, ключових понять теми важливо, щоб понятійний апарат враховував зміст та глибину знань студентів дотичних фахових дисциплін. Даний підхід повинен використовуватися як основа побудови фахових методик навчання, враховувати всесторонню інтеграцію знань і практичних умінь студентів в умовах їх активної освітньої та науково-дослідницької діяльності за такими основними лініями інтеграції:

-професійно-дисциплінарна – передбачає інтеграцію знань і умінь студентів фахових дисциплін з метою формування професійної компетентності;

- комунікативна – передбачає інтеграцію знань студентів лінгвістичних дисциплін і їх застосування в професійній, педагогічній діяльності як основи формування професійної компетентності;

- методично-практична – передбачає інтеграцію змісту курсів споріднених предметів з метою формування у студентів системи професійних знань, практичних умінь узагальненого, методичного характеру, що мають властивість мобільності, функціональності та універсальності. Інтеграція дисциплін спрямована на те, щоб дати випускнику закладу вищої освіти належний рівень підготовки.

2.3.3. Діяльнісний підхід у процесі професійної підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти

Не менш важливим у процесі підготовки майбутніх викладачів в галузі дошкільної освіти є діяльнісний підхід.

Засновник теорії діяльності О. Леонтьєв, зазначає, що діяльність «це не реакція і не сукупність реакцій, а система, що має свою будову, свої внутрішні переходи та перетворення, свій розвиток» (Леонтьєв о., с. 98). Вона є формою активної цілеспрямованої безпосередньої та опосередкованої взаємодії людини із середовищем, що визначається вченим «основною» одиницею життєвого процесу. Діяльність охоплює три аспекти: мотиваційний, цільовий та виконавчий (О. Леонтьєв, Д. Панов). Діяльність виникає з потреби, що є початковою ланкою будь-якої діяльності. Далі з допомогою соціальних засобів, знаків людина здійснює планування діяльності, визначає її кінцеву мету та окреслює засоби її реалізації та, власне, здійснює її, досягаючи поставленої мети. Отже, теорія діяльності є основним підґрунтям методології. Знання з теорії діяльності дозволяють: прогнозувати можливі структури діяльності кожного етапу майбутнього розвитку; порівнювати наявні стани з тими, які необхідні для досягнення тих або тих цілей; виявляти характер необхідних дій щодо структури діяльності, щоб, зважаючи на наявний стан діяльності, досягти мети. Згідно з О. Леонтьєвим, до

структури діяльності входять такі компоненти: потреби, мотиви, завдання, дії та операції. Вчений зазначає, що діяльність містить три мікроструктури та блоки: перший пов'язаний з мотивами, другий – з метою, третій – з операціями. Діяльність здійснює людина-суб'єкт, яка діє з конкретним предметом у певних умовах завдяки знаряддям (засобам), що використовуються в процесі одержання певного результату, відповідного до потреби, опредметненої у меті. Відсутність будь-якої із зазначених умов є причиною неможливості відбутися діяльності.

Таким чином, професійна підготовка магістрів до викладання фахових методик дошкільної освіти у контексті діяльнісного підходу повинна забезпечувати активність студентів, перетворення їх із об'єктів освітнього процесу на суб'єктів, а вирішення завдань формування системи теоретичних знань та їх трансформації у практичну площину в підготовці майбутніх фахівців відбувається одночасно та комплексно. Діяльнісний підхід становить концептуальну основу розв'язання проблеми формування компетентного фахівця, майбутнього викладача в галузі дошкільної освіти. Саме у процесі діяльності відбувається засвоєння знань, формується здатність до самонавчання та самоосвіти. Крім того, діяльнісний підхід орієнтує здобувачів освітнього процесу на розвиток творчого потенціалу особистості через їх включення у діяльність, яка сприяє активності, саморозвитку та самореалізації. Крім того, діяльність має динамічний характер, тобто, життєві позиції суб'єкта змінюються відповідно до перебігу діяльності від суб'єкта до об'єкта. Звідси випливає, що опрацюючи відповідний теоретичний матеріал, здобувачі освітнього процесу можуть змінювати власну позицію, оскільки, самостійне засвоєння інформації, поглиблення та розширення знань впливає на становлення світоглядної позиції, формування професійних пріоритетів, корекцію поглядів.

2.3.4. Особистісно-зорієнтований підхід у професійній підготовці магістрів до викладання фахових методик дошкільної освіти

Професійна підготовка магістрів до викладання фахових методик дошкільної освіти неможлива без дотримання особистісно-зорієнтованого підходу, спрямованого на суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників освітнього процесу. Проблема особистісно-зорієнтованого підходу набула актуальності у працях І. Бега, С. Гончаренка, О. Дубасенюк, І. Зязюна, О. Киричук, В. Кременя, О. Савченко, С. Сисоєвої та ін.

Вектор сучасної педагогічної освіти спрямований на формування компетентної особистості, здатної до професійного саморозвитку та самовдосконалення, адаптації до суспільних вимог та інноваційних процесів в освіті, мобільна, творча, комунікабельна.

Методологія особистісно-зорієнтованого підходу ґрунтується на сучасних парадигмальних підходах, оскільки: орієнтують на людину як головну цінність і мету виховання (аксіологічний підхід); підтримують і розвивають суб'єктні властивості й індивідуальність дитини (особистісний підхід); породжують особистісні навчальні досягнення, формують світогляд, ціннісні орієнтації (культурологічний підхід); пробуджують творчий потенціал особистості (діяльнісний підхід); стимулюють до самостійного вирішення проблем у нестабільному соціуму (синергетичний підхід) (Дубасенюк О.).

За О. Савченко, особистісно-зорієнтований підхід до навчання – це організація освітнього процесу на засадах поваги до особистості дитини, врахування її індивідуальних потреб і можливостей, ставлення як до свідомого і відповідального суб'єкта міжособистісної взаємодії. Метою такого навчання є створення умов (змісту, методів, освітньо-розвивального середовища) для індивідуальної самореалізації, саморозвитку та особистісних якостей індивіда.

Особливості реалізації особистісно-зорієнтованого підходу подано на Рис. 2.2.

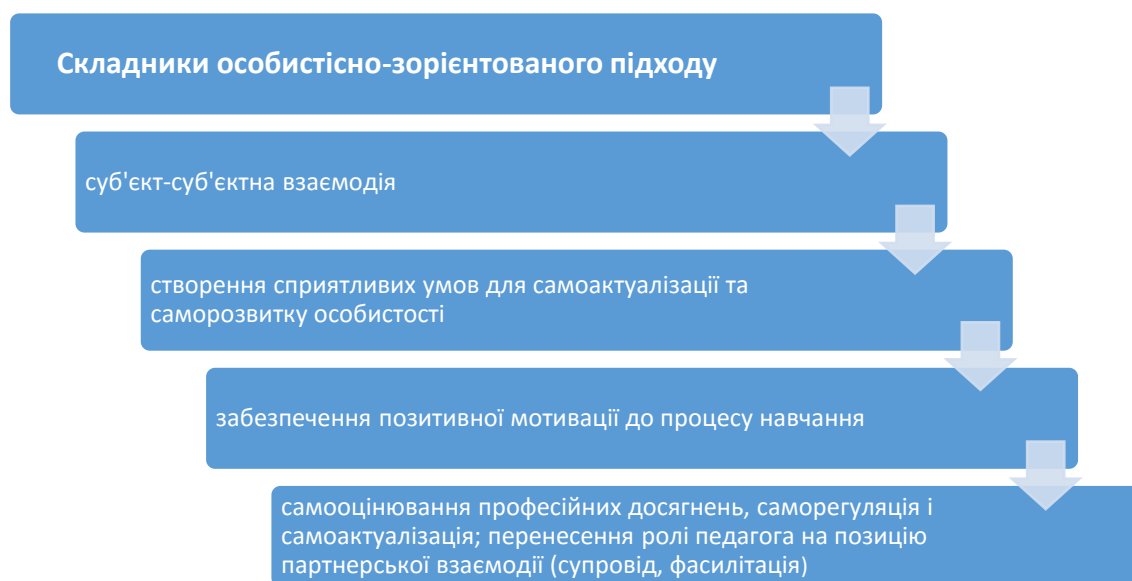

Рис.2.2. Складники особистісно-зорієнтованого підходу

Таким чином, особистісно-зорієнтований підхід спрямовує освітній процес на особистість та формування відповідних професійних цінностей. Метою особистісно-зорієнтованого підходу вбачаємо у створенні максимальних умов для професійного розвитку здобувачів магістратури, самовираженні індивідуальної професійної позиції, творчих здібностей у різних видах професійної діяльності, у тому числі й викладанні фахових методик дошкільної освіти.

Підсумовуючи вище зазначене, слід сказати, що особистісно-зорієнтований підхід дає можливість за допомогою опори на систему взаємопов'язаних понять, ідей і способів забезпечити та підтримати процеси самопізнання, самореалізації особистості, розвиток її індивідуальності, самобутності, та сформувати професійну готовність майбутніх магістрів до професійної діяльності у процесі викладання фахових методик дошкільної освіти. Відтак зауважимо, що особистісно-зорієнтований підхід може бути сповна реалізований, лише у тому випадку, коли студент буде добре мотивований до майбутньої професійної діяльності. Враховуючи означене, на загальнодержавному рівні здійснюються заходи, спрямовані на

формування педагога, здатного самостійно розв'язувати різноманітні професійні завдання, шляхом залучення студентів до виконання самостійної, науково-дослідної роботи, спрямованої на формування фахових компетентностей.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняттям: «підготовка», «готовність», «професійна готовність».

2. Перелічіть, на Ваш погляд, провідні завдання формування професійної підготовки майбутніх викладачів фахових методик дошкільної освіти.

3. Розкрийте особливості професійної підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти на сучасному етапі відповідно до нормативних документів.

4. Що Ви вкладаєте в поняття «професійна підготовка майбутніх викладачів фахових методик дошкільної освіти». Сформулюйте власне визначення.

5. Які проблеми підготовки магістрів до викладання фахових методик дошкільної освіти вбачаєте на сучасному етапі?

6. Хто з українських науковців займається дослідженням проблеми професійної підготовки фахівців у галузі дошкільної освіти?

7. Якими компетентностями повинен оволодіти майбутній викладач в галузі дошкільної освіти навчаючись у магістратурі?

8. Як Ви розумієте поняття «професійна компетентність», «методична компетентність»? Обґрунтуйте, на Ваш погляд, провідні компоненти методичної компетентності.

9. До якого поняття «знання, уміння, навички» є синонімічними «компетенція» чи «компетентність»?

10. У чому полягає важливість формування методичної компетентності для майбутньої професійної діяльності викладача фахових методик дошкільної освіти?

11. Чи можна вважати компетентнісний підхід провідним у процесі формування професійної компетентності викладача фахових методик дошкільної освіти? Доведіть або спростуйте твердження.

12. У чому полягає сутність компетентнісного, діяльнісного, інтегрованого, особистісно-зорієнтованого підходів у процесі підготовки майбутніх викладачів дошкільної освіти.

13. Від чого, на Вашу думку, залежить ефективність формування професійної компетентності майбутнього викладача фахових методик дошкільної освіти?

14. Розкрийте етапи формування професійної та методичної компетентності.

Використані та рекомендовані джерела

Основна література

1. Березовська Л. Наукові підходи до формування комунікативно-мовленнєвої діяльності майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти. Упровадження інноваційної освітньої парадигми в гірських школах Українських Карпат : монографія / За наук. ред. д. пед. н. Оліяр М. П.; ДВНЗ «ПНУ ім. В. Стефаніка». Івано-Франківськ : Супрун В. П., 2019. С. 407–419.

2. Березовська Л. І. Теоретичні засади підготовки майбутніх магістрів до викладання фахових методик дошкільної освіти *Збірник наукових праць «Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи» Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.* 2021. Вип. 2 (6). С. 87-97

3. Беленька Г. В. Сучасні підходи до питань формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. праць. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету.* 2012. Випуск 5 (48) С. 99–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2012_5_23

4. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід : рефлексивний аналіз застосування. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : б-ка з освітньої політики. Київ : КІС, 2004. С. 47–52.

5. Богуш А. М. Комунікативно-мовленнєвий супровід професійно спрямованого мовлення майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Зб. наук. праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2014. Випуск 65. С. 73-76.

6. Богуш А. Мовленнєво-методична спрямованість підготовки майбутніх магістрів дошкільної освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2019. Випуск 3 (128). С. 9-14.

7. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 374 с.

8. Дубасенюк О. А. Теоретико-технологічні засади впровадження особистісно орієнтованого підходу у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя. *Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід* : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 14-40.

9. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Акад. пед. наук України. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

10. Крутій К.Л. Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або що треба знати про інтеграцію? *Дошкільне виховання*. 2018. №7. С. 2-7.

11. Овсієнко Л. М. Сутність понять «компетенція», «компетентність», «компетентнісний підхід», «якість освіти» у світлі сучасної освітньої парадигми. *Науковий вісник Донбасу*. 2013. № 2 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2013_2_32

12. Пентилюк М. Словник-довідник з української лінгводидактики. 2-ге вид., доповн. та переробл. Харків : Вид. група «Основа», 2016. 176 с.

13. Пометун О. І. Реалізація компетентнісного і діяльнісного

підходів у сучасному підручнику історії. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 2. С. 146–157.

14. Степанов О. М. Психологічна енциклопедія. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.

15. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. К.: Генеза, 1999. 368 с.

16. Сисоєва С. О. Неперервна професійна освіта у документах Європейського Союзу : навч.-метод. посібн. Київ, 2009. 479 с.

17. Скворцова С. О., Вторнікова Ю. С. Професійно-комунікативна компетентність учителя початкових класів : монографія. Одеса : Абрикос Компани, 2013. 290 с.

18. Словник психолого-педагогічних понять і термінів
URL: <https://osvita.ua/school/method/psychology/1270/>

19. Супрун Д. Професійна підготовка психологів в галузі спеціальної освіти : монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 492 с.

20. Танько Т. П. Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2004. 41 с.

Допоміжна література

1. Березовська Л. Специфіка суб'єкт-суб'єктної взаємодії в професійній діяльності соціального працівника. *Modern Scientific Researches*. Yolnat PE, Minsk, Belarus, Issue № 11. Part 1. March 2020. PP. 43–50.

2. Березовська Л. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до діалогової комунікації у процесі професійної підготовки. *Особистість, суспільство, політика* : Матер. IV міжнар. наук.-практ. конф. Люблін : WSEI, 2016. С. 28–32.

3. Березовська Л. Міждисциплінарний підхід у процесі формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх

соціальних працівників. *Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти* : зб. наук. доповідей. Одеса. 2019. С. 16–18.

4. Березовська Л. Підготовка майбутніх соціальних працівників на засадах комунікативно-діяльнісного підходу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Запоріжжя : КПУ, 2019. Вип. 63. С. 28–33.

5. Вайнола Р. Х. Педагогічні засади особистісного розвитку майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2009. 46 с.

6. Жорнова Олена, Жорнова Ольга Методична компетентність викладача ВНЗ : навч. посіб. Київ : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. 336 с.

7. Козловська І. М. Теоретичні та методичні основи інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: автореф. дис. ... доктора пед. наук. К., 2001. 21 с.

8. Козубовська І. В., Повідайчик О. С. Короткий тлумачний словник психолого-педагогічних термінів (для аспірантів і магістрів. Ужгород. 2021. 41 с.

URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/33113>

9. Леонтьев А.Н. Проблема деятельности в психологии. *Вопросы философии*. 1972. № 9. С. 95–108

10. Мартиненко О., Ковтун Г. Формування методичної компетентності вчителя математики та економіки. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 3. С. 398-406.

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2016_3_51

11. Ничкало Н. Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи. Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. 234 с.

12. Омельчук С. А. «Підхід до навчання» як базова категорія сучасної лінгводидактичної науки. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 2. С. 2–7.

13. Хапілова В. П. Соціально-психологічні особливості професійної підготовки конкурентоздатних фахівців соціальної

сфери. *Проблеми сучасної психології*. 2013. № 2. С. 106–114.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspz_2013_2_22

14. Шапошников К. В. Контекстный подход в процессе формирования профессиональной компетентности будущих лингвистов-переводчиков : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Йошкар-Ола, 2006. 26 с.

Тема 3. Педагогічні технології у контексті модернізації вищої освіти України

3.1. Поняття «технологія», «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання» в системі освіти.

3. 2. Інноваційні педагогічні технології в професійній підготовці магістрів до викладання фахових методик дошкільної освіти.

3.2.1. Інформаційно-цифрові технології в освітньому процесі ЗВО.

3.2.2. Проєктні технології у процесі підготовки магістрів до викладання фахових методик дошкільної освіти.

3.2.3. Використання освітньо-ігрових технологій у роботі зі студентами.

Ключові поняття: технологія, освітня технологія, педагогічна технологія, технологія навчання, інноваційні педагогічні технології, інформаційно-цифрові технології, проєктні технології, освітньо-ігрові технології, кейс метод, метод SWOT-аналізу, освітній процес.

3.1. Поняття «технологія», «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання» в системі освіти

Сучасні вимоги до випускників ЗВО, пропозиції стейкхолдерів спонукають педагогів упроваджувати в освітній процес найбільш ефективні технології і методики навчання, спрямовані на формування у здобувачів активної життєвої та професійної позиції, творчого мислення, самостійності та самоконтролю, задля досягнення високого

рівня в професії. Відтак виникає необхідність упровадження освітніх інновацій, що здатні забезпечити ефективну професійну підготовку компетентного фахівця, готового працювати в постійно змінних умовах сьогодення.

Серед науковців, що займаються вивченням проблеми розвитку і впровадження педагогічних технологій в освітній процес є дослідження І. Дичківської, М. Євтуха, К. Крутій, І. Мардарової, І. Осадченко, О. Пехоти, О. Пометун, Г. Селевко та ін.

Насамперед з'ясуємо сутність понять: «технологія», «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання».

Поняття «технологія» (від грец. *techne* – майстерність, мистецтво і, *logos* – наука, вчення) тобто «вчення про майстерність». Донедавна цей термін вживали лише у виробничій сфері. У «Глумачному словнику сучасної української мови» *технологія* – це сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чогось; навчальний предмет, що викладає ці знання, відомості; сукупність способів обробки або переробки матеріалів, виготовлення виробів, проведення різних операцій тощо.

Сам термін «технологія» стосовно освітнього процесу, за даними дослідниці Н. Корсунської, вперше було вжито у 1886 році американцем Дж. Саллі. Проте поширення набув значно пізніше. Підходи дослідників до визначення поняття «педагогічна технологія» різноманітні.

У 20-х – 30-х роках поняття «педагогічна технологія» зустрічається в роботах з педології. Паралельно з ним вживається поняття «педагогічна техніка», під якою розуміється сукупність прийомів і засобів, спрямованих на чітку й ефективну організацію навчальних занять.

Якісно новий період у практиці навчання розпочинається у 40-х – 50-х роках з появою різноманітних технічних (аудіовізуальних) засобів. Методика їх використання отримала назву «технології».

Розвиток педагогічних технологій у 50-х – 60-х роках пов'язується з програмованим навчанням, яке орієнтувало процес

навчання на чітко визначені цілі. Наприкінці 60-х років у зарубіжній педагогіці склалися два напрями тлумачення технології:

1) технології в освіті – застосування технічних засобів і засобів програмованого навчання;

2) технології освіти (педагогічна технологія, технологія навчання, технологія виховання) – сукупність засобів забезпечення і впровадження позитивних наслідків педагогічної діяльності, засіб підвищення ефективності освітньо-виховного процесу.

Під впливом поширення системного підходу у 70-х – 80-х роках зміст поняття «технологія» зазнав суттєвих змін. За визначенням ЮНЕСКО, під технологією навчання слід розуміти «системний метод створення, застосування й визначення всього процесу навчання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, який ставить своїм завданням оптимізацію освіти».

На сучасному етапі існує понад 300 визначень понять «технологія навчання» та «педагогічна технологія», у залежності від того, які складники учені закладають у зміст поняття. Проте найчастіше освітні технології визначають як:

- засіб навчання;
- проєкт (модель) освітнього процесу відповідно до визначеної мети;
- сукупність дій чи діяльність;
- галузь наукового знання;
- багатовимірне поняття (зокрема, система).

Педагогічна технологія функціонує як наука, що досліджує найраціональніші шляхи навчання, і як система способів, принципів, які застосовують у навчанні, і як реальний процес навчання. Поширеним також є погляд на педагогічну технологію, як на конструкцію, стратегію, алгоритм дій педагога, організацію педагогічної діяльності (Дичківська І., с. 66). І. Дичківська розглядає педагогічну технологію на трьох рівнях:

- загальнопедагогічний (загальнопрактичний, загальновиховний) – як сукупність цілей, змісту, засобів і методів навчання чи

виховання, алгоритм діяльності суб'єктів і об'єктів освітньо-виховного процесу;

- предметно-методичний – застосування педагогічної технології як конкретної методики, що поєднує методи й засоби для реалізації певного змісту навчання й виховання в межах одного чи кількох предметів або цілої системи;

- локальний або модульний – реалізується як технологія окремої частини освітньо-виховного процесу, тобто технологія розв'язання окремих дидактичних і виховних завдань (Дичківська І., с. 67-68).

Педагогічні технології – це складна система засобів і методик, об'єднаних пріоритетними загальноосвітніми цілями, концептуально взаємопов'язаними між собою завданнями і змістом, формами й методами організації освітнього процесу.

В Енциклопедії освіти педагогічні технології – це технології, які забезпечують перетворення педагогічного процесу в освітній установі на цілеспрямовану діяльність усіх його суб'єктів (Енциклопедія освіти с. 661). С. Сисоєва зауважує, що педагогічні технології мають відповідати таким основним методологічним вимогам, як-от: концептуальність, системність, керованість, ефективність, відтворюваність.

Основними педагогічними технологіями, що задіяні в освітньому процесі, є: змістовно-операційна технологія розвитку; технологія міжпредметної інтеграції та міжпредметні зв'язки; розвивальне навчання; ігрові технології; технології інтерактивного навчання; технологія проєктного навчання; технологія життєвого проєкту та життєвого проєктування; особистісно-зорієнтована технологія; технологія розвитку критичного мислення; формування та розвитку творчої особистості; навчання в співробітництві (командна, групова робота) та ін. Кожна з них є певною підсистемою в загальній системі сучасних освітніх технологій і має свій концепт, мету і завдання, основні поняття, зміст, умови реалізації (Паламарчук В., Барановська О.).

Упровадження педагогічних технологій в освітній процес ЗВО сприяє системності праці викладача, постановці чітких цілей та

завдань, визначення способів їх досягнення, тобто забезпечує керуваність процесом навчання.

Освітня технологія відображає загальну стратегію розвитку освіти. Призначення освітніх технологій полягає у розв'язанні стратегічних для системи освіти завдань: прогнозування розвитку освіти, проектування і планування цілей, результатів, основних етапів, способів, організаційних форм освітньо-виховного процесу. Такими освітніми технологіями є концепції освіти, освітні закони, освітні системи.

С. Сисоєва розглядає освітню технологію як теоретично обґрунтовану систему упорядкованих професійних дій педагога, що при оптимальній затраті ресурсів забезпечує ефективну реалізацію поставленої освітньої мети. Учена пояснює освітню технологію як навчальну, оскільки поняття «освіта» значно ширше, і включає сукупність знань особистості, синтезованих крізь її власний досвід і систему цінностей.

Технологія навчання (виховання, управління) моделює шлях засвоєння навчального матеріалу (поняття) в межах навчальної дисципліни, теми, питання; вона є наближеною до окремої методики. Дидактична технологія охоплює зміст, форми, методи навчання. Зауважимо, що у зарубіжній педагогіці поняття «технологія навчання» є дотичною поняттю «педагогічна технологія» (Дичківська І., с. 68).

Під технологією навчання слід розуміти «системний метод створення, застосування й визначення всього процесу навчання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, який ставить своїм завданням оптимізацію освіти» (Гончаренко С., с. 331).

Метою технології навчання є підвищення ефективності навчання, яке полягає в тому, що у ній конструюється процес навчання, спрямований на досягнення мети. Освітній процес відбувається на основі проектування навчально-пізнавальної діяльності студентів. Перехід до компетентнісної моделі робить пріоритетними такі технології, які дозволяють трансформувати зміст

освіти в цілісний проєкт майбутньої професійної діяльності через постановку та вирішення системи завдань, проблемних ситуацій; розвиток практичних навичок необхідних для успішного здійснення професійної діяльності.

Таким чином, упровадження в освітній процес ЗВО сучасних освітніх технологій сприятиме оволодінню студентами ґрунтовними теоретичними знаннями та вміннями, які дозволять їм у майбутньому вирішувати складні професійні завдання, покладені державою щодо виховання, навчання та соціалізації молодого покоління.

3.2. Інноваційні педагогічні технології в професійній підготовці магістрів до викладання фахових методик дошкільної освіти

Сучасний заклад вищої освіти – це заклад формування компетентностей (інтегральних, загальних, професійних). Ураховуючи принципи компетентнісного підходу, метою освіти є розвиток практичних здатностей студентів, формування професійних умінь і навичок у різних видах діяльності.

Аналізуючи проблему формування методичної компетентності у майбутніх викладачів фахових методик засобами інтерактивних технологій навчання, можемо з упевненістю сказати, що існує реальна суперечність між нормативно-законодавчою базою щодо впровадження інноваційних технологій навчання в освітній процес ЗВО, опанування студентами інформаційно-комунікаційних технологій, інформаційних ресурсів, програмних продуктів (Стандарт, 2019) та їх практичним впровадженням, який почасти гальмується через недостатню професійну обізнаність викладачів, слабку мотивацію, небажання професійно самовдосконалюватися, використовувати інноваційні підходи у процесі викладання, недосконале матеріально технічне забезпечення.

Інтерактивні технології навчання поєднують різні форми роботи (індивідуальна, групова, парна), спрямовані на підвищення рівня засвоєння знань, пошуку альтернативних шляхів вирішення

проблеми, розвиток уміння працювати в команді, приймати спільне рішення, нести відповідальність за результати діяльності.

У контексті теми розглянемо основні дефініції, що пов'язані з поняттям «інтерактивні технології».

Поняття «інтерактив» (з англ. *«inter»* – взаємний, *«act»* – діяти) означає взаємодію. Взаємодія як філософська категорія виражає процес впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємозв'язок, взаємоперехід, породження одним об'єктом іншого. Отже, ключовим поняттям, що визначає сутність інтерактивного навчання, є «взаємодія». Взаємодія розглядається як багаторівневе явище, в якому виділяють співробітництво як вищий рівень взаємодії. О. Пометун пояснює поняття «взаємодія» як безпосередню міжособистісну комунікацію, найважливішою особливістю якої є здатність людини «приймати роль іншого», уявляти, як її сприймає партнер по спілкуванню або група, здатність інтерпретувати ситуацію та контролювати власні дії (Пометун О., 2007). Аналізуючи погляди науковців щодо дефініції поняття «взаємодія», визначаємо його як багатоструктурне явище, в якому співробітництво – це вищий рівень взаємодії. В інтерактивних технологіях змінюється взаємодія викладача і студента. Студент стає суб'єктом освітнього процесу, викладач – активним спостерігачем, мета якого – створити сприятливу позитивну атмосферу в групі, спрямовану на пізнавальну активність та креативність, виявлення інтелектуальних здібностей, вільне висловлювання. Інтерактивний метод спрямовує студентів до самостійного пошуку та аналізу необхідної інформації, сприяє кращому засвоєнню знань. Використання інтерактивних методів навчання спонукає не лише студента, але й викладача до постійної роботи над собою, вдосконалення професійної майстерності, розвитку творчості, креативності.

Працюючи в групах, студенти вчаться прислухатися до думки інших, критично мислити, розподіляти доручення, шукати альтернативні шляхи вирішення проблеми. Викладач виступає в ролі організатора процесу навчання, консультанта, фасилітатора, який здійснює педагогічний, комунікативно-мовленнєвий супровід

студента та в разі потреби надає допомогу (Пометун О., с. 13). Таким чином, застосування інтерактивних технологій навчання у формуванні в освітньому процесі ЗВО полягає в тому, що він повинен відбуватися за умови активної, професійно спрямованої взаємодії викладача та студентів, моделювання вправ та ситуацій з метою вирішення професійних завдань, набуття практичних навичок майбутньої професії, вдосконалення фахової термінології та професійно спрямованого мовлення. Дослідники (О. Пометун, Л. Пироженко) інтерактивні технології класифікують у чотири групи:

- інтерактивні технології кооперативного навчання (робота в парах, ротаційні (змінні) трійки, два – чотири – всі разом, карусель, робота в малих групах, акваріум);

- інтерактивні технології колективного та колективно-групового навчання (мікрофон, мозковий штурм, навчаючи-вчуся, ажурна пилка, незакінчені речення, дерево рішень);

- технології ситуативного моделювання (імітаційні ігри, рольова гра, драматизація); технології опрацювання дискусійних питань (метод Прес, обери позицію, зміни позицію, безперервна шкала думок, дискусія в стилі телевізійного токшоу, дебати) (Пометун, с. 27). На Рис. 3.1. наведено групи інтерактивних методів навчання за О. Пометун.

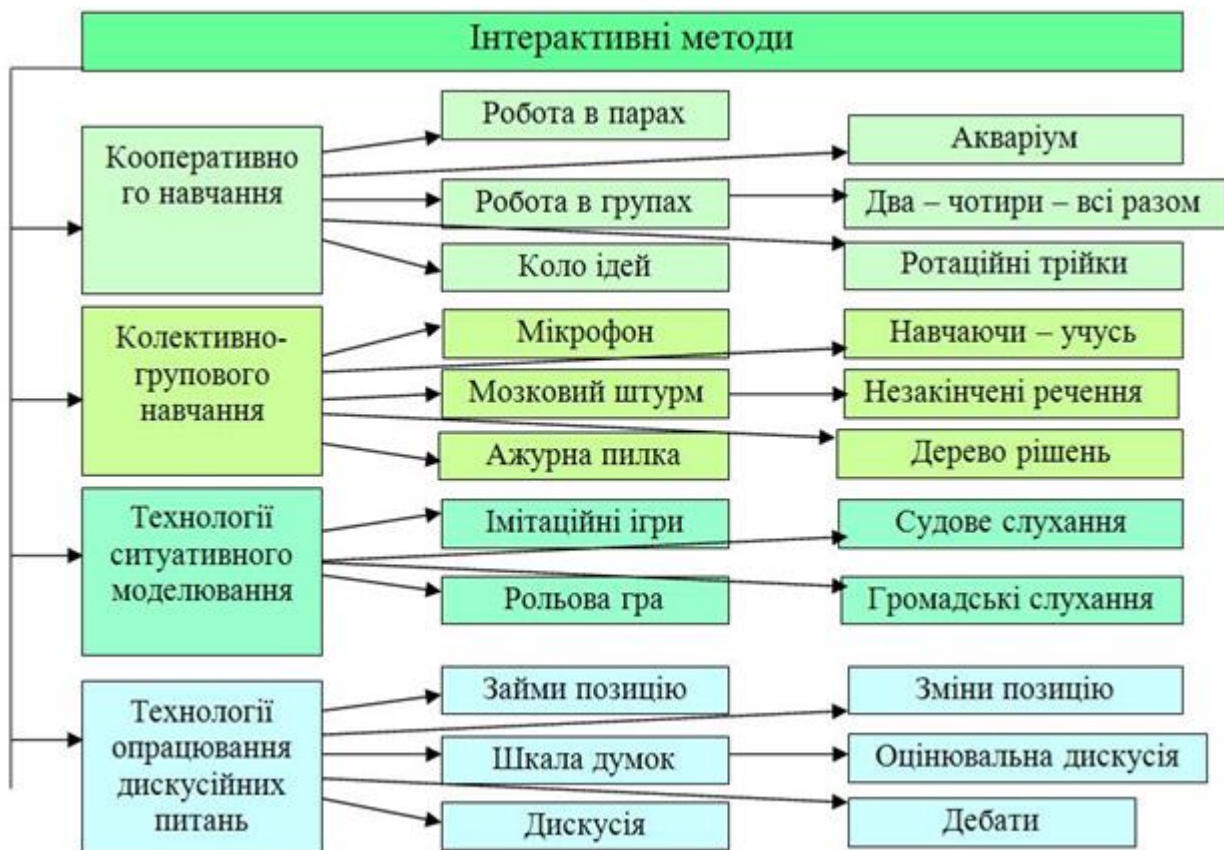

Рис. 3. 1. Групи інтерактивних методів навчання

Слід зазначити, що використання інтерактивних технологій в освітньому процесі передбачає вільне спілкування, обмін думками, ідеями, включення студентів у творчий процес.

У таблиці 3.1 схарактеризовано порівняльні особливості традиційного та інтерактивного методів навчання.

Особливості традиційного та інтерактивного навчання

Традиційне навчання	Інтерактивне навчання
<ul style="list-style-type: none"> - переважає репродуктивний характер здійснення освітньої діяльності, однотипна побудова освітнього процесу; - позбавлення студентів функцій планування, оцінювання; - слабкий зворотний зв'язок викладача та студентів під час занять 	<ul style="list-style-type: none"> - спільна діяльність викладача та студента; - рівноправність, що базується на партнерській взаємодії, різноманітність форм роботи на занятті, позитивна мотивація до навчання, поєднання теорії з практикою, створення «ситуації успіху»; - засвоєння значної кількості матеріалу за короткий проміжок часу; - розвиток мовлення (аргументація думок, висування ідей), моделювання та проектування діяльності, спільне обговорення проблем та ін.

Із наведених у таблиці 3.1. даних можна дійти висновку, що інтерактивне навчання сприяє більшій активізації студентів до навчання, формуванню позитивної мотивації, творчого розвитку, прояву ініціативи до навчання, розвиток аналітичного мислення, вдосконалення практичних умінь у процесі освітньої діяльності.

До структури інтерактивного заняття входять такі компоненти:

- мотивація (аналіз проблеми, її обговорення, пошук альтернативних шляхів вирішення);
- оголошення теми завдання та очікуваних результатів (розуміння студентами змісту їхньої діяльності);
- виконання практичних завдань шляхом інтерактивної взаємодії; інтерактивні вправи та завдання, спрямовані на вирішення проблеми; підбиття підсумків, оцінювання результатів діяльності, рефлексія.

Інтерактивне навчання спрямоване на особистісно зорієнтований розвиток особистості студента.

3.2.1. Інформаційно-цифрові технології в освітньому процесі ЗВО

Швидкий розвиток цифрових технологій відкрив для педагогів можливість використання в освіті різноманітних онлайн сервісів навчання. З огляду на це, професійна підготовка майбутніх педагогів повинна відповідати суспільним викликам та національним стандартам освіти. Для того, щоб досягти суб'єкт-суб'єктної взаємодії зі студентами, сучасний педагог повинен володіти інформаційно-комунікаційними технологіями, бути медіа грамотним та компетентним. Запровадження ІКТ в освітній процес – це не данина моді, а необхідність, оскільки в умовах коронавірусної пандемії COVID-19 змінився формат навчання, він став дистанційним. У зв'язку з цим заклади вищої освіти у процесі підготовки фахівців, повинні сформуванати у студентів інформаційно-цифрову компетентність, яка є ключовою професійної майстерності.

Обґрунтування необхідності розвитку цифрової компетентності відображено в нормативно правових документах. Кабінетом Міністрів України у 2021 р. схвалено Концепцію розвитку цифрових компетентностей. У документі під цифровою компетентністю розуміється динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, здійснювати професійну чи освітню діяльність із використанням цифрових інструментів. У Законі України «Про освіту» інформаційно-комунікаційна компетентність визначається однією з ключових з-поміж інших компетентностей. Законом України «Про національну програму інформатизації», передбачено формування та розвиток інтелектуального потенціалу нації, удосконалення форм і змісту освітнього процесу, впровадження комп'ютерних методів навчання. Створення науково інформаційного простору для дітей, молоді, активного населення є одним із завдань державної політики в галузі освіти, спрямоване на вирішення проблеми інформатизації освіти з урахуванням світових тенденцій.

Інформаційно-комунікаційна компетентність (з англ. *digital competence*) в офіційному журналі Європейського Союзу визначається як одна із ключових за результатами спеціальної комісії Європарламенту щодо визначення ключових компетентностей в Європі у XXI столітті.

У 2021 р. Міністерство цифрової трансформації України оприлюднило Рамку цифрової компетентності, метою якої є підвищення рівня цифрової грамотності громадян України. В основу української Рамки цифрової компетентності закладено оновлені у 2017 р. Європейською комісією ключові компетенції DigComp 2.1. Оновлена Рамка цифрової компетентності для громадян України містить нові компетентності, як-от: основи комп'ютерної грамотності, створення цифрового контенту, навички програмування, вирішення життєвих проблем засобами цифрових технологій, навчання впродовж життя, професійний саморозвиток у цифровому середовищі, творче використання цифрових технологій тощо. У зазначеному документі цифрова компетентність пояснюється як інтегральна характеристика особистості, що включає знання, уміння, навички щодо використання цифрових технологій для спілкування, особистого розвитку, навчання, роботи, участі в суспільному житті, відповідно до сфери компетенцій, безпечно, творчо, критично, відповідально, етично .

У документів Digital Competency Framework Канади (2019 р.), цифрова компетентність пояснюється як «здатність знаходити, організовувати, розуміти, оцінювати, створювати та поширювати інформацію за допомогою цифрових технологій». Цифрова компетентність у документі розглядається як багатогранна компетентність, що включає навички використання ІКТ, соціальні та когнітивні навички, етики та взаємодії з оточуючими.

Проблемі формування інформаційно-цифрової компетентності, використання інформаційних технологій у навчанні та підготовці майбутніх педагогів до професійної діяльності засобами цифрових

освітніх технологій присвячено наукові розвідки українських (О. Будник, О. Буйницька, Р. Гуревич, В. Костюков, Є. Мотурнак, Н. Морзе та ін.) та зарубіжних (Д. Букантате, Дж. Равен, Д. Рікен, Т. Сабаліускас, К. Пукеліс та ін.) учених. Проте особливості сучасного освітнього процесу вимагають внесення коректив до змісту технологій навчання, які повинні відповідати новим освітнім тенденціям і сприяти гармонійному входженню особистості в інформаційне освітнє середовище.

Зауважимо, що в європейському освітньому просторі не існує єдиного терміна в галузі інформаційних технологій. Вченими використовуються такі поняття, як: цифрова компетентність (англ. *digital competence*), цифрова грамотність (англ. *digital literacy*), інформаційно-комунікаційна грамотність (англ. «*digital literacy*»), компетентність у галузі інформаційно-комунікаційних технологій (англ. *ICT competence*).

Так, на думку І. Володька, інформаційно-комунікаційна компетентність – впевнене використання інформаційних технологій для збирання, зберігання, виробництва та обміну інформацією у навчанні, дослідженнях, роботі та дозвіллі. І. Прохорова під цифровою компетентністю педагога розуміє ефективне та результативне використовувати ІКТ у педагогічній діяльності та професійному розвитку. Дослідниця зауважує, що педагог повинен критично оцінювати доцільність використання інформаційних ресурсів та бути добре обізнаним із соціальними та етичними аспектами їх використання.

Вчені (Н. Морзе, А. Кочарян) пояснюють дефініцію «інформаційно-комунікаційна компетентність» як здатність особистості «автономно й відповідально використовувати на практиці інформаційно-комунікаційні технології для задоволення власних індивідуальних потреб і вирішення професійних завдань у певній галузі.

Заслуговує на увагу визначення означеного поняття І. Бородкіної та Г. Бородкіна. У статті «Цифрова грамотність як фактор реформування вищої школи» науковці означене поняття визначають як широку цілісну концепцію, що охоплює набагато більше, ніж функціональні цифрові навички, які повинні опанувати студенти під час навчання. Цифрова грамотність передбачає цілу низку умінь та навичок, які вчені згрупували таким чином: медіа-грамотність (уміння критично сприймати і творчо переосмислювати інформацію); інформаційна грамотність (уміння знаходити, інтерпретувати, оцінювати інформацією); ІКТ-грамотність (приймати, адаптувати і використовувати цифрові пристрої); комунікації і співпраця (використання цифрових мереж для навчання); цифрові стипендії (участь у нових академічних, професійних і дослідницьких практиках); навички навчання (уміння вчитися у формальних і неформальних середовищах); кар'єра і стиль управління (уміння управляти цифровими технологіями).

Під цифровою компетентністю майбутнього викладача ЗВО розуміємо його здатність використовувати інформаційні технології в освітньому процесі, що сприятиме підвищенню ефективності навчальних занять, досягненню якісних результатів у професійному та особистісному розвитку, забезпечить розуміння та усвідомлення значення ІКТ для активної життєдіяльності в сучасному інформаційному просторі.

В умовах карантинних обмежень спричинених пандемією COVID-19, ЗВО активно використовують у роботі зі студентами змішану форму навчання.

Змішане навчання (англ. *blended learning*) – це поєднання традиційної (робота в аудиторії) форми роботи зі студентами з елементами дистанційного (використання комп'ютерних технологій) навчання. Роботу зі студентами у дистанційному, онлайн-форматі ЗВО організовують на різних онлайн платформах, зокрема,

корпоративній платформі Microsoft Teams (сучасна платформа, розроблена для використання у хмарі Office 365).

У Таблиці 3.2 подано структуру реалізації змішаної системи навчання.

Таблиця 3.2.

Структура реалізації змішаної системи навчання у ЗВО

Система навчання	Види роботи	Контроль
Онлайн навчання (лекція)	Ознайомлення з лекційним матеріалом, розміщеним на платформі Microsoft Teams	Презентація й оцінювання результатів виконання самостійної роботи студентами; індивідуально дослідницькі завдання
Офлайн навчання (практичні заняття, підсумковий контроль)	Систематизація й узагальнення теоретичного матеріалу, відпрацювання практичних умінь і навичок	Тестовий контроль, самоконтроль, квест технології, вікторини, ділові та рольові ігри

Лекційні заняття проводяться у системі онлайн навчання. Студенти самостійно ознайомлюються з навчальними матеріалами, опрацьовують основні ключові поняття, проблемні питання лекції, перевіряють за допомогою тестів до лекції рівень засвоєння матеріалу. Практичні заняття відбуваються у форматі офлайн. Студенти презентують результати виконання практичних завдань. Системність контролю й оцінювання забезпечується перевіркою виконання завдань кожної теми курсу.

Для ефективної роботи зі студентами в процесі змішаного навчання необхідно дотримуватися таких принципів роботи, як:

- послідовність та системність – надання здобувачам коротких відомостей про предмет у силабусі навчальної дисципліни, в якому представлено її опис, мету та завдання, змістові модулі, теми занять, завдання для самостійного виконання, індивідуально дослідницької роботи, критерії оцінювання, список літератури. Процес

ознайомлення з навчальною дисципліною повинен здійснюватися онлайн супроводом викладача, який, у разі необхідності, зможе надати здобувачам додаткові пояснення, провести бесіду у форматі «питання-відповідь», здійснити консультування та ін.;

- наочності – лекційний матеріал подається у вигляді мультимедійних презентацій, що сприяє його унаочненню, конкретизації окремих теоретичних положень, покращує процес запам'ятовування; закріплення знань у процесі практичного навчання. Практичні заняття проводяться для закріплення знань у вигляді тестів, запитань, виконання практичних вправ, кейсів тощо;

- безперервність – за рахунок сучасних інструментів електронного навчання, студенти мають можливість працювати з ним у будь-який зручний час; спільна діяльність викладача і студента.

В системі дистанційного навчання студент завжди може поставити запитання викладачеві і оперативно отримати відповідь. Організовані викладачем дискусії на форумі стимулюють студентів до висловлення власних думок, суджень, міркувань, дають змогу викладачеві визначити прогалини з теми, виявити питання, якими цікавляться студенти.

3.2.2. Проєктні технології у процесі підготовки магістрів до викладання фахових методик дошкільної освіти

На сучасному етапі розвитку системи освіти в Україні перспективним методом навчання є метод проєктів або проєктна технологія, оскільки сприяє творчій самореалізації студентів, підвищує мотиваційну спрямованість до навчання, розвитку інтелектуальних здібностей. У процесі роботи над проєктом студенти набувають практичний досвід вирішення найрізноманітніших питань.

Особливістю проєктної технології в ЗВО є те, що вона потребує використання педагогом дослідницьких, творчих методів, прийомів та засобів навчання.

Метод проєктів виник на початку минулого століття. Засновниками його вважаються американські вчені Дьюї та Кілпатрик. Вони пропонували будувати навчання на активній основі, через практичну діяльність вихованців, орієнтуючись на їх особистий інтерес і практичну необхідність здобутих знань у подальшому житті.

Поняття «проєкт» (від лат. *projectus* – кинутий уперед) визначається, як результат перетворювальної діяльності, результат проєктування.

Проблему проєктної діяльності досліджено в різних аспектах, зокрема, як: засіб реалізації особистісно-зорієнтованого навчання (Т. Башинська, Л. Ботько, Т. Волковська, С. Сисоєва, З. Таран, та ін.); дослідницький метод з аспектами творчості (Є. Полат, О. Пометун, Л. Пироженко, С. Сисоєва та ін.); комплексний метод навчання (В. Мигунова, Г. Селевко, С. Сисоєва, З. Шацька та ін.); організація позааудиторної роботи зі студентами (О. Фунтікова). Науковці зазначають, що основна мета проєктів – сприяння творчим та дослідницьким здібностям вихованців у процесі реалізації особистісно-зорієнтованої технології навчання. Науковці виділяють такі основні принципи, яких слід дотримуватися у процесі роботи над проєктом:

- активність у визначенні завдання та його опрацюванні;
- практичний характер проєкту та актуальність, доцільність;
- мотивація студентів до роботи над проєктом;
- взаємозв'язок теорії з практикою;
- можливість реалізації проєкту;
- самостійність, творчість, ініціативність.

Таким чином, визначаючи сутність та специфіку застосування методу проєктів в освітньому процесі дослідники відмічають його творчий, перетворювальний характер роботи в процесі виконання професійних завдань. В основу методу проєктів покладена ідея, що відображає його прагматичну спрямованість на результат, який

можна побачити, осмислити, застосувати в реальній практичній діяльності.

У педагогіці розкрито чимало класифікацій навчальних проєктів. Наведемо класифікацію за Є. Полат. Так, за діяльністю, яка є домінуючою у проєкті виділяють: дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практико-зорієнтовані проєкти. Схарактеризуємо їх.

Дослідницькі – виконуються за логікою наукового дослідження і містять чітко визначену мету та завдання, актуальність предмета дослідження, гіпотезу, методологію дослідження, систематизацію одержаних результатів. Студенти здійснюють дослідницьку діяльність, яку представляють у вигляді наукової роботи, підготовки тез, наукової статті, доповіді на конференції тощо.

Творчі – засновані на самостійній колективній творчій діяльності. У таких проєктах важливе значення надається оформленню результатів проєкту (відеоролик, портфоліо, лепбук тощо).

Ігрові – здійснюється у вигляді ділових та рольових ігор.

Інформаційні – передбачають збір інформації про об'єкт дослідження з різних джерел, у тому числі здійснених самостійно (соціологічні опитування, інтерв'ю, анкетування, тестування, експериментальне дослідження).

Практико-зорієнтовані (навчально-методичні) – використовуються для підготовки викладачів у ЗВО; спрямовані на вдосконалення професійних компетентностей (методичні посібники, авторські навчальні плани, програми, розроблення елективних курсів, вебінари та ін.).

Розглянемо структуру роботи над проєктом.

1. Отримання проєкту (етап реалізації), включає: проєктування – вивчається сутність питання, аналізуються теоретичні положення та емпіричні дані, розробляється гіпотеза дослідження.

2. Моделювання – побудова моделі процесу навчання.

3. Конструювання – розроблення цілей, визначення і структурування педагогічних засобів (зміст навчального матеріалу, форм і методів навчання тощо).

4. Проведення емпіричного дослідження – розроблення експериментального дослідження, опрацювання результатів дослідження, їх оформлення (реферат, звіт, наукова робота та ін.).

5. Захист проєкту (виступ) з підготовкою презентаційних матеріалів, які дозволяють наочно продемонструвати основні результати роботи над проєктом.

6. Рефлексія – аналіз власної діяльності (самоаналіз) з метою виявлення допущених помилок, їх причин, пошук оптимальних шляхів подальшого удосконалення роботи над проєктом.

Таким чином, метод проєктів, як форма навчання, надає можливість на основі практичного досвіду вирішити ряд професійних проблем. Застосування методу проєктів в освітньому процесі ЗВО покращує ефективність засвоєння та усвідомлення знань суб'єкта навчання, сприяє формуванню умінь працювати з інформацією, аналізувати, систематизувати, узагальнювати, встановлювати асоціації з раніше вивченим, робити висновки, висувати ідеї, знаходити варіанти розв'язання проблеми, передбачати можливі наслідки рішень, обґрунтовувати власну позицію, знаходити компроміс, прогнозувати результати діяльності. Творча співпраця викладача і студентів під час проєктної діяльності сприяє самореалізації як викладача, так і студентів, задовольняє їх потреби в самовдосконаленні та саморозвитку; сприяє досягненню результатів у процесі навчання.

3.2.3. Використання освітньо-ігрових технологій у роботі зі студентами

Ігрові технології у вищій школі відносять до професійно зорієнтованих педагогічних технологій. Доцільність використання ігрових технологій у професійній підготовці фахівців вивчали

Л. Байкова, І. Бех, Д. Ельконін, С. Ігнатенко, Т. Калашнікова, Н. Кудикіна, В. Паламарчук, О. Пометун, О. Савченко, Г. Селевко, Г. Топчій та ін. Ігрове моделювання розкрито в наукових доробках О. Пономаренко, С. Шашенко та ін.

Н. Мачинська стверджує, що поняття «ігрова технологія» – це система чітких дій, спрямована на формування, розвиток, розширення, узагальнення знань у процесі навчання. Використання педагогічних ігор в освітньому процесі сприяє позитивній мотивації до навчання, стимулює допитливість студентів до розв'язання професійних завдань, формує практичні навички майбутньої професійної діяльності. М. Марко розглядає ігрову технологію як сукупність методів, прийомів і засобів організації освітнього процесу з використанням різних дидактичних ігор відповідно до мети, окреслених завдань, спрогнозованих результатів, що характеризуються активно пізнавальною та виховною спрямованістю. І. Мельничук важливою особливістю ігрових технологій вважає позитивну мотивацію студентів до навчання, можливість перенесення отриманих у процесі теоретичного навчання знань у наближену до професійної реальність. Завдяки грі студенти магістратури мають можливість випробувати різні професійні ролі.

На думку П. Щербаня, педагогічна гра – це практична групова вправа, спрямована на прийняття оптимальних рішень із застосуванням методів і прийомів, що моделюють реальні обставини чи психолого-педагогічну ситуацію. Створена у ході гри професійно спрямована ситуація допомагає сформувати вміння орієнтуватися в умовах, що склалися, добирати адекватні стратегії і тактики поведінки, методичні прийоми, ставити запитання і відповідати на них. Гра є результативною, якщо включає рефлексію у вигляді аналізу, обговорення, формулювання пропозицій та рекомендацій. Одна із особливостей змодельованих ігрових ситуацій – це те, що їх можна неодноразово повторити, закріпити та вдосконалити в процесі поетапного відпрацювання дій. Вони є засобом навчання, основний

зміст і призначення яких полягає в тому, щоб навчити діяти майбутніх викладачів у реальних професійних ситуаціях.

Будь-яка ігрова технологія має свої особливості, завдання і мету, знання яких допомагає педагогові організувати процес навчання, створити позитивний настрій, невимушену атмосферу. Використання ігрових технологій дає змогу через програвання різних ситуацій вирішувати різноманітні професійні завдання, коригувати та виправляти недоліки, набути практичних навичок із фаху, самовдосконалюватися. Моделювання у процесі роботи з магістрами спрямоване на:

- усвідомлене ставлення до майбутньої професії (ціннісні орієнтації, функціональні обов'язки, готовність до виконання професійних завдань, відповідальність, емпатія, толерантність, гуманність;

- професійна і методична компетентність, що включає засвоєння комплексу спеціальних знань і практичних умінь, професійних дій;

- професійна спрямованість (пошук ефективних засобів для висвітлення матеріалу, володіння сучасними ІКТ, створення презентацій та ін.).

Ігрові технології навчання передбачають зміну позиції викладача в освітньому процесі, оскільки зорієнтовані на діалогічну взаємодію між учасниками освітнього процесу, що дає можливість будувати систему рівноправних партнерських взаємин. Дієвість засвоєння матеріалу, результат гри та виконання завдань залежать від мети і завдання, підбраного обладнання, змісту професійних ситуацій під час вирішення різних проблем, позитивної спрямованості на навчання. З моделюванням професійної діяльності пов'язані ділові та рольові ігри, аналіз педагогічних ситуацій, метод проєктів тощо.

Так, використовуючи принципи рольової гри, викладач має можливість заглибити студентів у їхню майбутню професію і, моделюючи професійні ситуації, розвивати навички ділової

комунікації, професійну майстерність, збагачувати словник фаховою термінологією.

Окрім рольових та ділових ігор вагоме місце посідають кейси. Кейс-метод – різновид проблемного методу, що передбачає аналіз різних професійних, проблемних ситуацій, які студенти спостерігають під час навчання, проходження практики; усвідомлене розуміння того, що його завдання – не лише надати інформацію, а мотивувати студента до навчання, створити сприятливі умови для подальшої самореалізації та саморозвитку особистості. Особливість цього методу корисна й тим, що кейс не містить правильної відповіді, необхідно знайти оптимальний вихід із запропонованої ситуації.

Поширеним методом у роботі зі студентами є метод SWOT-аналізу, який отримав свою назву від чотирьох слів, що з англійської означають: *strenghts* – сила, *weakness* – слабкість, *opportunities* – можливості, *threats* – загрози, сприяло формуванню вміння студентами визначати свої сильні та слабкі сторони, шукати шляхи для досягнення успіху. Застосовуючи SWOT-аналіз, можна використовувати схему (Рис. 3.2).

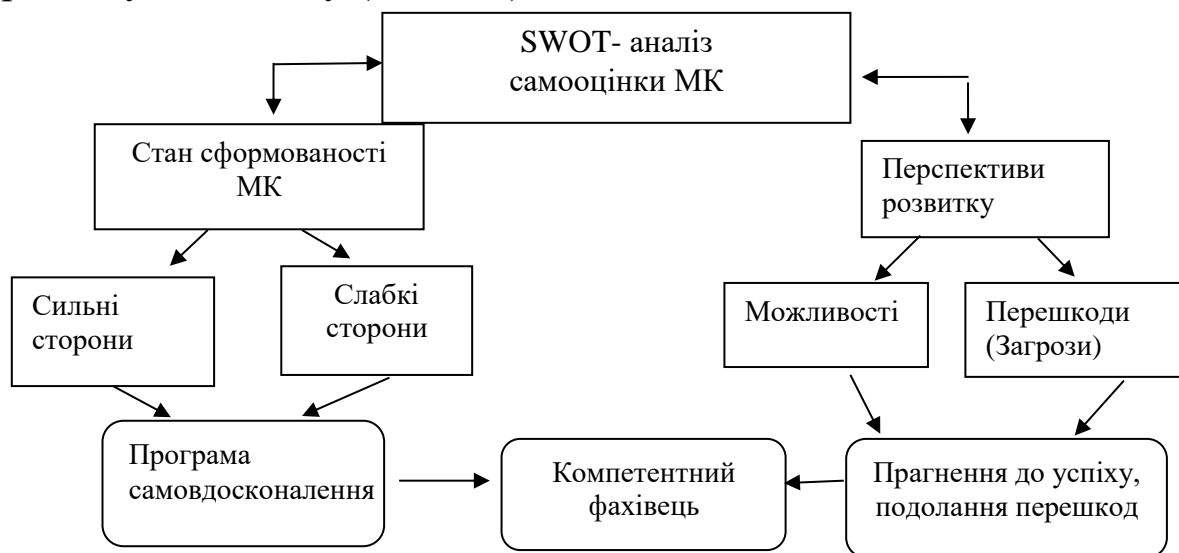

Рис. 3.2. SWOT-аналіз самооцінки методичної компетентності

Користуючись схемою, студенти магістратури мають змогу визначати наявний рівень сформованості методичної компетентності,

сильні та слабкі сторони, визначити можливості та перешкоди на шляху досягнення мети, шляхи їх подолання.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність понять «технологія», «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання» .

2. Поясніть різноманітність освітніх технологій.

3. Обґрунтуйте головні ознаки освітньої технології.

4. Що таке інтерактивні технології?

5. Які інноваційні педагогічні технології Вам відомі? Схарактеризуйте їх.

6. Наведіть приклади інтерактивних технологій колективного та колективно-групового навчання

7. Розкрийте особливості традиційного та інтерактивного навчання.

8. Наведіть структурні компоненти інтерактивного заняття

9. Які технології відносять до інформаційно-цифрових?

10. Які онлайн платформи для здійснення освітнього процесу Вам відомі?

11. Що Ви вкладаєте в поняття «інформаційно-комунікаційна компетентність»?

12. Що таке змішана форма навчання?

13. Що включає силабус навчальної дисципліни?

14. Розкрийте особливості проєктних технологій в роботі зі студентами.

15. Які види проєктів Вам відомі?

16. Схарактеризуйте структуру роботи над проєктом?

17. Розкрийте особливості впровадження освітньо-ігрових технологій у роботі зі студентами.

18. Які освітньо-ігрові технології Вам відомі? Наведіть приклади використання.

Використані та рекомендовані джерела

Основна література

1. Березовська Л. І. Інформаційно-цифрова компетентність як складник професійної майстерності сучасного вихователя закладу дошкільної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. Запоріжжя* : КПУ, 2021. Вип. 78. С. 150-155.
2. Бусел В. Великий тлумачний словник української мови. Київ : Ірпінь, ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Вдович С. М., Палка О. В. Сучасні освітні технології мовної підготовки майбутніх фахівців сфери обслуговування : метод. посіб. Київ : Педагогічна думка, 2013. 128 с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 374 с.
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
6. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті : словник. Київ : ЦП Компринт, 2019. 134 с.
7. Михайліченко М. В., Рудик Я. М. Освітні технології: навч. посіб. Київ : ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 583 с.
8. Пехота О. М., Кіктенко А. З., Любарська О. М. Освітні технології : навч.-метод. Київ : 2001. 256 с.
9. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. Київ : Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
10. Пометун О. І. Підготовка вчителів початкових класів: інтерактивні технології у ВНЗ : навч. посібник. Умань : РВЦ «Софія», 2007. 66 с.
11. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації. Схваленої Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>
12. Стрельников В. Ю. Бріченко І. Г. Сучасні технології навчання у вищій школі : модульний посібник для слухачів

авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МПК ПУЕТ. Полтава : ПУЕТ, 2013. 309 с.

13. Чекан О. І. Застосування комп'ютерних технологій у професійній діяльності вихователя дошкільного навчального закладу : навч. посіб. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2015. 184 с.

14. Швачич Г. Г., Толстой В. В., Петречук Л. М., Іващенко Ю. С., Гуляєва О. А., Соболєнко О. В. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології : навч. посіб. Дніпро: НМетАУ, 2017. 230 с.

15. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах: навч. посіб. Київ : Вища школа 2004. 207 с.

Допоміжна література

1. Березовська Л. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. пр. молод. вчен. Дрогобицького держ. пед. ун-ту імені Івана Франка*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 27. Том 1. С. 139–145.

2. Березовська Л. Використання освітньо-ігрових технологій у процесі формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : педагогіка*. 2020. № 1. С. 137–147.

3. Биков В. Ю. Засоби інформаційно-комунікаційних технологій єдиного інформаційного простору системи освіти України: монографія. Київ : Педагогічна думка, 2010. 160 с.

4. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Акад. пед. наук України. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

5. Марко М. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій у професійній діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Мукачево, 2018. 272 с.

6. Мачинська Н. І. Впровадження ігрових технологій навчання у практику підготовки майбутніх магістрів. *Наукові праці*

Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія. : Педагогіка. 2011. Т. 158, Вип. 146. С. 18-22.

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2011_158_146_5

7. Мельничук І. М. Особливості застосування інтерактивних ігор у вищому навчальному закладі. *Вісник Національної академії Державної*

прикордонної служби України. 2010. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2010_4_11

8. Паламарчук В. Ф., Барановська О. В. Педагогічні технології навчання в умовах нової української школи: вектор розвитку. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 3. URL: https://lib.iitta.gov.ua/711795/1/BOV18_UPJ.pdf

9. Сисоєва С. О. Особистісно-орієнтовані педагогічні технології : метод проектів. *Неперервна професійна освіта: теорія і методика* : наук. метод. журнал. Київ, 2002. Вип.1 (5). 230 с.

10. Тимофєєва І. Б. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Київ, 2017. 23 с.

РОЗДІЛ 2.

Теоретико-методологічні аспекти підготовки магістрів до викладання фахових методик дошкільної освіти

Тема 4. Змістовий компонент професійної підготовки майбутнього магістра до викладання навчальної дисципліни «Теорія і методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку»

4.1. Мета, предмет та завдання вивчення навчальної дисципліни «Теорія і методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку». Структура навчальної дисципліни.

4.2. Сучасні підходи до організації логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку.

4.3. Форми організації логіко-математичної роботи з дітьми дошкільного віку.

4.4. Особливості проведення занять з МФЕМУ у різних вікових групах ЗДО.

4.5. Математична компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти.

Ключові поняття: навчальна дисципліна, методика формування елементарних математичних уявлень, логіко-математичний розвиток, математична компетентність, форми роботи, методи роботи, освітній процес, математична освіченість, логічні вправи, заняття, види занять, типи занять, дидактичні ігри.

4.1. Мета, предмет та завдання вивчення навчальної дисципліни «Теорія і методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку». Структура навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни – формування у студентів магістратури професійних знань та вмінь з передматематичної підготовки дітей дошкільного віку, забезпечення логіко-математичного розвитку відповідно до програмових вимог та БКДО.

Предмет вивчення навчальної дисципліни – процес формування елементарних математичних уявлень дітей дошкільного віку.

Основні завдання навчальної дисципліни:

✓ мотивація до вивчення навчальної дисципліни «Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку»;

✓ ознайомлення студентів з методикою формування елементарних математичних уявлень як науковою галуззю; історією її становлення та сучасним станом розвитку, предметом, завданнями, методами дослідження;

✓ забезпечення вивчення студентами: теоретичних засад математичної науки як базису формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку; особливостями логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку;

✓ формування у студентів системи знань про значення, завдання форми, методи, засоби формування елементарних математичних уявлень і понять у дітей; програмові вимоги до забезпечення логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку та передматематичної підготовки до школи у закладах дошкільної освіти;

✓ набуття студентами практичних умінь формування у дітей уявлень про множину, виконання операцій над множинами, числами, здійснення обчислювальної діяльності, розв'язування різних типів арифметичних задач, ознайомлення з величиною та способами вимірювання величини предметів, форма предметів та геометричні фігури, просторово-часова орієнтація;

✓ навчання студентів планувати роботу із формування у дітей елементарних математичних уявлень, забезпечувати наступність дошкільної і початкової ланок освіти;

✓ удосконалення умінь студентів працювати з науковою та методичною літературою, проводити науково-дослідницьку діяльність;

✓ стимулювати розвиток у студентів творчого потенціалу в процесі вивчення навчальної дисципліни

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

✓ нормативно-правову базу забезпечення дошкільної освіти в Україні;

✓ історію розвитку математичної науки та сучасний стан її розвитку (наукові дослідження);

✓ особливості планування освітньої роботи з формування елементарних математичних уявлень та логіко-математичного розвитку у дітей дошкільного віку;

✓ форми, методи, прийоми, засоби формування елементарних математичних уявлень у дітей в різних вікових групах, забезпечення логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку в умовах ЗДО і сім'ї;

✓ форми співпраці з сім'єю з питань логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку.

вміти:

✓ визначати програмові вимоги із формування елементарних математичних уявлень та логіко-математичного розвитку дітей у різних вікових групах;

✓ застосовувати індивідуально-диференційоване навчання з дітьми;

✓ діагностувати та аналізувати знання дітей про множину, число, навчати дітей обчислювальної діяльності, розв'язанню різних

типів арифметичних задач як на заняттях, так і у повсякденній діяльності;

✓ діагностувати та аналізувати знання дітей про величину предметів, навчати порівнювати предмети за величиною, розміром, використовуючи різні способи вимірювання;

✓ діагностувати та аналізувати уявлення дітей про форму предметів та геометричні фігури, формувати відповідні уявлення і поняття;

✓ діагностувати та аналізувати просторово-часові уявлення дітей, навчати орієнтуватися у просторі і часі;

✓ планувати у різних вікових групах різноманітні форми і види освітньо-пізнавальної діяльності дітей з формування елементарних математичних понять і уявлень, логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку;

✓ складати конспекти різних видів занять з формування елементарних математичних уявлень та логіко-математичного розвитку дітей;

✓ проводити різні форми колективної, групової та індивідуальної роботи з дітьми логіко-математичного змісту;

✓ добирати методи і прийоми навчання на заняттях з ФЕМУ та планувати вирішення завдань математичного характеру на заняттях з інших розділів програми, реалізуючи завдання Базового компоненту дошкільної освіти;

✓ здійснювати поточний та підсумковий контроль.

Проблема навчання математики у наш час набуває дедалі більшого значення. Математична компетентність включена Рамковою програмою ЄС (2018 р.) до переліку ключових компетентностей для навчання впродовж життя. Вважається, що особистість, яка математично мислить, швидше знаходить вихід із непередбачуваних складних ситуацій, приймає раціональні рішення та є найбільш адаптованою до життя. 2020-2021 навчальний рік було оголошено роком математики в Україні, щоб привернути увагу суспільства до

розвитку математичної грамотності не лише у школярів, а й у всіх громадян. Таке рішення було прийнято не випадково, адже за результатами PISA-2018 року 36 % 15-річних учнів не досягли базового рівня математичних знань. Для вирішення означеної проблеми потрібно системно працювати над формуванням математичної компетентності. У зв'язку з цим, для розвитку системності знань необхідно ще з дошкільного віку формувати у дітей логіко-математичну компетенцію. Адже від того, який старт отримає дитина, залежатиме її розвиток, успіхи в навчанні, пізнавальна активність, самостійність, творчий підхід у вирішенні нетипових завдань.

У сучасних програмах дошкільної освіти («Українське дошкілля», «Впевнений старт», «Я у світі», «Світ дитинства» та ін.), Базовому компоненті дошкільної освіти (2021 р.) пріоритетним завданнями математичного розвитку дітей дошкільного віку є не лише формування певних математичних понять і уявлень, а й логіко-математична спрямованість особистості. Так, зокрема, у Базовому компоненті дошкільної освіти виокремлено сенсорно-пізнавальну, логіко-математичну та дослідницьку компетентності, які визначають як здатність дитини використовувати власну сенсорну систему в процесі логіко-математичної і дослідницької діяльності. У парціальній програмі «Формування математичної компетентності у дітей дошкільного віку» (Л. Зайцева) зазначено, що формування математичної компетентності дітей дошкільного віку передбачає таку організацію діяльності, яка сприятиме оволодінню системою математичних знань, забезпечить набуття ними відповідного практичного досвіду.

У дітей дошкільного віку закладаються основи знань, умінь та практичних навичок, необхідних для подальшого навчання дітей, тому роль ЗДО в успішному опануванні математичними уявленнями є вирішальною.

Формування елементарних математичних уявлень у дітей всіх вікових груп ЗДО здійснюється на загальних методичних положеннях, які сприяють засвоєнню кількісних оцінок, формуванню числових понять, розвитку знань про форму та всіх інших знань, передбачених освітніми програмами з ФЕМУ.

Проблемі методики формувань елементарних математичних уявлень присвятили наукові доробки Я. Коменський, Й. Песталоцці, Ф. Фребель, К. Ушинський, Л. Шегер, Г. Леушина, М. Монтесорі та ін. Розкриємо вклад учених у ФЕМУ у дітей дошкільного віку.

Я. Коменський у книзі «Материнська школа» пропонує ще до шкільного навчання навчити дитину лічбі в межах десяти; розрізняти числа, порівнювати предмети за величиною, розпізнавати й називати деякі геометричні фігури, застосувати в практичній діяльності одиниці мір: дюйм, пядь, крок, фунт.

Й. Песталоцці уперше запропонував навчання дітей геометрії. У розробленій ученим методиці наголошується на необхідності навчання дітей впізнавати і визначати форму предметів та зображати (малювати) їх. Важливим у процесі навчання дітей є формування умінь здійснювати порівняльний аналіз предметів і явищ, об'єднувати їх у групи, встановлювати зв'язки між ними.

Подальшого розвитку проблема математичної підготовки дітей набула в системах сенсорного виховання Ф. Фребеля та М. Монтесорі, у яких привертає увагу зміст і послідовність ознайомлення дітей з геометричними фігурами. Ф. Фребель розробив ігри-заняття з ознайомлення дітей з числом, формою, величиною, просторовими відношеннями. М. Монтесорі вважала необхідним створення спеціального освітнього середовища для розвитку в дітей уявлень про число, форму, величину. Учена пропонувала використовувати в роботі з дітьми лічильні палички, кольорові намистини, рахівницю, монети та ін.

Проблему формування у дітей дошкільного віку поняття про число, лічбу порушено у працях Я. Коменського. Учений особливого

значення надавав формуванню вміння навчати дітей розрізняти числа, рахувати у межах двох десятків, групувати предмети, виконувати арифметичні дії на додавання і віднімання, формувати поняття про десяток, як одиницю лічби.

Л. Шлегер довела, що ознайомлення дітей з елементарними математичними поняттями повинно ґрунтуватися на активній пізнавальній діяльності дитини, особливостях її індивідуального розвитку, сприймання предметів.

Найвищим рівнем математичного розвитку дітей дошкільного віку на думку Ф. Блехер є вміння дітей цілісно сприймати предмет, визначати кількість, використовувати числові фігури. Учена зазначала, що лічба є засобом не лише розумового, але й всебічного розвитку дітей.

Вагомий внесок у розвиток методики математичної підготовки дітей дошкільного віку внесла Є. Тихеева. Учена наголошувала, що формування числових уявлень повинно здійснюватися у дитини природно, у процесі її розвитку, без примусу, в повсякденній діяльності, організації різноманітних ігор.

Закономірності формування у дітей дошкільного віку понять про число, лічбу розкрито у наукових доробках Г. Леушиної. Учена зазначала, що у процесі роботи з дітьми потрібно навчати їх не числу, а вмінню порівнювати предмети, що у подальшому сприятиме формуванню відношення про кількість, а вже потім навчати лічбі, використовуючи числівники. Провідним завданням у формуванні елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку, на думку вченої, є виконання практичних дій.

Таким чином, учені-методисти обґрунтували своє бачення щодо особливостей формування елементарних математичних уявлень та понять у дітей дошкільного віку. На онові здійсненого теоретичного аналізу під математичним розвитком дітей дошкільного віку розуміємо якісні зміни у формах пізнавальної діяльності, які

відбуваються внаслідок формування елементарних математичних уявлень і пов'язаних з ними логічних операцій.

На сучасному етапі організації освітнього процесу в ЗДО відбувається пошук інноваційних методів, засобів, форм та технологій навчання, які б дозволили реалізувати більш активну взаємодію між суб'єктами освітнього процесу. Відповідно до компетентнісного і особистісно-зорієнтованого підходів навчання, змінюються і вектори освітнього процесу, провідними з яких в організації роботи з дітьми виступають розвивальні, ігрові, інформаційно-комунікаційні, проєктні технології, що здатні забезпечити формування нестандартного, критичного мислення дітей, вміння логічно обґрунтовувати, доводити свою думку, експериментувати, робити висновки, застосовувати набуті знання в практичній діяльності.

Сучасні технології логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку спрямовані на активізацію їх пізнавальної діяльності, встановлення причинно-наслідкових зв'язків і залежностей між предметами та явищами довколишньої дійсності, що забезпечуються виконанням розумових операцій і практичних дій у частково змінених освітніх чи спеціально змодельованих педагогом ситуаціях. Проблемі ФЕМУ у дітей дошкільного віку присвячені наукові дослідження Н. Баглаєвої, О. Брежневої, Л. Зайцевої, Т. Павлюк, Т. Степанової, С. Татарінової, К. Щербакової та ін.

Так, дослідження Н. Баглаєвої присвячене індивідуально-диференційованому підходу до формування математичних уявлень у дітей старшого дошкільного віку. Учена доводить, що індивідуально-диференційований підхід є ефективним засобом практичного втілення концепції індивідуалізації навчання, що передбачає організацію освітнього процесу на різних рівнях складності й дає змогу кожній дитині сповна реалізувати свої можливості та здібності. Учена описує якісні зміни, які відбуваються в розвитку дитини,

зокрема: вміння здійснювати математичні дії і логічні операції (класифікацію, серіацію, вимірювання та обчислення).

У дисертаційному дослідженні О. Брежневої висвітлено теоретико-практичні аспекти математичного розвитку дітей 3-6 років; обґрунтовано структуру математичного розвитку, до якої увійшли: когнітивний, емоційно-ціннісний, операційний компоненти. Когнітивний компонент характеризується якістю і кількістю математичних знань, розуміння дитиною математичного матеріалу; емоційно-ціннісний – засвідчує наявність мотивів вибору діяльності дитиною, емоційної реакції на виконання математично спрямованих завдань; операційний – характеризується розвитком практичних операцій і пошукових дій, опанування математичною термінологією. Важливою умовою розуміння дітьми дошкільного віку математичного змісту є розвиток системних дій із ознайомлення з довколишньою дійсністю; розвиток уміння виділяти загальні характеристики форми, величини, простору, кількості.

Л. Зайцева розкриває сучасні підходи до формування математичної компетентності у дітей дошкільного віку, зокрема: діяльнісний, компетентнісний, інтегрований, індивідуально-диференційований; технологію організації освітньо-пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку. Ученою розроблена парціальна програма «Формування математичної компетентності у дітей дошкільного віку» (4-6 р. ж.). Зміст програми структуровано за трьома компонентами:

- мотиваційний – спрямований на забезпечення позитивного ставлення до математичної діяльності;
- змістовий – оволодіння дітьми дошкільного віку такими поняттями, як: «кількість», «величина», «форма», «простір», «час»;
- практичний – розв'язування практичних задач на основі засвоєних математичних знань.

Т. Павлюк досліджувала особливості навчання дітей старшого дошкільного віку лічби з використанням комп'ютера. Учена

зауважує, що старший дошкільний вік є сензитивним періодом для використання комп'ютера як засобу навчання. На цьому етапі відбувається перехід від наочно-образного до логічного мислення, що дає можливість оволодіти комп'ютером, підвищити інформаційну грамотність дітей. У феномен «комп'ютерна грамотність дитини старшого дошкільного віку» учена вкладає володіння мінімальними навичками роботи з комп'ютером, а саме: самостійне вмикання та вимикання, пошук необхідних програм, вміння користуватися маніпулятором та клавіатурою, знання правил техніки безпеки роботи з комп'ютером. Інформаційна грамотність дитини старшого дошкільного віку – це вміння оперувати відомою та здійснювати пошук нової інформації, в тому числі з використанням комп'ютера.

Т. Степанова досліджувала методичні аспекти індивідуалізації і диференціації навчання дітей дошкільного віку математики за рівнорівневими програмами відповідно до можливостей і здібностей дітей. Ефективними умовами засвоєння матеріалу та ФЕМУ є: реалізація диференційованого підходу у створенні різнорівневих програм навчання в ЗДО; побудова системи індивідуалізації навчання з урахуванням рівнів індивідуального розвитку дітей; поєднання колективних і індивідуальних форм навчання у процесі ФЕМУ на заняттях різних типів (фронтальні, групові, індивідуально-групові, індивідуальні).

Формування логіко-математичних понять у дітей старшого дошкільного віку у процесі пізнавальної діяльності досліджувала С. Татарінова. Логіко-математичне поняття, на думку вченої, виявляється в мові за допомогою слова або терміна, в якому відображаються кількісні, просторово-часові відношення предметів, процесів і явищ дійсності. Формування логіко-математичних понять у процесі математичної підготовки дітей старшого дошкільного віку буде успішним за умови: відображення у змісті навчання логіки підведення під математичне поняття як предмета цілеспрямованої пізнавальної діяльності дитини; поетапного опрацювання логіки

математичного узагальнення на предметно-практичному, наочно-образному й абстрактно-логічному планах дій з предметами; набуття дитиною індивідуального практичного досвіду експериментування з множиною предметів.

К. Щербакова є засновницею наукового напрямку – теоретико-методичні основи ознайомлення дітей дошкільного віку з математичними уявленнями. У наукових працях ученої розкрито особливості формування у дітей кількісних та якісних уявлень, ознайомлення з формою, величиною предметів, різними способами розв'язування арифметичних задач, які викладені в навчальних посібниках: «Методика формування елементарних математичних уявлень у дошкільників» (1996 р.), «Формування елементів математики у дітей дошкільного віку» (2004 р.), «Методика формування елементів математики і дошкільників» (2011 р.), «Теорія і методика логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку» (2015 р.), де на основі узагальнення багаторічного досвіду роботи колективу вихователів і методистів ЗДО обґрунтовані завдання, принципи, зміст, методи і форми організації математичної роботи у закладах дошкільної освіти.

Здійснений аналіз наукових досліджень з проблеми ФЕМУ у дітей дошкільного віку свідчить про ґрунтовні і різнобічні дослідження теоретико-методичних питань щодо логіко-математичного розвитку дітей на сучасному етапі дошкільного дитинства.

4.2. Сучасні підходи до організації логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку

У світлі сучасних інформаційних перетворень система освіти опановує новий соціокультурний простір, що характеризується інноваційними та інтеграційними процесами.

Інтегрований освітній процес у ЗДО – це цілеспрямований, системний процес, що об'єднує освітні напрями БКДО, ґрунтується

на партнерській взаємодії педагогів, вихованців, батьків задля вирішення освітніх завдань. Він не лише кардинально змінює форми, методи навчання, взаємодію суб'єктів освітнього процесу, а потребує оновлення найважливіших методологічних понять і категорій педагогічної науки. Педагог виступає не в ролі «ретранслятора знань», а організатора освітньої діяльності, який вміє зацікавити вихованців, залучає їх до дослідницько-пошукової, творчої, самоосвітньої діяльності. Процес учіння наповнюється розвивальною функцією, яка стає інтегрованою характеристикою навчання. Таким чином, пріоритетним завданням змін в парадигмі освіти є перенесення уваги з процесу навчання на його результат, орієнтація на компетентнісний підхід і пошук ефективних механізмів його запровадження.

Відповідно до БКДО освітній напрям «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», здійснюється формування сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної та дослідницької компетентності, які визначають як здатність дитини використовувати власну сенсорну систему в процесі логіко-математичної і дослідницької діяльності. Результатом є наявність пізнавальної мотивації, базису логіко-математичних, дослідницьких знань, набутих дитиною умінь і навичок (аналізу, порівняння, узагальнення, здійснення самоконтролю), пізнавальний досвід, який набуває дитина та використовує в різних видах діяльності.

У парціальній програмі «Формування математичної компетентності у дітей дошкільного віку» (Л. Зайцева) зазначено, що формування математичної компетентності дітей дошкільного віку передбачає таку організацію діяльності, яка сприятиме оволодінню системою математичних знань, забезпечить набуття ними відповідного практичного досвіду.

Математичний розвиток дітей дошкільного віку позитивно впливає на психічні функції дитини та її емоційний стан. Навчити розмірковувати – одне із важливих педагогічних завдань.

І. Підлипняк феномен «математичний розвиток» визначає як якісні зміни в пізнавальній діяльності дитини, що відбуваються в результаті формування елементарних математичних уявлень та пов'язаних з ними логічних операцій. Завданнями логіко-математичного розвитку, на думку дослідниці, є: формування логічних прийомів (операцій) розумової діяльності, а також уміння розуміти та простежувати причинно-наслідкові зв'язки явищ, робити висновки.

За Н. Баглаєвою, логіко-математичний розвиток – це наявність якісних змін в пізнавальній діяльності дитини, що відбуваються за результатами розвитку математичних умінь і пов'язаних з ними логічних операцій.

Науковці (Ю. Демченко, О. Нікітіна) вважають, що технологія математичного розвитку дітей на основі розуміння та інтерпретації математичного змісту здатна забезпечити усталений математичний розвиток дитини. С. Скворцова вважає, що логіко-математичний розвиток сприяє формуванню вміння розв'язувати інтелектуальні й практичні завдання в різних видах діяльності, оперувати моделями розв'язку.

Суголосні з поглядами Л. Зайцевої у тому, що опанування дітьми дошкільного віку математичними знаннями є складником математичної компетентності, яку вчена характеризує як елементарну й водночас складну, оскільки передбачає наявність математичних знань і вмінь застосовувати їх у різних життєвих ситуаціях, розвиток пізнавального інтересу, загально-навчальних умінь.

Таким чином, на основі аналізу законодавчих документів та поглядів науковців щодо сутності поняття «логіко-математичний розвиток дітей дошкільного віку» у дослідженні означене поняття розуміємо як здатність дитини виявляти математичну обізнаність, оперуючи предметами та явищами довкілля, співвідносити їх за розміром, формою, величиною; орієнтуватися в просторових та часових формах, доходити логічних висновків, виявляти

інтелектуальні та дослідницькі вміння, творчість та винахідливість у вирішенні поставлених завдань. Сформоване логіко-математичне мислення допомагає дитині аналізувати різноманітні процеси, приймати рішення не лише з дотриманням чітких алгоритмів, але й коригувати власні дії у змінних, непередбачуваних умовах життя.

Логічний розвиток дітей дошкільного віку на сучасному етапі вивчають О. Брежнева, Г. Грама, І. Грама, Л. Зайцева, Л. Іщенко, К. Крутій, Л. Плетеницька, Н. Непомняща, С. Скворцова, Т. Пагута, Т. Степанова, К. Щербакова та ін. Учені обґрунтували механізми формування у дітей дошкільного віку логіко-математичних уявлень і навичок, їх необхідність для подальшого шкільного навчання і активної життєдіяльності дитини.

З огляду на останні зміни, що відбуваються в освітньому процесі ЗДО, увага педагогів спрямована на переосмислення завдань логіко-математичного розвитку дітей, вибір найоптимальніших і найефективніших форм роботи, зокрема:

- ✓ забезпечення логіко-математичного розвитку дітей в освітньо-виховному процесі ЗДО;
- ✓ зміна позиції педагога та дитини з суб'єкт-об'єктних на суб'єкт-суб'єктні;
- ✓ надання пріоритету заняттям інтегрованого типу.

Формування елементарних математичних уявлень вирішується за допомогою накопичення безпосередніх емоційно-образних вражень, засвоєння та вміння адекватно використовувати мову для вираження сутності практичної дії, докази, обґрунтування, знання педагогом загальних закономірностей розвитку дитини, протікання психічних процесів (пам'яті, мислення, уваги, уяви, розвиток мовлення).

Структура логіко-математичної компетентності (Рис. 4.1):

- мотиваційний компонент – це ставлення дитини до математичної діяльності, виявлення пізнавального інтересу, розуміння значимості математики в життєдіяльності людей;

- змістовий компонент – це оволодіння математичними знаннями у межах програми вікової групи та наступності між ЗДО та концепцією НУШ;
- дійовий компонент – це оволодіння процесуальними, конструктивними, контрольньо-оцінювальними діями.

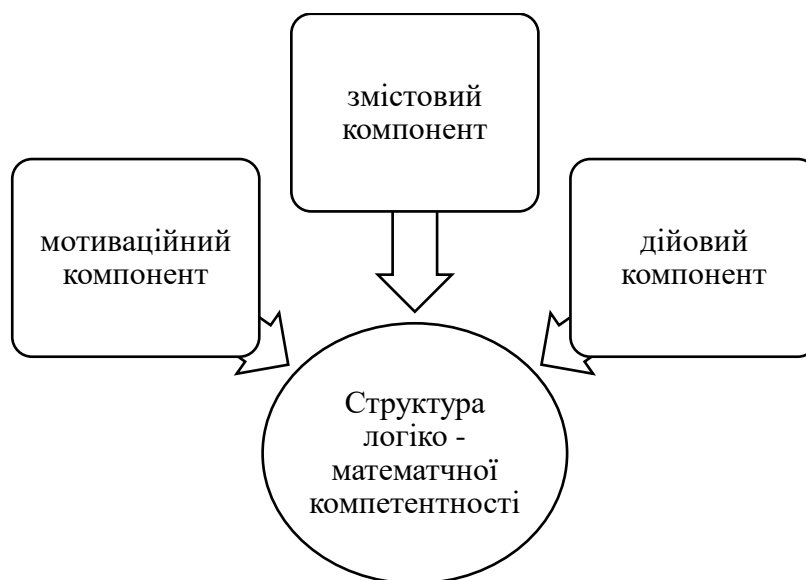

Рис. 4.1. Структура логіко-математичної компетентності

Математична підготовка дітей дошкільного віку складатися з двох основних напрямів: логічного та математичного. Мислити логічно означає мислити чітко й послідовно, не припускаючись суперечностей у своїх міркуваннях.

Уміння логічно й самостійно мислити – важливий показник готовності до розумової діяльності. Навчання математичних операцій спирається на мисленнєву діяльність, яку слід розвивати формуючи у дітей такі вміння:

- аналізувати, синтезувати, порівнювати;
- узагальнювати, встановлювати зв'язки між предметами, абстрагувати;
- серіювати, класифікувати, систематизувати, знаходити логічні співвідношення між числами і предметами;
- встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, висувати припущення, гіпотези.

Означені вміння формуються внаслідок стимулювання пізнавальної активності, проблемного навчання, створення ігрового розвивального середовища.

Основними формами організації освітньої роботи з ФЕМУ є: ігри, спостереження, індивідуальна практична діяльність дитини.

Логічні ігри математичного змісту сприяють розвитку у дітей пізнавального інтересу, здібностей до творчого пошуку, бажання і вміння вчитися. Незвичайна ігрова ситуація з елементами проблеми викликає зацікавленість у дітей.

4.3. Форми організації логіко-математичної роботи з дітьми дошкільного віку

Важливим компонентом освітнього процесу є форма його організації. У дидактиці поняття «форма» (від лат. *forma* – пристрій, система) розглядається як спосіб побудови освітнього процесу. Є індивідуальна форма роботи, індивідуально-групова, колективно-групова.

На сучасному етапі розвитку МФЕМУ важливим завданням є логіко-математичний розвиток дітей дошкільного віку. Математична підготовка дітей дошкільного віку включає два основних напрями: логічний та математичний.

Основними *формами організації освітнього процесу з ФЕМУ* у дітей дошкільного віку є:

- ігри;
- спостереження;
- індивідуальна практична діяльність;
- дидактичні ігри та вправи логіко-математичного змісту;
- спеціальні заняття з математики та логіки (а також інтегровані та комплексні заняття);
- навчальні (освітні) ситуації з математики (тривалістю 3-5 хв. за участю 2-3 дітей) (Плетеницька Л., Крутій К., с. 25).

Важливою формою розвитку елементарних математичних уявлень у ЗДО є заняття, які проводяться з дітьми у різних вікових групах з використанням дидактичних ігор, які сприяють кращому засвоєнню матеріалу та забезпечують реалізацію освітньої, виховної та розвивальної функції навчання (Гавриш Н. с. 45).

Проблемі формування у дітей дошкільного віку елементарних математичних уявлень за допомогою ігрової діяльності присвячені праці Н. Непомнящої, І. Поніманської, І. Стеценко, Н. Тарнавської, К. Щербакової та ін. Учені зауважили, що використання дидактичних ігор у процесі ФЕМУ в дітей дошкільного віку спрямоване на оволодіння знаннями та вміннями, розвиток нових пізнавальних мотивів.

Розробляючи дидактичну гру логіко-математичного змісту вихователю ЗДО важливо дотримуватися її структури, а саме: ігрового задуму, правил гри, ігрових дій, пізнавального змісту, обладнання, передбачити результати гри, призи для переможців. Крім того, система дидактичних ігор повинна враховувати поетапність, системність щодо ускладнення програмових завдань. Кожна дидактична гра повинна базуватися на набутому практичному досвіді дитини, вмінні застосовувати здобуті знання на практиці, що забезпечує взаємозв'язок навчальної та ігрової видів діяльності.

Ігрові освітні технології у ЗДО виконують різні функції, зокрема:

- активізують інтерес та увагу дітей;
- розвивають пізнавальні здібності, кмітливість, уяву;
- закріплюють знання, уміння, формують практичні навички, сенсорні вміння.

Використовуючи у роботі з дітьми дшкільного віку дидактичні ігри логіко-математичного змісту важливо:

- визначити дидактичне завдання гри відповідно до вимог програми з урахуванням індивідуально-вікових можливостей дітей;

- забезпечити об'єктивну потребу дитини у застосуванні лічби, вимірюванні предметів, як способу виконання ігрових дій;

- зміст гри і виконання практичних дій повинні бути цікавими і пізнавальними для дітей, розвивати кмітливість, допитливість, спостережливість, ініціативність.

Таким чином, основним завданням дидактичних ігор є вирішення дітьми практичних завдань, які подаються вихователем у вигляді ігрових правил. Крім того, дидактична гра передбачає змагання дітей в знаннях. Як правило, виграє та дитина, яка найшвидше і водночас правильно виконала завдання. Таким чином, пізнавальна активність стимулюється суперництвом.

Місце дидактичної гри в структурі заняття з ФЕМУ визначається віком дітей, метою, призначенням, змістом заняття.

У молодшій групі дидактична гра може бути використана в якості навчального завдання, вправи. Доцільне використання дидактичної гри і наприкінці заняття з метою закріплення вивченого матеріалу. Після кожної дидактичної гри вихователь повинен здійснити її аналіз, зокрема: з'ясувати, які прийоми виявилися ефективними та сприяли досягненню поставленої мети. Аналіз дидактичної гри сприяє вдосконаленню процесу підготовки, проведення, уникненню помилок. Саме в грі створюються сприятливі умови для засвоєння нових знань і вмінь. Гра подобається дітям. Навчаючись у процесі ігрової діяльності діти навіть не підозрюють, що навчаються.

Дидактичні ігри поділяються на:

- ігри з предметами;

- настільно-друковані;

- словесні ігри;

- ігри на площинне моделювання (Піфагор, Танграм), розвиток логічного мислення (головоломки, завдання-жарти, кросворди, ребуси, розвиваючі ігри).

Дидактичні ігри з формування елементарних математичних уявлень, представлено на Рис. 4.2.

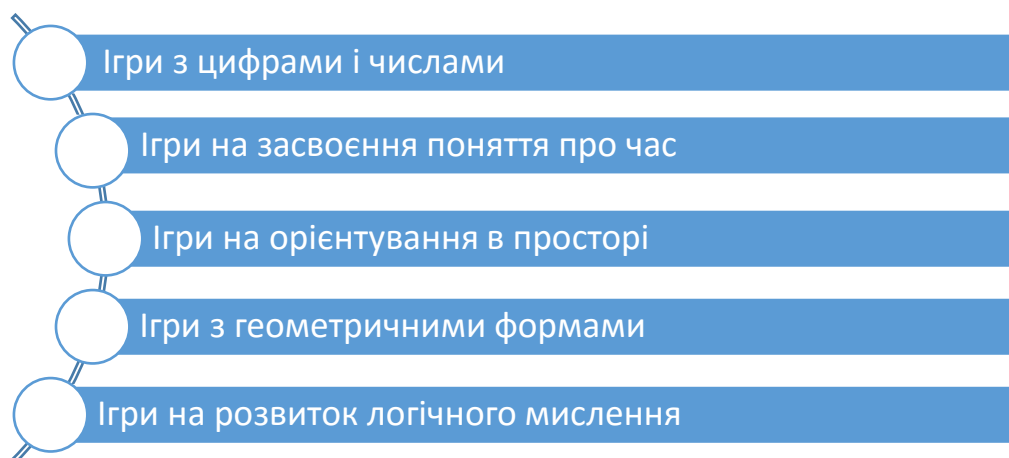

Рис. 4.2. Дидактичні ігри з ФЕМУ

Не дивлячись на різноманітність дидактичних ігор, їх головним завданням є інтелектуальний розвиток дитини, вміння встановлювати закономірності, групувати предмети, зіставляти, порівнювати, здійснювати аналіз, синтез, узагальнення, розвивати кмітливість, винахідливість. Дидактична гра об'єднує ігрову і навчальну діяльності, розвиває логічне мислення, сприяє засвоєнню математичних понять, виконання розумових операцій (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення). Крім того, дидактична гра слугує засобом досягнення ігрового результату (перемога в змаганні). Застосовуючи такі ігри, можна успішно формувати у дітей потребу здобувати знання, розвивавати пізнавальні інтереси, допитливість, ініціативність.

Крім дидактичних ігор у процесі ФЕМУ у дітей дошкільного віку доцільно використовувати логічні вправи. Вони відрізняються від традиційних навчальних завдань незвичністю поставленого завдання: знайти, здогадатися, допомогти літературному герою тощо. Незвична ігрова ситуація з елементами проблеми викликає у дітей зацікавленість, сприяє розвитку уміння швидко сприймати пізнавальні завдання, знаходити спільне рішення. Діти починають

усвідомлювати, що для правильного вирішення логічного завдання необхідно зосередитися, подумати, де захована розв'язка. Вони наполегливо шукають хід рішення, який веде до результату. Коли результат досягнуто, у дитини складається позитивне емоційне відношення до неї, що стимулює її розумову активність, самостійність, творчий підхід до вирішення завдань, ініціативність.

В освітньому процесі ЗДО на заняттях з ФЕМУ використовують «Логічні блоки», які розробив угорський психолог З. Дьєнеш. Вони складаються із 24 геометричних фігур, що вирізняються кольором (використовується три кольори), формою (круг, квадрат, трикутник, прямокутник), розміром (великі – малі фігури). У процесі гри діти вчаться виокремлювати з-поміж дидактичного матеріалу круги, квадрати, трикутники основних кольорів та розмірів (великий – малий), вирізняти один предмет серед інших. Усі логіко-математичні ігри слід розглядати як певну систему з поступовим ускладненням завдань.

Логічні блоки З. Дьєнєша у роботі з дітьми необхідно використовувати для:

- закріплення знань про сенсорні еталони (ранній і молодший дошкільний вік): форма (круглі, квадратні, прямокутні, трикутні); колір (червоні, жовті, блакитні); розмір (великі, маленькі); товщина (товсті, тонкі);

- формування елементарних математичних понять та елементів інформатики (старший дошкільний вік): ознайомлення з геометричними фігурами, формою, кольором, розміром; ознайомлення із множиною; порівняння, аналіз, класифікація, узагальнення, серіація; кодування й декодування інформації; уведення в активний словник дітей висловів із сполучниками «і», «або», часткою «не».

У роботі з дітьми дошкільного віку задля ФЕМУ доцільно використовувати **палички Кюїзенера**. Автором паличок є бельгійський математик, ім'ям якого вони і названі.

Методика Кюїзенера сприяє розвитку дрібної моторики, тренує пам'ять. Набір містить чотиригранні палички у формі призми десяти різних кольорів. Найменша призма – кубик довжиною 1 сантиметр. Кольори, у які забарвлені палички, залежать від числових співвідношень, що визначаються простими числами першого десятка натурального ряду чисел. Палички, що позначають числа 2, 4, 8, утворюють «червону сім'ю», 3, 6, 9 – «синю сім'ю», 5 і 10 – «жовту сім'ю». Поділ паличок на «сім'ї» пов'язаний із певним співвідношенням їх за величиною. У кожному з наборів діє правило: що довша паличка, то більше значення того числа, яке вона позначає. Кожна паличка – це число, виражене кольором і величиною.

Технологія «Логіки світу» (автор І. Стеценко) спрямована на розвиток мислення, уяви, творчих здібностей, гнучкості та оригінальності мислення.

Заняття за технологією «Логіки світу» проводяться у формі інтелектуальних, дослідницьких ігор. Діти разом із казковими героями подорожуючи вирішують різноманітні завдання логіко-математичного змісту.

Корисними у роботі з дітьми є онлайн платформи, для навчання, зокрема: «ЛогікЛайк» (ігри на розвиток логічного мислення, пам'яті, уваги), «Вчи.юа», «Study-smile», «Matific», «НУМО», «Learningapps» та ін.

Таким чином, серед розмаїття сучасних освітньо-виховних засобів і технологій навчання провідними є ігрові технології, які в доброзичливій, невимушеній атмосфері формують у дитини потребу в знаннях, вчать логічно мислити, самостійно приймати рішення, не боятися завдань із багатьма варіантами розв'язку, здійснювати пошуково-дослідницьку діяльність. Завдання вихователя ЗДО полягає в організації різних форм роботи з дітьми, що здатні забезпечити розуміння елементарних логіко-математичних понять.

4.4. Особливості проведення занять з МФЕМУ у різних вікових групах ЗДО

Формування у дітей елементарних математичних уявлень у ЗДО здійснюється на основі чинних програм розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку, БКДО.

Опановуючи елементарними математичними знаннями, діти пізнають світ, вчаться аналізувати, порівнювати, синтезувати, узагальнювати, класифікувати предмети, зіставляти математичні зв'язки та відношення. У них формуються навички лічби, обчислювальних та вимірювальних дій, уявлення про час, форму предметів, просторові відношення та ін.

Роботу з формування у дітей елементарних логіко-математичних уявлень організовують і на заняттях, і поза ними.

Заняття – це форма педагогічної взаємодії вихователя з дітьми, яка поєднує розвивально-пізнавальний і виховний аспекти, що здатні забезпечити засвоєння дітьми теоретичних знань, вироблення практичних умінь, набуття життєвого досвіду у процесі спільної діяльності. Заняття в ЗДО проводяться у визначений час з дотриманням вимог. Воно має бути цікавим, насиченим ігровими прийомами, елементами гри, розвивати пізнавальні здібності та інтереси дітей. Робота вихователя на заняттях повинна планомірно переходити і закріплюватися у повсякденній діяльності дітей, лише тоді вихованці зможуть засвоїти матеріал цілісно і системно. Зі сказаного випливає, що заняття не є єдино-важливою формою, яка дозволяє комплексно вирішити освітньо-виховні завдання. Головна вимога до сучасного заняття в ЗДО – максимальна розумова активність дітей, розвиток пізнавальних інтересів, здібностей, формування творчих умінь і навичок, мисленневих операцій, уміння висловити свою думку та ін. Сучасне заняття у ЗДО не повинно обмежуватися часовими рамками, а продовжуватися відповідно доти, доки діти виявляють зацікавленість, допитливість, ініціативність.

За способом організації дітей заняття поділяються на:

- фронтальні – проводяться з усією групою дітей;
- групові – по 8-15 дітей, розділяючи їх на групи (підгрупи);
- індивідуально-групові – по 4-8 дітей, що дає можливість здійснювати індивідуально-диференційований підхід;
- індивідуальні, які проводяться з окремими дітьми по 2-4 осіб.

На рис. 4.3. подано види занять за особливостями поєднання і використання методів, прийомів і засобів навчання. Схарактеризуємо доцільність їх використання на заняттях з ФЕМУ у дітей дошкільного віку.

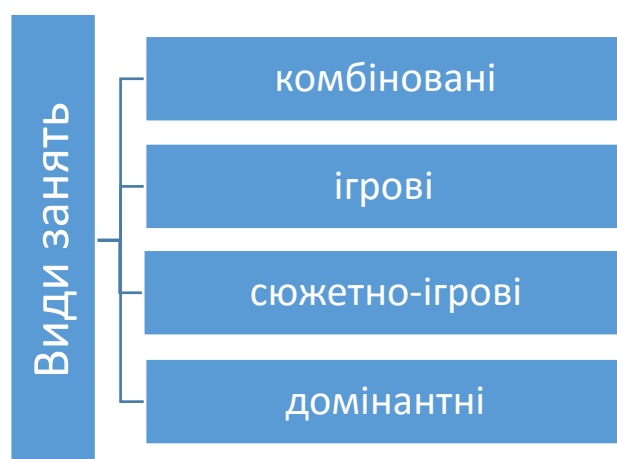

Рис. 4.3. Види занять за специфікою поєднання

Для проведення *комбінованого заняття* застосовують певну комбінацію наочних, словесних, практичних методів, прийомів, засобів навчання (логічних вправ, ігор (дидактичних, на онлайн платформах), предметно-іграшкової, ілюстративної наочності залежно від індивідуально-вікових особливостей дітей, програмового змісту заняття. Такий характер можуть мати заняття з різних розділів програми.

На *ігрових заняттях* весь комплекс освітніх завдань вирішують за допомогою спеціально підібраних ігор (дидактичні, рухливі, ігри з використанням елементів театралізації, конструктивно-будівельні) чи ігрових вправ, які можуть об'єднуватися за спільною темою чи

сюжетною лінією. Послідовність ігор визначається їх змістом, методичними особливостями проведення.

Сюжетно-ігрові (сюжетні) заняття відрізняються від інших насиченістю ігровими подіями, ситуаціями, сюрпризними моментами, імітаціями та іншими ігровими прийомами подання, закріплення, узагальнення програмового матеріалу. Усі заплановані види роботи з дітьми підпорядковуються єдиному сюжету (за художнім твором, мультфільмом, реальною чи вигаданою ситуацією тощо).

Домінантне заняття базується на основі комбінованого або змішаного, коли вихователь приділяє більшу увагу якомусь питанню, проблемі, розділу, тобто робить акцент лише на одному виді діяльності з дітьми, який домінує (від цього і назва «домінантне»). Інші види діяльності виступають як допоміжні. Домінантним можна вважати заняття де домінуючою буде дослідницька діяльність дітей, або спостереження, порівняння.

К. Крутій пропонує на заняттях логічно поєднувати такі компоненти:

- предметно-просторові, що забезпечують створення сприятливих умов для навчання та виховання дітей (естетичний і привабливий розвивальний демонстраційний і роздатковий дидактичний матеріал; сучасні технічні засоби навчання та ін.);

- пізнавально-діяльнісні – спрямовані на мотивацію пізнавальної діяльності дітей, використання активних методів і прийомів навчання розвивальний характер програмових завдань;

- соціально-особистісні – дотримання принципу партнерської взаємодії з дітьми; забезпечення сприятливого емоційно-психологічного мікроклімату;

- рефлексійно-творчий – розвиток творчих здібностей дітей; рефлексія особистих досягнень (самоаналіз, самооцінка).

Структурні компоненти інтегрованого заняття подано на Рис. 4.4

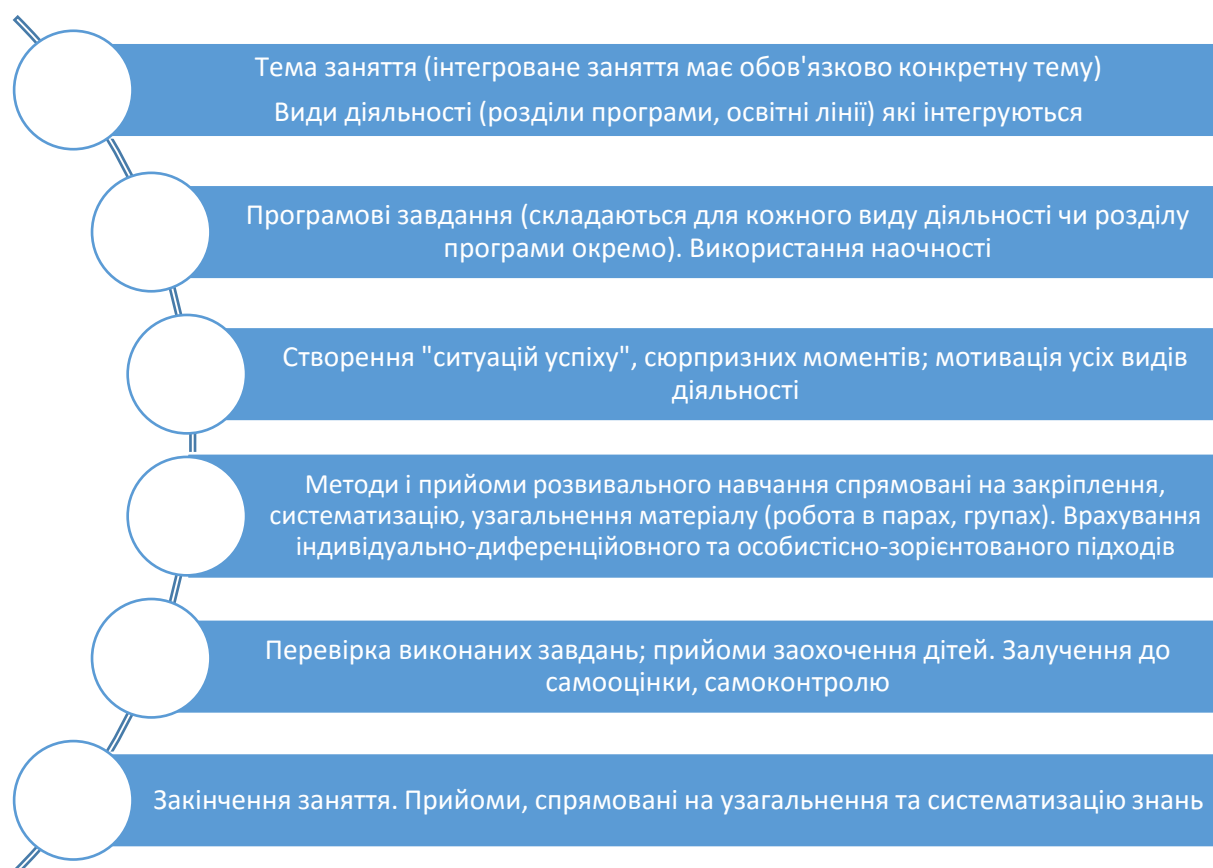

Рис. 4.4. Структурні компоненти інтегрованого заняття

У системі освітньої роботи логіко-математичного змісту слід передбачити спеціальні заняття з ФЕМУ, інтегровані та комплексні.

Ранній вік

В групах дітей раннього віку не передбачається спеціальних занять з ФЕМУ, а лише проводяться:

- індивідуальні бесіди з дітьми;
- ігри-заняття з підгрупою дітей;
- дидактичні ігри;
- побутова діяльність, спостереження (з підгрупами дітей).

У програмі «Українське дошкілля» представлені дидактичні ігри та вправи математичного змісту для дітей 3-го року життя, які слід використовувати у повсякденній діяльності з дітьми дошкільного віку, а також на заняттях із сенсорно-пізнавального розвитку.

II молодша група

Передбачені спеціальні заняття з ФЕМУ у дітей.

- Заняття (фронтальні, групові, індивідуально-групові).
- Індивідуальні ігри заняття.
- Повсякденні навчальні ситуації (спостереження в довкіллі, побутові ситуації).
- Дидактичні ігри та вправи логіко-математичного змісту.

Середня група

Основними засобами формування елементарних математичних уявлень у дітей 5-го, 6-го року життя залишається гра та спеціальні вправи у різних видах діяльності. Практика показує, що спеціальні заняття з ФЕМУ в середній та старшій групах повинні проводитися щотижнево, оскільки завдання математичного змісту поступово ускладнюються і одних дидактичних ігор та вправ недостатньо, щоб виконати Державні стандарти дошкільної освіти.

Старша група

- Заняття (тривалість 25 хв. 3-4 завдання, 1 раз на тиждень).
- Дидактичні ігри.
- Сюжетно-дидактичні ігри.
- Заняття з використанням життєвих ситуацій.
- Заняття за сюжетом літературного твору.

На заняттях з ФЕМУ вихователі використовують різноманітні методи і прийоми. Правильно організована діяльність дітей і вихователя в процесі навчання забезпечує достатній рівень логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку. Важливим завданням у роботі з дітьми є формування і розвиток у них прийомів розумової діяльності: аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, абстрагування, виконання завдань за аналогією, узагальнення в процесі засвоєння завдань логіко-математичного змісту.

4.5. Математична компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти

Контроль знань, тобто організація зворотного зв'язку як засобу управління освітньо-виховним процесом, посідає вагоме місце у системі навчання. *Складниками процесу контролю є:*

- перевірка – виявлення знань, умінь та навичок;
- оцінювання – вимірювання знань, умінь, навичок;
- облік – фіксуються результати оцінювання у вигляді оцінок в журналі та відомостях

Основними завданнями контролю якості підготовки фахівців є:

- ✓ визначення рівня сформованості компетенцій;
- ✓ перевірка та оцінювання рівня здобутих знань, умінь та практичних навичок студентів;
- ✓ оцінювання відповідності змісту, форм, методів і засобів навчання до мети та завдань підготовки фахівців з певного напрямку спеціальності;
- ✓ стимулювання систематичної самостійної роботи та пізнавальної активності студентів;
- ✓ виявлення і розвиток творчих здібностей, підвищення зацікавленості у вивченні навчального матеріалу;
- ✓ оцінювання ефективності самостійної, індивідуальної роботи студентів, їхнього вміння працювати з науковою та методичною літературою;

Контроль має відповідати певним вимогам, зокрема: бути об'єктивним, систематичним, діагностичним, розвивальним, оцінювальним, а також охоплювати всі ланки освітнього процесу й сприяти його розвитку.

За місцем, яке посідає контроль в освітньому процесі, розрізняють:

- *попередній* – дає змогу визначити наявний рівень знань для використання їх викладачем як орієнтування у складності матеріалу.

Його також застосовують у вигляді перевірки і оцінки залишкових знань студентів;

- *поточний* – сприяє визначенню оцінки сприйняття (засвоєння) навчального матеріалу;

- *рубіжний* (тематичний, модульний) – є показником якості вивчення окремих розділів, тем; дає можливість перевірити засвоєння отриманих знань через більш довготривалий період і включає більш ємні за обсягом розділи навчальної дисципліни. Може проводитись усно, письмово, у вигляді контрольної роботи, тестових завдань, індивідуально або в групі.

Однією з форм рубіжного контролю є колоквиум. Його мета – мобілізувати студентів на поглиблене вивчення дисципліни.

- *підсумковий* – це екзамен з навчальної дисципліни, що передбачає оцінку знань і практичних умінь студентів відповідно до визначених програмою компетентностей.

До підсумкового контролю належать семестрові, курсові і державні екзамени, заліки.

Аналіз освітніх програм і стандарту вищої освіти зі спеціальності 012 Дошкільна освіта дозволив виділити ті компетентності, якими повинен оволодіти студент з метою якісного здійснення логіко-математичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку, зокрема: вміння проводити колективні, групові, індивідуальні заняття із логіко-математичного розвитку дітей у різних вікових групах; уміння розробляти конспекти занять з ФЕМУ та логіко-математичного розвитку дітей; володіння методами і прийомами забезпечення логіко-математичного розвитку дітей; здатність творчо використовувати методичні розробки науковців і педагогів-практиків у роботі з логіко-математичного розвитку дітей; уміння створювати власний (авторський) продукт для формування елементарних математичних уявлень у дітей; здійснювати поточний та підсумковий контроль щодо логіко-математичної компетентності дітей у різних вікових групах ЗДО.

Поняття «математична компетентність майбутніх вихователів ЗДО» розуміємо як складний, інтегрований процес, спрямований на оволодіння студентами, майбутніми вихователями базовими теоретичними знаннями з математики та методики її викладання у ЗДО; сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями; ефективним використанням їх у роботі з дітьми різних вікових груп; здатність до самовдосконалення та самоосвіти впродовж життя.

Питання для самоконтролю

1. Схарактеризуйте мету та завдання вивчення навчальної дисципліни «Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку».

2. Проаналізуйте науковий доробок Я. Коменського, Ф. Фребеля, К. Ушинського, Л. Шегер, Г. Леушиної, М. Монтессорі у формуванні елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку.

3. Розкрийте структуру логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку.

4. Дайте визначення поняттю «математичний розвиток дітей дошкільного віку».

5. Які напрями розвитку включає математична підготовка дітей дошкільного віку? Схарактеризуйте їх.

6. У чому полягає сутність інноваційного підходу до формування елементарних математичних уявлень та логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку.

7. Хто з сучасних дослідників вивчає проблему ФЕМУ у дітей дошкільного віку?

8. Схарактеризуйте роль мислення у ФЕМУ дітей дошкільного віку.

9. Що включає поняття «математична підготовка дітей дошкільного віку»?

10. Від чого, на Вашу думку, залежить ефективне ФЕМУ у дітей дошкільного віку?

11. Дайте визначення поняттю «математична освіченість майбутніх вихователів ЗДО».

Використані та рекомендовані джерела

Основна література

1. Баглаєва Н. Логіко-математичний розвиток дошкільнят: шляхи оптимізації. *Палітра педагога*. 2002. № 2. С. 12-14.

2. Дорошенко Т. М., Мацько В. В. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень: навч. посіб. Кременчук : ПП «Бітарт», 2019. 96 с.

3. Зайцева Л. І. Формування математичної компетентності у дітей дошкільного віку: навч. посіб. : СТАТУС, 2021. 296 с.

4. Косенчук О. Г, Новик І. М., Венгловська О. А., Куземко Л. В. Державний стандарт дошкільної освіти : особливості впровадження. Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 240 с.

5. Пагута Т. І. Методика формування елементарних математичних уявлень у дошкільників: навч.-метод. посіб. Львів, «Новий Світ-2000», 2020. 300 с.

6. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти в Україні. Наказ МОН від 12.01.2021 року № 33. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>

7. Степанова Т. Розвиток змісту математичних знань у різні періоди історії дошкільної педагогіки на початку ХХ століття. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2008. № 24 URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/24/visnuk_30.pdf

8. Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / за

заг. ред. Н. П. Тарнавської., Н. Ю. Рудницької, Ю. М. Мурашевич. Житомир: ФОП «Левковець», 2015. 430 с.

9. Щербакова К. Й., Брежнєва О. Г. Теорія і методика логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку: навч. посіб. Мелітополь. 2015. 200 с.

10. Щербакова К. Математика розум упорядковує. *Дошкільне виховання*. 2013. № 7. С. 19-22.

11. Ясентюк С. Блоки Дьєнєша для логіко-математичного розвитку дітей. *Вихователь-методист дошк. закл.* : щоміс. спеціаліз. журн. 2019. № 5. С. 59–64.

Допоміжна література

1. Брежнєва О. Г. Теорія і практика математичного розвитку дітей 3-6 років у системі дошкільної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08. Київ, 2019. 660 с.

2. Гнізділова О. А. Динаміка розвитку наукових шкіл у галузі дошкільної освіти (др. пол. ХХ – поч. ХХІ ст.) URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/9647/1/1.pdf>

3. Зайцева Л. І. Формування математичної компетентності у дітей дошкільного віку: парціальна програма. Мелітополь : 2021. 48 с.

4. Іщенко Л. В. Педагогічні технології супроводження процесу формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку : навч. посіб.. Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. 149 с.

5. Лазарович Н. Б. Чупахіна С. В. Логіко-математичний розвиток дітей дошкільного віку: метод. реком. Івано-Франківськ, 2015. 90 с.

6. Наступний 2020-2021 навчальний рік стане роком математики в Україні – Ганна Новосад URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/nastupnij-2020-2021-navchalnij-rik-stane-rokom-matematiki-v-ukrayini-ganna-novosad>

7. Павлюк Т. О. Навчання дітей старшого дошкільного віку лічби з використанням комп'ютера : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00. 08. Київ, 2012. 19 с.
8. Плетеницька Л. С., Крутій К. Л. Логіко-математичний розвиток дошкільників. Запоріжжя : ЛПС, 2002. 156 с.
9. Старченко В. Логіко-математичний аспект дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2005. №7. С. 22 – 23
10. Татарінова С. О. Формування логіко-математичних понять у старших дошкільників у процесі пізнавальної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 Мелітополь, 2008. 220 с.
11. ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning
URL: <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/annex-recommendation-key-competences-lifelong-learning.pdf>

**Тема 5. Змістовий компонент професійної підготовки
майбутнього магістра до викладання навчальної дисципліни
«Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку»**

- 5.1. Предмет, мета та завдання навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку».
- 5.2. Сучасні підходи до організації оздоровчої роботи в ЗДО.
- 5.3. Підготовка магістрів до викладання навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку».

Ключові поняття: професійна діяльність, майбутній педагог, здоров'я, культура здоров'я, формування культури здоров'я, діти дошкільного віку, сучасні підходи, нормативні документи, здоров'язбережувальні, здоров'яформувальні, здоров'ярозвивальні технології.

5.1. Предмет, мета та завдання навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку»

Професійна підготовка здобувачів ЗВО базується на ефективній побудові освітнього процесу, забезпечуючи трансформацію пізнавальної діяльності у професійно спрямовану. Важливим напрямом підготовки магістрів є формування знань про формування культури здоров'я дітей у процесі вивчення навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку».

Мета викладання навчальної дисципліни полягає у формуванні в студентів ґрунтовних теоретичних знань щодо основ фізичного виховання, збереження та зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку; практичних умінь і навичок щодо методики виконання фізичних вправ та проведення організаційних фізкультурно-оздоровчих форм роботи з дітьми дошкільного віку.

Основними *завданнями* вивчення навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку» є:

- оволодіння майбутніми викладачами основними поняттями теорії та методики фізичного виховання дітей дошкільного віку;
- формування мотиваційної спрямованості до навчальної дисципліни, усвідомлення необхідності реалізації принципів здорового способу життя;
- опанування практичними вміннями і навичками виконання фізичних вправ та проведення організаційних форм роботи з фізичного виховання;
- формування практичних умінь упровадження ефективних здоров'язбережувальних технологій в систему майбутньої професійної діяльності;
- забезпечення готовності майбутнього викладача до викладання методики фізичного виховання дітей дошкільного віку.

Набуті у процесі вивчення навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку»

компетентності сприятимуть формуванню здорового способу життя, ціннісних орієнтацій, здоров'язберігаючої поведінки студентів, здатності інтегрувати знання та знаходити шляхи їх практичної реалізації.

Фізична культура – це частина культури, що являє собою сукупність цінностей, норм і знань, створених суспільством з метою фізичного та інтелектуального розвитку людини, вдосконалення рухової активності, формування здорового способу життя, соціальної адаптації засобами фізичного виховання, фізичної підготовки та фізичного розвитку. Фізична культура є невід'ємною частиною загальної культури людини. Це найбільш доступний засіб зміцнення здоров'я, а також – духовного і фізичного розвитку особистості, що підкреслюється в основних державних документах: Закони України «Про вищу освіту (2014 р.), «Про освіту» (2017 р.).«Про дошкільну освіту» (2021 р.); указ Президента України «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року»; «Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти» (2021 р.), «Базовий компонент дошкільної освіти» (2021 р.). Проблема підготовки майбутніх педагогів до формування культури здоров'я дітей актуалізована тенденціями модернізації системи освіти України у площині євроінтеграційних процесів, що спричинює оновлення освітніх програм, проєктування нового змісту, підходів та технологій підготовки компетентних фахівців, здатних реалізувати себе в змінних умовах.

У Законі України «Про дошкільну освіту» зазначається, що збереження та зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров'я дитини є першочерговим завданням дошкільної освіти.

В інструктивно-методичних рекомендаціях «Організація фізкультурно-оздоровчої роботи у дошкільних навчальних закладах» подано показники фізичного, психічного, духовного здоров'я дитини. Детально з документом можна ознайомитися за кодом:

Необхідною умовою збереження і зміцнення усіх складників здоров'я, є застосування в освітньому процесі ЗДО науково достовірних, експериментально апробованих інноваційних освітніх методик і технологій здоров'язбережувального і здоров'яформуального спрямування.

У поняття «здоров'язбережувальні освітні технології» вкладаємо усі технології, які використовуються в освітньому процесі з користю для фізичного здоров'я та розвитку дітей. Науковці (О. Ващенко, С. Свириденко) в зазначений феномен вкладають створення безпечних, сприятливих для збереження здоров'я умов, оптимального співвідношення освітнього та фізичного навантаження. Учені уточнюють, що застосування здоров'язбережувальних технологій передбачає раціональну організацію освітньо-виховного процесу завдяки дотриманню гігієнічних норм, урахуванню індивідуальних, вікових і статевих особливостей дітей.

К. Крутій здоров'язбережувальні технології пояснює як системний метод програмування цілей, конструювання змісту, прийомів, засобів навчання й виховання, спрямованих на підвищення рівня індивідуального здоров'я дітей, формування життєвих навичок, створення здоров'язбережувального освітнього середовища, моніторинг стану здоров'я вихованців. Здоров'яформувальні технології на думку вченої – це комплекс спеціально організованих цілеспрямованих заходів, що впливають на процес змін особистості, які формують здоров'я дитини, пов'язані з визначеним періодом

часу, тривалість якого залежить від конкретно створених умов. До здоров'яформувальних технологій належить: фізична підготовка (заняття), спортивні та рухливі ігри, усі види гімнастики (пальчикова, дихальна, коригувальна, стретчинг, фітбол та ін.), усі види (елементи) терапії; дитячий фітнес, загартовування, гімнастика, масаж, релаксація.

Здоров'ярозвивальні технології – це технології, що розвивають здоров'я дитини. Комплекс заходів, який реалізується на основі особистісно-розвивальних ситуацій, завдяки яким діти дошкільного віку набувають навички спільного життя та ефективної взаємодії.

Розглянуті види технологій (здоров'язбережувальні, здоров'яформувальні та здоров'ярозвивальні), К. Крутій пропонує об'єднати в одну узагальнену технологію під назвою «здоров'ятворення». Феномен «здоров'ятворення» учена пояснює як активний процес нескінченного розвитку, удосконалення та самореалізації. З публікацією К. Крутій «Що ми робимо для здоров'я вихованців або як віднайти необхідну технологію?» можна ознайомитися за кодом:

Таким чином, застосування здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі ЗДО вимагає від педагогів високого рівня теоретичної та практичної підготовки, ціннісних орієнтацій до збереження власного здоров'я та здоров'я дітей, використання в

освітньому процесі творчих підходів до формування здоров'язбережувальної компетентності.

5.2. Сучасні підходи до організації оздоровчої роботи в ЗДО

На сучасному етапі проблема здоров'я молодого покоління постає як одна з найбільш актуальних проблем і потребує серйозного ставлення до її вирішення. Особливого значення вона набуває в системі виховання дітей дошкільного віку, оскільки спостерігається несприятлива тенденція погіршення стану здоров'я дітей. Вирішення проблеми частково пов'язано з фізичним вихованням, яке є важливим засобом формування здорової особистості, виховання її фізичних, моральних, інтелектуальних, психічних якостей. Відтак, важливим завданням закладу дошкільної освіти є організація освітньо-виховного процесу, спрямованого на формування безпечних, комфортних та здорових умов навчання, опанування дітьми елементарними знаннями і навичками, необхідними для формування здорового способу життя.

Дошкільний вік – найбільш відповідальний етап формування особистості дитини, її фізичного розвитку. У цей період закладаються основи здоров'я, фізичної підготовленості, стабілізація біологічних та психічних процесів. У вихованні здорової дитини важливим є забезпечення її рухової активності. У вихованців необхідно сформувати елементарні знання про здоров'я, користь фізичних вправ, рухливих ігор, дотримання гігієнічних процедур (догляду за тілом, одягом тощо). Дитина повинна знати та розуміти проблему формування, збереження, зміцнення та відновлення свого здоров'я, а також уміти дотримуватися правил здорового способу життя.

Система фізкультурно-оздоровчих занять для дітей дошкільного віку повинна забезпечувати оптимальний руховий режим, що становить 22-26 годин на тиждень, і включати фізкультурні заняття, ранкову гімнастику, гігієнічну гімнастику після денного сну, фізкультхвилинки, фізкультурні паузи, рухливі ігри на прогулянці,

дні здоров'я, фізкультурні розваги, фізкультурну освіту, самостійну рухову діяльність, загартування тощо.

Проблемі формуванню здоров'я дітей дошкільного віку, впровадженню нових технологій у фізичне виховання присвячені дослідження Н. Денисенко, О. Богініч, Е. Вільчковського, Л. Волкової, В. Кошель, Н. Левінець, Л. Лохвицької, Н. Москаленко, Н. Панголової, А. Чеверди та ін. Науковці одноставні у тому, що традиційні підходи до фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми не відповідають сучасним освітнім вимогам і потребують упровадження інноваційних підходів в освітній процес ЗДО, які сприятимуть вирішенню завдань зміцнення здоров'я, підвищення рівня фізичної підготовленості дитини, формуванню уяви про здоровий спосіб життя.

В Енциклопедії освіти феномен «здоров'я» трактується, як динамічний стан організму, характерологічними ознаками якого є високий енергетичний потенціал, оптимальні адаптаційні реакції на зміни довкілля, що убезпечує гармонійний фізичний, психоемоційний і соціальний розвиток особистості, її активне довголіття, повноцінне життя, ефективну протидію захворюванням» (Енциклопедія освіти, с. 318).

Особливо актуальним є його реалізація у дошкільному фізичному вихованні, оскільки найбільш тривалим і складним етапом раннього онтогенезу є період від 4 до 6-7 років. У цей період відбувається усвідомлення дитиною себе, своїх мотивів і потреб, закладаються основи для формування самооцінки, позитивної «Я-концепції», що дозволяє дитині правильно оцінити себе, ставити перед собою цілі і досягати їх. З огляду на це, саме у віці 5-6 років рухова активність дітей повинна бути особливим об'єктом проєктування, пізнання і перетворення, відповідального ставлення до власного здоров'я. Засвоєння дитиною знань про «Я-тілесне» сприяє самопізнанню, розумінню залежності свого життя від довколишньої дійсності.

Засновник теорії фізичного виховання П. Лесгафт зазначав, що основне завдання педагога – навчити дітей «свідомо ставитися до своїх рухів». Вагомого значення учений надавав іграм; обґрунтував єдність фізичного виховання й психічного розвитку дитини.

Н. Денисенко феномен «усвідомлення власного здоров'я» трактує як «активну спрямованість дитини на своє здоров'я, що базується на суспільному та особистісному ставленні. Ефективність формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя залежить від спрямованості освітньо-виховного процесу, форм та методів його організації. Відтак, аналіз наукових досліджень дозволив виявити недоліки системи фізичного виховання в ЗДО, серед них:

- відсутність індивідуального підходу з урахуванням відхилень у стані здоров'я дітей;
- орієнтація на рухову підготовленість, а не формування системи знань про здоровся, здоровий спосіб життя;
- обмежений вибір засобів і форм фізкультурних заходів, що сприяли б попередженню

В. Нестеренко поняття «здоровий спосіб життя» обґрунтовує як спосіб життєдіяльності людини, який вона усвідомлено обирає і відтворює в повсякденному житті. Показниками здорового способу життя, на переконання ученої є:

- володіння раціональними методами врівноваження зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на здоров'я;
- фізичний і психічний стан – усвідомлене ставлення до потреб свого фізичного, психічного і соціального «Я» та реальних можливостей їх задоволення;
- навички раціональної організації життєдіяльності, що забезпечують гармонійне функціонування та взаємодію всіх життєвих органів (Нестеренко, 2003, с. 7).

За концепцією І. Глинянкової, культура здоров'я ґрунтується на сформованій особистістю програмі самовдосконалення і здорового способу життя, засвоєння і прийняття концепцій здоров'я, здорового

способу життя, необхідних для належної життєдіяльності. Схематично виявлені концепції культури здоров'я подано на Рис. 5.1.

Концепція 1	Концепція 2	Концепція 3
<ul style="list-style-type: none">•культура здоров'я - усвідомлення людиною цінності здоров'я;•дотримання індивідуальної програми здоров'я	<ul style="list-style-type: none">•від здоров'ятворчо обґрунтованого психічного і фізичного саморозвитку до наукового розуміння сутності здоров'я;•самопізнання та самусвідомлення культури здоров'я та здорового способу життя	<ul style="list-style-type: none">•культура здоров'я - динамічний стереотип поведінки, що сприяє здоровому способу життя та дбайливого ставлення до нього;•наявність сформованої особистісної програми здорового способу життя

Рис. 5.1. Концепції культури здоров'я (за О. Дикановою)

Таким чином, поняття здоров'я, формування культури здоров'я тісно пов'язані з культурою здоров'язбереження та виховання у дітей дошкільного віку здорового способу життя, оскільки від народження дитина засвоює основи культури загалом, і культури здоров'я зокрема, формує світобачення, відображаючи зразки відносин і поведінки у сім'ї, соціумі, обирає для себе норми, якими керується упродовж життя. Зважаючи на це, важливо, щоб спосіб життя оточуючих людей, їх поведінка сприяли формуванню безпечної поведінки та культури здоров'я.

Задля підвищення мотиваційної спрямованості та зацікавленості дітей дошкільного віку до занять фізичною культурою, необхідно впроваджувати сучасні підходи організації фізкультурно-оздоровчої роботи, які б сприяли зміцненню здоров'я вихованців, підвищенню рівня їх фізичної підготовленості, формуванню уявлення про здоровий спосіб життя.

Ефективність фізкультурної освіти в ЗДО, на думку Н. Маковецької, залежить від:

- емоційно-позитивного ставлення дітей до фізичних вправ, загартовувальних процедур і оздоровчих сил природи, правил особистої гігієни, режиму дня тощо;

- елементарних знань, пізнавальних інтересів і здібностей дітей у галузі фізичної культури: наявність навичок природних рухів загальноорозивального характеру, культури поведінки, самостійності та дисциплінованості;

- вироблених навичок самообслуговування й догляду за інвентарем для занять із фізичної культури.

Комплексне вирішення завдань формування фізичної культури та здорового способу життя дітей дошкільного віку повинно відбуватись на заняттях із фізичної культури та режимних моментів.

Подібність у поглядах знаходимо і в Н. Денисенко, яка зауважує, що формування усвідомленого ставлення до власного здоров'я необхідно закладати ще в дошкільному дитинстві. Дитина має мати елементарні знання про поняття «здоров'я», знати свій фізичний і психологічний стан; вміти доглядати за своїм тілом; володіти гігієнічними навичками. Учена зауважує, що усвідомлення власного здоров'я пов'язане із свідомим ставленням до нього. Через свідомість у дітей формуються знання, уміння, навички, засвоюються норми безпечної поведінки.

Таким чином, система фізичного виховання в ЗДО повинна бути спрямована на те, щоб поряд із вирішенням оздоровчих завдань вирішувались і завдання формування у дітей знань з фізичної культури та збереження здоров'я.

У БКДО освітній напрям «Особистість дитини» передбачає формування у дітей дошкільного віку здоров'язбережувальної компетентності. Здоров'язбережувальна компетентність визначається як здатність дитини до застосування навичок здоров'язбережувальної поведінки відповідно до наявної життєвої ситуації; дотримання основ здорового способу життя, збереження та зміцнення здоров'я в повсякденній життєдіяльності (БКДО). У документі зазначено, що результатом розвитку здоров'язбережувальної компетентності є потреба в опануванні дитиною способів збереження та зміцнення здоров'я. Відтак, вихователям ЗДО необхідно приділяти належну

увагу не лише активній руховій діяльності, але й формувати базові знання про розуміння поняття «здоров'я» з урахуванням їх інтересів, мотивів і потреб.

Рухова компетентність визначається як наявність стійкої мотивації дитини до щоденного прояву різних видів рухової активності, підвищення функціональних можливостей організму, вдосконалення життєво необхідних рухових умінь та навичок, розвиток фізичних якостей. Рівень рухової підготовленості є основою для формування навичок здоров'язбережувальної поведінки дітей дошкільного віку (БКДО).

У дослідженнях А. Полякової запропоновано різноманітні підходи до організації рухового режиму у ЗДО, що ґрунтуються на різноманітних формах організаційної роботи з дітьми. Залежно від віку дітей, їх фізичного стану, місця в режимі дня, сезону пропонуються відповідні засоби і форми фізичного виховання.

Ефективним сучасним підходом до організації фізичного виховання, на думку А. Старченко, є використання технологій дитячого фітнесу у практиці фізичного виховання дітей дошкільного віку. Напрями дитячого фітнесу набули поширення на основі традиційних і нетрадиційних (модернізованих і стилізованих) засобів оздоровчої фізичної культури, на різних етапах розвитку фізичної культури. Вони доповнюються інноваційними оздоровчими технологіями.

Заслуговує на увагу технологія М. Єфименка «Театр фізичного розвитку та оздоровлення дітей». Автор пропонує проводити фізкультурні заняття у вигляді ігрових дійств. Форма фізичної активності дітей – пластичний балет, що поєднує музику, хореографію, естетичне виховання.

Науковці (Е. Вільчковський, О. Курок) обґрунтували доцільність використання у фізичному вихованні дітей старшого дошкільного віку ігор з елементами спорту: баскетбол, футбол, бадмінтон, городки, настільний теніс, хокей. Л. Максименко пропонує у роботі з

дітьми використовувати спортивну гру флорбол. Учена обґрунтувала і розробила програму фізкультурно-оздоровчих занять із використанням засобів флорболу для дітей старшого дошкільного віку.

Таким чином, у процесі використання на заняттях ігор (спортивних, рухливих, театральних та ін.) створюються сприятливі умови для розвитку і вдосконалення моторики дітей, формування етичних якостей, вміння узгоджувати свої дії з рухами інших, орієнтуватися в просторі.

У відповідності до основних вимог фізичного виховання дітей дошкільного віку, метою фізкультурної освіти є формування фізичної та духовної культури особистості, підвищення ресурсів здоров'я як системи цінностей.

5.3. Підготовка магістрів до викладання навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку»

Підготовка майбутніх вихователів до здійснення рухового режиму в ЗДО передбачає не лише знання в галузі фізичного виховання, а й практичні вміння, необхідні для їх впровадження. Проте якщо теоретичні знання в галузі фізичного виховання можна отримати під час відвідування аудиторних занять (лекційних, семінарських), опрацювання науково-методичної літератури, то практичні вміння формуються у процесі виконання вправ, проведення змагань, колективно-масових, фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів. Поділяємо позицію Ю. Коваленко, що у процесі підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до фізичного виховання дітей дошкільного віку одним із важливих завдань ЗВО є формування здатності студента до підвищення рівня свого здоров'я. Учена акцентує на вдосконаленні й оптимізації процесу підвищення рівня фізичної підготовленості. Майбутній вихователь повинен мати знання та навички, важливі для змістовної, цілеспрямованої

організації рухового режиму дітей, особистісного і професійного зростання, вирішення нових педагогічних завдань, підтримання та збереження здоров'я дітей, орієнтації їх на здоровий спосіб життя й активну рухову діяльність.

Порушена проблема актуалізована і в нормативних документах, зокрема Стандартах вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти зі спеціальностей 012 Дошкільна освіта, Професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти» (2021 р.).

У Стандарті вищої освіти України для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (спеціальність 012 Дошкільна освіта від 21.11.2019 р. № 1456), серед спеціальних (фахових) компетентностей (КС) виокремлено КС-14 – здатність до формування в дітей раннього і дошкільного віку навичок здорового способу життя як основи культури здоров'я особистості.

У Стандарті для другого (магістерського) рівня вищої освіти (29.04.2020 р. № 572), у розділі «Нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання» ПР 5.10, визначено вміння володіти уміннями й навичками організації освітнього процесу в ЗДО з урахуванням принципів дитиноцентризму та здоров'язбереження.

У професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти» (19.10.2021 р. №755-21), серед переліку трудових функцій (професійних компетентностей, що входять до них) зазначається участь у створенні й підтримці та розвитку здорового, безпечного середовища до якої входить здоров'язберезувальна компетентність (Б1).

Проаналізуємо зміст навчальної дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку», яка читається здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (спеціальність 012 «Дошкільна освіта») у четвертому семестрі і має такий розподіл годин: 90 год (3 кредити), з них – 36 год. аудиторних

(16 год. – лекції, 20 год. – практичні заняття), 54 год. – самостійна робота; форма контролю – екзамен.

Метою навчальної дисципліни є формування у здобувачів здатності розв'язувати педагогічні завдання та проблеми у системі фізичного виховання дітей дошкільного віку, проведення досліджень та здійснення здоров'язбережувальних та оздоровчих педагогічних інновацій.

Навчальна дисципліна побудована на міжпредметних зв'язках і потребує наявності знань у здобувачів освітнього процесу з таких дисциплін як: «Педіатрія», «Валеологія», «Загальна та дитяча психологія», «Педагогіка дошкільна та історія дошкільної педагогіки», «Основи наукових досліджень».

У таблиці 5.1. відповідно до ОПП 012 Дошкільна освіта (перший (бакалаврський) рівень вищої освіти) наведено перелік компетентностей, якими повинні оволодіти здобувачі в процесі вивчення навчальної дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку».

Таблиця 5.1.

Перелік компетентностей навчальної дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку»

	Загальна компетентність	Фахова (предметна) компетентність
Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі розвитку, навчання і виховання дітей раннього і дошкільного віку із застосуванням теорії і методики	ЗК-2 Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя ЗК-3. Здатність до абстрактного	ФК-1 Здатність працювати з джерелами навчальної та наукової інформації. ФК-12 Здатність до фізичного розвитку дітей раннього і дошкільного віку, корекції і зміцнення

дошкільної освіти в типових і невизначених умовах закладів дошкільної освіти загального, спеціалізованого типу і сім'ї	<p>мислення, аналізу та синтезу.</p> <p>ЗК-6. Здатність до міжособистісної взаємодії.</p> <p>ЗК-7 Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.</p> <p>ЗК-8. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.</p> <p>ЗК-9. Здійснення безпечної діяльності</p>	їхнього здоров'я засобами фізичних вправ і рухової активності
--	--	---

У процесі професійної підготовки магістрів спеціальності 012 Дошкільна освіта до викладання навчальної дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку» виходимо з того, що домінантою підготовки є високий рівень формування професійної і методичної компетентності у площині формування культури здоров'я дітей дошкільного віку.

Готовність майбутніх педагогів до викладання методики фізичного виховання розглядаємо на мотиваційно-ціннісному; інформаційно-збагачувальному; продуктивно-творчому, оцінно-рефлексійному рівнях (Рис. 5.2.). Схарактеризуємо їх.

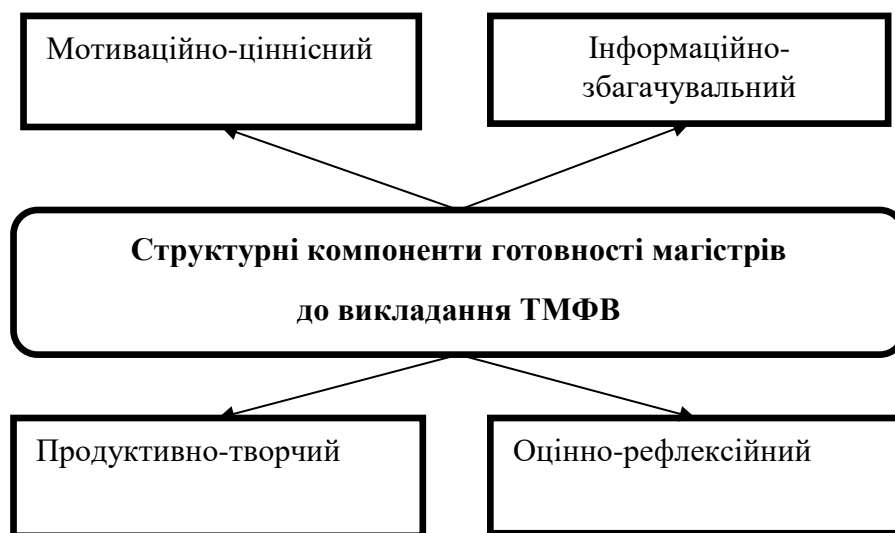

Рис.5.2. Структурні компоненти готовності магістрів до викладання ТМФВ

Мотиваційно-ціннісний компонент відображає позитивну емоційну налаштованість студентів на здоров'язберігаючу діяльність, передбачає формування у здобувачів активної життєвої та

професійної позиції у сфері здоров'ятворення і здоров'язбереження, професійно важливих якостей, усталеної мотивації та усвідомлення потреби набуття й розвитку здатності формувати культуру здоров'я дітей, їх рухову активність.

Інформаційно-збагачувальний – акумулює сукупність знань (психолого-педагогічних, предметних, спеціальних, необхідних студентам для формування культури здоров'я дітей, розуміння важливості цього процесу у житті людини, суспільства (науково-теоретична готовність).

Продуктивно-творчий – відображає творчу природу педагогічної професії, забезпечує формування практичних умінь у вирішенні професійно спрямованих завдань на основі творчого підходу, розкриття й збагачення творчо-духовного потенціалу майбутніх педагогів-вихователів. На цьому етапі мають переважати пошуково-дослідницький та проблемний методи навчання.

Операційно-рефлексійний – передбачає сформованість організаційних, комунікативних, прогностичних, дослідницьких, рефлексійних умінь, осмислення власної здоров'язберігаючої діяльності, самоаналіз та самооцінку наявних теоретичних і практичних знань спрямованої на формування культури здоров'я, готовність до самовдосконалення у практичній діяльності.

Поділяємо позицію Н. Кравчук у тому, що майбутні вихователі ЗДО мають оволодіти: педагогічними (теорія навчання, виховання та розвитку особистості, методика організації педагогічної діяльності, використання інноваційних та здоров'язбережувальних технологій, оздоровчих методів та методик, особливості формування здорового способу життя, прищеплення навичок здоров'язбережувальної поведінки); психологічними (знання про психічні процеси, індивідуальні та вікові особливості розвитку дитини, психофізіологічні особливості організму); природничими (знання про будову та функції власного організму та дітей, санітарно-гігієнічні вимоги до організації освітньо-виховного процесу в ЗДО, знання про

складники здоров'я – фізичну, психічну, духовну та соціальну); екологічними (збереження довкілля, сприйняття себе частиною природи); валеологічними (знання про збереження, зміцнення та відновлення власного здоров'я та дітей дошкільного віку, основ здорового способу життя, особливості здоров'язберезувальної діяльності) знаннями.

Питання для самоконтролю

1. Яка мета навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку»? Якими компетентностями повинні оволодіти здобувачі у процесі її вивчення?

2. В яких нормативних документах акцентовано на необхідності формування у дітей дошкільного віку здорового способу життя?

3. Хто з сучасних науковців займається проблемою фізичного розвитку дітей дошкільного віку?

4. Схарактеризуйте показники фізичного, психічного, духовного здоров'я дитини відповідно до інструктивно-методичних рекомендацій «Організація фізкультурно-оздоровчої роботи у дошкільних навчальних закладах»

5. Дайте визначення поняттям здоров'язберезувальні, здоров'яформувальні, здоров'ярозвивальні технології.

6. Схарактеризуйте сучасні підходи до організації оздоровчої роботи в ЗДО. У чому полягає їх сутність?

7. Чому дошкільний період вважається найбільш відповідальним у формуванні особистості дитини, її фізичного розвитку? На які особливості фізичного розвитку дитини повинен звертати увагу вихователь у процесі роботи?

8. Охарактеризуйте систему фізкультурно-оздоровчих занять з дітьми дошкільного віку.

9. Як Ви розумієте феномен «усвідомлення власного здоров'я»?

10. Як, на Ваш погляд, можна підвищити зацікавленість дітей дошкільного віку до занять фізичною культурою? Проілюструйте прикладами.

11. Яким освітнім напрямом БКДО передбачено формування здоров'язбережувальної компетентності дітей дошкільного віку?

12. Як Ви розумієте поняття «рухова компетентність»? Наведіть приклади рухливих ігор для дітей старшого дошкільного віку.

13. На яких основних підходах ґрунтується підготовка майбутніх вихователів до здійснення рухового режиму в ЗДО?

Використані та рекомендовані джерела

Основна література

1. Бойчук Ю. Д. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження : колективна монографія Харків : Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с.

2. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. 428 с.

3. Москаленко Н. В. Інноваційні технології у фізичному вихованні школярів : навч. посіб. Дніпропетровськ : Інновація, 2014. 332 с.

4. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти в Україні. Наказ МОН від 12.01.2021 р. № 33. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>

5. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.07. 2021 р. № 762. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/762-2021-%D0%BF#n10>

6. Про затвердження професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти». Наказ Мінекономіки № 610 від

23.03.2021

р.

URL: https://osvita.ua/doc/files/news/819/81950/610_Vikladachi_zakladiv_vishoyi_osviti.pdf

7. Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти» Наказ Міністерства освіти і науки України №755-21 від 19.10.2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>

8. Рибалко Л. М. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі : колективна монографія. Тернопіль : Осадца В. М. 2019. 400 с.

Допоміжна література

1. Біда О. А, Орос, І. І. Підготовка майбутніх фахівців до здоров'язбережувальної діяльності. *Збірник наукових праць: Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Серія : Педагогічні науки. 2018. Вип. 163. С. 70-73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2018_163_15

2. Бісовецька Л., Верхова І. Метод проєктів як засіб формування здорового способу життя. *Іноватика у вихованні*. 2020. № 12. С. 85–92.

3. Бобровник, С. І. Сучасний підхід до використання здоров'язбережувальних технологій у фізичному вихованні студентів педагогічних університетів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2014. Вип. 44. С. 108–112

4. Ващенко О., Свириденко, С. Здоров'язберігаючі технології в загальноосвітніх навчальних закладах. *Директор школи*. 2010. №20. С. 12–20.

5. Замрозович-Шадріна С. Р. Проблеми збереження та зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку. *Обрії ІФОППО*, 2014. Вип. 2 (39). С. 12–14.

6. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Акад. пед. наук України. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

Тема 6. Змістовий компонент професійної підготовки майбутнього магістра до викладання навчальної дисципліни «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку»

6.1. Предмет та основні завдання навчальної дисципліни «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку».

6.2. Вплив музичного мистецтва на формування особистості дитини дошкільного віку.

6.3. Особливості підготовки майбутніх вихователів ЗДО до викладання навчальної дисципліни «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку».

6.4. Організація науково-дослідної роботи студентів з вивчення проблем сучасного музичного виховання в ЗДО.

Ключові поняття: методика музичного виховання, діти дошкільного виховання, професійна підготовка, завдання навчальної дисципліни, мистецько-творча компетентність, музична компетентність вихователя, нормативні документи.

6.1. Предмет та основні завдання навчальної дисципліни «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку». Структура навчальної дисципліни

Начальна дисципліна «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку» належить до дисциплін професійної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта. Метою навчальної дисципліни є

формування у студентів основ професійної діяльності в галузі музичного виховання дітей, оволодіння системою знань в галузі теорії та методики музичного виховання, практичними вміннями та навичками організації і проведення активних форм роботи музичної освіти в ЗДО.

Завдання навчальної дисципліни полягає в оволодінні студентами:

- теоретичними знаннями з проблем музичного виховання і навчання дітей дошкільного віку;
- формуванні музично-естетичної компетентності майбутніх вихователів ЗДО;
- практичних умінь і навичок організації музичного розвитку дітей дошкільного віку;
- ознайомленні майбутніх вихователів з різними формами роботи щодо музичного виховання та розвитку дітей; видами музичної діяльності;
- характеристиці сучасних наукових підходів, методів та методик, на основі яких відбувається музичний розвиток дітей відповідно до нормативних документів;
- висвітленні сучасних наукових концепцій та технології музичного розвитку дітей дошкільного віку.

Методика музичного виховання дітей дошкільного віку як галузь наукового знання є розділом музичної педагогіки. Навчальна дисципліна «Теорія і методика музичного виховання» є обов'язковою (нормативною) дисципліною циклу професійної підготовки вихователів дітей дошкільного віку. Вона забезпечує формування теоретико-методологічної та методичної культури майбутнього фахівця.

Програма вивчення навчальної дисципліни «Теорія і методика музичного виховання» побудована за такими змістовими модулями: Змістовий модуль 1. «Теоретичні основи методики музичного виховання дітей дошкільного віку» включає вивчення тем:

«Теоретичні засади теорії і методики музичного виховання дітей», «Музика як вид мистецтва», «Види і жанри музики», «Дитяча музична література», «Характеристика системи музичного виховання», «Структура музикальності і вікові рівні музичного розвитку дітей», «Методи і прийоми музичного виховання дітей». Змістовий модуль 2. «Теорія і технологія музичного розвитку дітей дошкільного віку» охоплює теми: «Види музичної діяльності дітей», «Дитяча музично-виконавська діяльність», «Дитяча музична творчість». Змістовим модулем 3. «Методика організації музичного виховання дітей дошкільного віку» передбачено вивчення тем: «Організаційні форми музичної діяльності дітей», «Музика у повсякденному житті ЗДО та сім'ї», «Керівництво роботою з музичного виховання у закладі дошкільної освіти».

Зауважимо, що освітній напрям «Дитина у світі мистецтва. Хореографія» (БКДО) відповідно до БКДО об'єднує музичне мистецтво, театральне мистецтво, образотворче мистецтво, хореографічне мистецтво).

Мистецько-творча компетентність у державному стандарті дошкільної освіти (БКДО) визначається як здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності. Її результатом є набуття мистецько-творчої компетентності, що включає елементарну обізнаність дитини в специфічних особливостях різних видів мистецтва (художньо-продуктивній, музичній, театральній); ціннісне ставлення до мистецтва й мистецької діяльності; прагнення сприймати мистецтво.

Таким чином, важливим завданням системи дошкільної освіти є формування якісної модернізованої системи музичної освіти. Закономірною і обов'язковою умовою успішної реалізації цього

завдання є забезпечення компетентної підготовки майбутніх вихователів ЗДО до музичного мистецтва, удосконаленні музично-освітніх технологій та методик навчання.

Професійна діяльність вихователя ЗДО потребує сформованої компетентності в галузі музичного виховання, а саме:

- уміння запроваджувати сучасні педагогічні технології в організації різних видів музичної діяльності дітей як на музичних заняттях та в групі під час дозвіллевої діяльності;

- бути готовим до методичного забезпечення процесу музичного виховання;

- уміння здійснювати педагогічний контроль щодо розвитку музичних здібностей дітей;

- здатність складати навчальні плани, конспекти занять, сценарії з урахуванням різноманітних видів музичної діяльності дітей.

Музичну компетентність вихователя ЗДО сучасні науковці розуміють як набір знань, умінь і навичок, що необхідні для реалізації завдань музичного виховання та розвитку дитини, а також спроможність вміло й ефективно включати музичний компонент у різні види діяльності, як у ході організованої (ігрова, освітньо-пізнавальна, трудова, художня, комунікативно-мовленнєва, рухова тощо), так і самостійної діяльності.

Таким чином, навчальна дисципліна «Теорія та методика музичного виховання» забезпечує формування теоретико-методологічної та методичної культури майбутнього фахівця дошкільної освіти, оволодіння знаннями щодо проведення різних форм практичної роботи з дітьми у галузі музичного виховання та всебічного формування особистості дитини.

6.2. Вплив музичного мистецтва на формування особистості дитини дошкільного віку

У сучасній парадигмі освіти й виховання дітей дошкільного віку важливе місце займає мистецтво, яке є невід'ємним складником

формування духовної культури особистості. Зауважимо, що серед існуючих видів мистецтва, музика відіграє особливе значення.

Поняття музика (від грец. *musike* – мистецтво муз) – мистецтво, у якому дійсність відображається засобами звукових художніх образів. Музичне мистецтво як один із видів мистецтва є засобом пізнання довколишнього світу та формування особистості дитини. За допомогою музики передаються почуття, емоції, настрої, думки людей, вона є своєрідним засобом спілкування, сприяє самопізнанню й самовираженню особистості, формуванню її світогляду. За словами В. Сухомлинського, музика надає дає сил слабкому, лагідність – непокірному, допомагає звільнитися від негативу, розвиває уяву дитини, надаючи їй нові відчуття» (Сухомлинський В., с. 52).

Музика супроводжує людину з перших днів життя. Завдяки музичним творам дитина пізнає довкілля і саму себе. Англійський педагог Рой Слек відзначив вагомий вплив музики у вихованні дітей раннього віку. Учений писав, що з поміж усіх навчальних дисциплін музика по-справжньому впливає на виховання людини, оскільки не тільки розвиває розум, але й облагороджує почуття. Саме в ранньому віці закладається фундамент, на основі якого накопичуються знання й удосконалюється здібність насолоджуватися музикою. На думку вченого дітей необхідно знайомити з музикою різних стилів, спрямувань та історичних періодів.

Н. Ветлугіна зазначала, що музичне виховання відіграє вагому роль у музичному розвитку дитини раннього віку, але воно має бути втілене у форми, доступні й цікаві для неї. Феномен «*музичний розвиток*» учена пояснює як результат формування дитини в процесі активної музичної діяльності та впливу на збагачення духовного світу, процес становлення й розвитку музичних здібностей. Музичний розвиток відбувається в процесі засвоєння дитиною суспільно-вироблених способів і дій, що свідчить про тісний зв'язок між вихованням, навчанням і розвитком дитини. Музичний розвиток – це результат формування дитини в процесі активної музичної

діяльності, рівень якого в дошкільному віці визначається поведінкою дітей на музичних заняттях, творчими проявами в самостійній діяльності» (Н. Ветлугіна, с. 15). Якщо дитина за своєю ініціативою охоче співає, танцює, музикує та робить це виразно й правильно, то можна говорити про достатньо високий рівень музичного розвитку.

Учені (М. Арановський, В. Венгер, Е. Гальперін, В. Максимов, В. Медушевський, Є. Назайкінський, Н. Семененко та ін.) довели позитивний вплив музики на розумові здібності, пізнавальні процеси, увагу й зосередженість, розвиток пам'яті, прояви творчих і вольових якостей.

Виконання дітьми музично-рухових вправ (гра на дитячих шумових інструментах, уявне диригування, пластичне інтонування, відбивання ритмів, танцювальні рухи тощо) позитивно впливає на фізичний розвиток дитини, координацію рухів, психомоторний розвиток.

Корифеї української педагогіки (Г. Ващенко, О. Ольжович, С. Русова, М. Стельмах, В. Сухомлинський, К. Ушинський) та сучасні науковці (А. Богуш, В. Кононенко, А. Марушкевич, О. Монке, Ю. Руденко) вважають, що дошкільне виховання повинно бути національним, а його змістом і виховним матеріалом має стати українська народна культура й саме – український фольклор. За словами А. Богуш, фольклор – один з основних засобів морально-етичного виховання, народна творчість, у якій художнє відображення дійсності відбивається в словесно-музично-хореографічних формах колективної народної творчості, що виражають життя й побут людей (Богуш А., Лисенко Н).

У таблиці 6.1. наведено позитивний вплив музики на формування логічного мислення, розвитку мовлення, образотворчої діяльності, письма.

Таблиця 6.1.

Вплив музики на інтелектуальний розвиток дитини
дошкільного віку

Формування здібностей	Вид розвитку
Музичні вправи позитивно впливають на засвоєння елементарних логіко-математичних уявлень у дітей, зокрема формування уявлення про множину(дитина може не тільки побачити, а й почути, «відчути на дотик» кількість, встановити взаємозв'язок, як від збільшення виконавців зростає інтенсивність звучання, або навпаки, вправлятися в орієнтуванні у часовому ряді – «після», «перед», «між»; просторових орієнтаціях (Гра «Впіймай звук»)	Логіко-математичний розвиток
Музичні вправи позитивно впливають на засвоєння звуків, встановлення різниці між голосними (можна проспівати) та приголосними звуками, твердими і м'якими приголосними, ритміку вірша, полегшити й урізноманітнити процес навчання.	Заняття з розвитку мовлення
Заняття з образотворчої діяльності можна супроводжувати музикою, таким чином діти уявляють настрої картини, фантазують, поживляють візуальні образи. Правильно підібрана музика допоможе сконцентрувати увагу дітей, налаштувати на роботу над малюнком. Музика формує відчуття ритму у дітей, і це виробляє навички працювати злагоджено, в одному темпі.	Образотворча діяльність, навички письма

О. Ольжович з метою національного виховання радить використовувати народні іграшки, твори українського фольклору, а саме байки, казки та народні пісні. В. Кононенко вважав, що важливим засобом виховання в людини високих моральних якостей, якій притаманні кращі риси національного характеру є усна народна творчість: пісні, думи, легенди, казки, колядки, щедрівки, гаївки, коломийки, обрядова поезія. І. Газіна зазначала, що саме українська народна музика й пісня, які є прості для усвідомлення, надзвичайно емоційно забарвлені й наповнені змістом, що відображає традиційну українську національну культуру, без сумніву, є оптимальними чинниками виховного впливу на дітей дошкільного віку. Музика для них є природною атмосферою, що пробуджує творчу активність, розвиває художньо-естетичні здібності особистості, специфічно

впливає на глибинні процеси внутрішнього світу дитини, становлення патріотичних почуттів і формування інтересу до українських національних цінностей, що, у свою чергу, є надійним фундаментом подальшого формування громадянина-патріота зі стійкою національною свідомістю та самосвідомістю (Газіна І.).

Вагомий вплив музики, як засіб комунікативного виховання особистості розкрито в дослідженнях Г. Тарасова. Учений зазначав, що категорія художнього спілкування постає як особливий якісний рівень сприймання музики, що характеризується впізнаванням і розумінням суб'єктом «змісту своєрідно відображеного в художній формі психічного життя іншої людини». У дослідженнях П. Анісімова виділено два рівні художнього спілкування:

- безпосереднє – спілкування з особистістю композитора й виконавця через осмислення змісту твору, що реалізується здебільшого в процесі слухання;

- опосередковане, що реалізується в ході аналізу, розучування й виконання музичних творів і передбачає колективно-групову форму взаємодії дітей «через музику».

Музика несе в собі могутні комунікативні засади, зокрема, можливості спілкування один з одним, «ліричним» героєм твору. Музика й мовлення – знакові види діяльності, що дає змогу використовувати музику для стимуляції мовлення, спілкування в ситуаціях, коли дитині важко говорити. Крім того, різноманітні форми організації слухання, виконання та творення музики надають можливості сформувати вміння слухати й чути іншого; взаємодіяти з однолітками, педагогом, дорослими; виконувати певні комунікативні ролі (диригента, соліста, оркестранта) тощо. Так, поступово формуються етичні основи спілкування з музикою, а через неї – з іншими людьми (Лобова О.). О. Лобова зауважує, що у контексті дошкільної освіти музичні заняття мають суттєві можливості й для трудового виховання, а саме: старанності, працьовитості, акуратності й інших важливих рис, які підвищують почуття відповідальності за

якість виконання роботи, формують наполегливість, старанність, вольові зусилля. Таким чином, у процесі музичних занять відбувається інтеграція трудових, комунікативних та моральних якостей дитини.

Здійснений аналіз наукових джерел засвідчує, що музика, музичне мистецтво, впливаючи на свідомість дитини на емоційному рівні, є чи не найбільш дієвим і потужним засобом інтелектуального (активізує пізнавальну і розумову діяльність, збагачує уявлення дітей про суспільство, природу, побут, традиції та звичаї); морально-етичного (доброта, любов, повага до людської особистості, довіря; людяність, толерантність та ін.), естетичного (емоційна чутливість до прекрасного, почуття краси мистецтва, природи, людини, людських учинків тощо); комунікативного (уміння слухати співрозмовника, вести діалог, тактовність спілкування, міжособистісна взаємодія); трудового (працьовитість, організованість, вольові якості) розвитку.

Ознайомлення дітей дошкільного віку із сутністю та специфікою музичного мистецтва, основами музичної грамоти закладає підґрунтя свідомого ставлення до мистецтва звуків, формує музичний світогляд, сприяє більш глибокому розумінню музичної мови, орієнтації в жанрах, формуванню музично-естетичного смаку тощо. Тому питання формування елементарних знань, умінь і навичок з музики повинно мати належне місце в системі музичного виховання дітей дошкільного віку.

6.3. Особливості підготовки майбутніх вихователів ЗДО до викладання навчальної дисципліни «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку»

Сутність підготовки у закладах вищої освіти полягає в оволодінні педагогами системою методологічних знань, до яких відносяться принципи та методи пізнання й перетворення педагогічної дійсності. Педагог, який озброєний цими знаннями й

творчим досвідом їх практичного використання, успішно вирішує різноманітні професійні завдання.

У змісті фахової музично-педагогічної підготовки передбачається послідовне введення майбутніх викладачів до самостійної науково-методичної роботи, яка ґрунтується на загальнолюдських цінностях та принципах науковості, полікультурності, світського характеру музичної освіти, системності, інтегрованості, наступності, неперервності, доступності, науковості, потенційних можливостях для взаємозв'язку навчання, виховання й розвитку, реалізації принципів індивідуалізації, на засадах гуманізму, взаємоповаги, партнерської взаємодії. Музично-педагогічна підготовка може бути успішною лише в тому випадку, коли знання набувають для майбутнього викладача музичного мистецтва «особистісний сенс» і стають в його діяльності дієвим «інструментом», який підвищує свій професійний рівень.

Проблема аналізу досвіду музично-педагогічної діяльності є предметом вивчення на методологічному, теоретичному й експериментальному рівнях. На методологічному та теоретичному вона пов'язана із вирішенням проблеми необхідності принципово нових змін в системі освіти й початком становлення нового підходу до її організації. М. Михаськова вважає, що теоретичне обґрунтування нововведень зумовлено реформуванням структури, змісту і форм організації мистецької галузі, запровадженні дистанційного навчання; приєднання до Європейської мережі дослідницьких програм.

В умовах реформування системи дошкільної освіти актуальною є проблема оновлення змісту, форм, методів професійної підготовки вихователів закладів дошкільної освіти до викладання методики музики. Стандартом вищої освіти України галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальності 012 «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (2019) визначено перелік компетентностей вихователя ЗДО, з-поміж яких: здатність до

організації і керівництва музичною діяльністю дітей; вміння розвивати у дитини музичні здібності; володіння методиками організації, педагогічного супроводу та підтримки музичного розвитку дітей, зокрема 4–7 років, здатність виявляти й оцінювати їх ефективність.

У Нормативно-правових документах Законі України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту (2014 р.), «Про дошкільну освіту» (2021 р.), «Про затвердження базового компоненту дошкільної освіти» (2021 р.), «Про затвердження стандарту вищої освіти спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка» для першого (бакалаврського) рівня (2019 р.) та ін. задекларовано суспільну потребу у вихователях ЗДО, здатних до всебічного розвитку особистості дитини.

Підготовка педагогів до розвитку творчих здібностей дітей засобами музичного мистецтва С. Науменко, Г. Падалка, Т. Танько, А. Шевчук та ін. Аспекти музично-творчого розвитку дітей вивчали (В. Верховинець, Н. Ветлугіна, Д. Кабалевський, Б. Яворський та ін.; інноваційні підходи до музичного розвитку дітей дошкільної освіти (Н. Данько, Б. Жорняк, О. Іваненко, С. Миколінська, О. Сердюк, Т. Турчин та ін.).

У контексті пошуку шляхів щодо вдосконалення програми музичної підготовки вихователів, С. Нечай акцентує на взаємодії в роботі музичного керівника та вихователя. Дослідниця зазначає, що музична підготовка майбутніх вихователів у ЗВО входить до складу професійної підготовки і пов'язані з підвищенням значення вищої освіти в суспільстві, впровадження парціальних програм музичного мистецтва.

Т. Танько визначила педагогічні умови та шляхи реалізації музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів ЗДО. Обґрунтувала, що ефективність підготовки студентів залежить від організаційно-методичної системи, спрямованої на розвиток творчої особистості та творчого самовираження. Поняття «готовність

вихователів до музично-педагогічної роботи» розглядає, як складне багатофункціональне утворення, що включає музично-теоретичні знання, ціннісні орієнтації та практичні уміння, удосконалення виконавських можливостей, розширення музичного світогляду .

Аналіз результатів наукових досліджень щодо підготовки майбутніх вихователів ЗДО до розвитку музичних здібностей дітей дошкільного віку засвідчує, що цей процес є результатом становлення професійних орієнтацій здобувачів освіти і мотивів діяльності, опанування майбутніми вихователями системою знань, формування вмінь та розвитку професійних якостей щодо здатності до організації і керівництва музичною діяльністю дітей; вміння розвивати у дитини музичні здібності; володіти методиками організації, педагогічного супроводу та підтримки музичного розвитку дітей.

Принципи, що дозволяють ефективніше формувати у здобувачів готовність до розвитку музичних здібностей дітей дошкільного віку:

- культуровідповідності – орієнтує на усвідомлення музичного мистецтва, значимість культури, на вплив функцій мистецької діяльності;

- принцип педагогічно-мистецької спрямованості – мотивація до музичної діяльності, прагнення бути компетентним фахівцем, який допомагає дитині в подоланні певних труднощів, вирішенні педагогічних ситуацій, а також орієнтований на розвиток особистості дитини. Реалізація принципу сприяє підвищенню рівня методичної та музичної підготовки майбутніх вихователів ЗДО. Так, в процесі осягнення естетичної складової творів музичного мистецтва у майбутніх фахівців формуються схильності до сприймання музичного мистецтва;

- принцип інтеграції – спрямований на використання міждисциплінарних зв'язків у підготовці майбутніх вихователів ЗДО;

- принцип діалогізації – передбачає створення освітньо-розвивального середовища, що забезпечує спілкування між суб'єктами освітнього процесу, рефлексію, саморозвиток дитини.

- принцип практичної спрямованості – усвідомлення практично-прикладного значення змісту та методів навчання. Розвиток системи та змісту навчання в сучасному світі відбувається в контексті глобальних освітніх перетворень, серед яких: адаптація освітнього процесу до запитів і потреб суспільства; орієнтація навчання на особистість, її саморозвиток.

Зазначені принципи посідають важливе місце в процесі підготовки здобувачів освіти, надають змогу збудувати систему методів, прийомів, засобів і форм організації їх музичної діяльності.

6.4. Організація науково-дослідної роботи студентів з вивчення проблем сучасного музичного виховання в ЗДО

Однією з важливих функцій музикознавства є усвідомлення природи музики, її естетичної ролі, форм вираження, розуміння соціального значення. Вчені приділяють значну увагу дослідженню інструментарію та способів поширення музичного мистецтва, особливостей інтерпретування музичних явищ, їх вивченню й поясненню.

Аналіз наукових досліджень засвідчує, що, досліджуючи ті або ті музичні явища, вчені беруть до уваги мету й завдання музикознавства, принципи вивчення його, застосовують специфічні методи, керуються певними положеннями. Це уможлиблює цілісний розгляд музичного мистецтва як окремої науки, а також допомагає визначити специфіку її окремих аспектів. Сучасне музикознавство досліджує явища й процеси музичної культури, творчості, вивчає різні аспекти виконавської майстерності, розглядає специфіку сприймання, осмислення, інтерпретацію, аналіз й оцінювання музичного твору. Фахівці вважають, що об'єктом дослідження музикознавства можуть бути музична культура загалом та окремі її

види, композиторська і народна творчість, стиль, жанр, художній напрям, музична мова, музично-виразові засоби тощо, а також сама наука про музику.

Основу досліджень з історії музики становлять теоретичні напрацювання й результати музично-теоретичного аналізу. Наукове дослідження – це процес вивчення певного об'єкта (предмета, явища) для встановлення закономірностей його виникнення, розвитку, а також перетворення задля використання в практичній діяльності; цілеспрямоване пізнання, результатом якого є система понять, законів, теорій. Найбільш поширеним є поділ досліджень на фундаментальні й прикладні, кількісні та якісні, унікальні й комплексні. Більшість учених дотримується думки про те, що фундаментальні (теоретичні) дослідження спрямовані на відкриття нових фактів, законів, взаємозв'язків, закономірностей тощо, а практична цінність їх виявляється у прикладних науково-експериментальних напрацюваннях. Прикладні дослідження здійснюють відповідно до практичних потреб різних галузей, наприклад освіти, культури тощо.

Зв'язок науки з практикою реалізується за такою схемою: фундаментальні дослідження – прикладні дослідження – розроблення – засвоєння, упровадження та поширення. Основу будь-якого наукового дослідження становлять факти, які дослідник із суми перетворює на систему, тобто логічно осмислює, вивчає, класифікує, систематизує, узагальнює. Це відбувається за допомогою найпростіших абстракцій – понять і категорій, що є важливими складниками будь-якої науки. Поняття визначають як думку, відбиту в узагальненій формі, що відображає суттєві й необхідні ознаки предметів, їх взаємозв'язки. Поняття, яке увійшло до наукового обігу, позначають одним словом або використовують сукупність слів – термінів. Розкриття змісту поняття називають його вивченням. Поняття зазвичай завершують процес дослідження. Сукупність основних понять та категорій становить поняттєвий (або науковий)

апарат науки. Найбільш високою формою узагальнення й систематизації знань вважають теорію. Нові явища, нові наукові знахідки часто руйнують систему, теорію, стають основою для створення нової. Наприклад, музична практика початку ХХ ст. зумовила виникнення нових теорій ладової організації, гармонії тощо. Закон відображає найбільш суттєві, стійкі, об'єктивні зв'язки явищ (у природі, суспільстві, мисленні), які повторюються. У музиці такими вважають закони золотого перетину, поліфонічного письма, класичної гармонії тощо. Найчастіше закони виступають у формі певного співвідношення понять, категорій, реалізуючись по-різному в понятійно-категоріальному апараті певної галузі знань.

Крім понять і категорій, наука включає певні методи дослідження, зокрема й специфічні. Зауважимо, що кожна наукова галузь оперує специфічними засобами й критеріями пізнання, що відрізняють її і від повсякденного, і від інших, ненаукових форм пізнання.

У методологічному знанні особливо важливу роль відіграють принципи і вимоги до дослідницької діяльності. Вони з'єднують у єдиний потік теорію і практику, дають практиці науково обґрунтовані орієнтири. Під методологічним аналізом наукових проблем слід розуміти діяльність музиканта-педагога, яка ґрунтується на методологічних знаннях своєї науки, а також суміжних – філософських, наукових, художніх – галузей і здійснюється на основі особистісно-творчого підходу (дослідницьких принципів, методів) до виявлення сутності професійно-значимих наукових проблем, їх рішення та цілісного наукового обґрунтування.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає мета навчальної дисципліни «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку»?

2. Які завдання навчальної дисципліни «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку»?

3. Розкрийте сутність музичної підготовки майбутніх вихователів ЗДО.

4. Який освітній напрям БКДО передбачає формування у дітей мистецько-творчої компетентності?

5. Як Ви розумієте поняття «мистецько-творча компетентність»?

6. Схарактеризуйте особливості професійної діяльності вихователя ЗДО.

7. Розкрийте роль музичного мистецтва у процесі формування особистості дитини дошкільного віку.

8. Дайте визначення поняттю «музичні здібності».

9. Яка провідна ідея щодо музичного виховання дітей дошкільного віку простежується в педагогічній спадщині педагогів-музикантів?

10. Яке місце, відповідно до режимних моментів в ЗДО, повинен займати дитячий музичний фольклор? Наведіть приклади реалізації.

11. Розкрийте особливості підготовки майбутніх вихователів ЗДО до викладання навчальної дисципліни «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку» на сучасному етапі.

12. Якими нормативними документами повинен керуватися майбутній викладач, розробляючи навчальну програму дисципліни «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку».

13. Назвіть принципи, які сприяють ефективності розвитку у дітей музичних здібностей.

14. Розкрийте особливості науково-дослідної роботи студентів з вивчення проблем сучасного музичного виховання в ЗДО.

Використані та рекомендовані джерела

Основна література

1. Газіна І. О. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. 196 с.

2. Лісовська Т. А. Музичне виховання дітей дошкільного віку : навч.-метод. посіб. Миколаїв : Вид-ць Прокопчук Т. Ю., 2017. 366 с.
3. Лобова О. В. Формування основ музичної культури молодших школярів: теорія та практика: монографія. Суми: ВВП «Мрія» ТОВ, 2010. 516 с.
4. Малашевська І.А. Музичне навчання дошкільників і молодших школярів на основі оздоровчо-розвивального підходу : монографія. Переяслав-Хмельницький : ФОП Домбровська Я.М., 2016. 210 с.
5. Матвієнко С. І. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 297 с.
6. Олексюк О.М., Тушева В. В. Методологія наукових досліджень у галузі мистецтвознавства та музичної педагогіки : навч. посіб. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 176 с.
7. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти в Україні. Наказ МОН від 12.01.2021 р. № 33. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
8. Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти» Наказ Мінекономіки №755-21 від 19.10.2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>
9. Романюк І. А. Музичне виховання у дошкільному навчальному закладі : Зб. метод. матеріалів. Тернопіль : Мандрівець, 2007. 104 с.

Допоміжна література

1. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі: навч. посіб. Київ : Вища шк., 2002. 407 с.
2. Бондаренко Ю. А. Теоретико-методичні засади корекційного спрямування музичної діяльності дошкільників зі зниженим зором : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2017. 521 с.

3. Ветлугіна Н. О. Музичний розвиток дитини. Київ : Муз. Україна, 1978. 256 с.
4. Кононенко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): навч. посіб. Київ : Освіта, 1998. 255 с.
5. Мкртічян О. А. Система підготовки вихователів закладів дошкільної освіти до розвитку музичних здібностей дітей 4–7 років : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2021. 505 с.
6. Нечай С. Музика для інтелекту. *Дошкільне виховання*. 2010. 4. С. 4 – 8.
7. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори : в 5 т. Київ, 1980. Т. 3. 670 с.

**Тема 7. Змістовий компонент професійної підготовки
майбутнього магістра до викладання навчальної дисципліни
«Основи природознавства з методикою»**

- 7.1. Екологізація освітнього процесу на засадах сталого розвитку.
- 7.2. Інтегративна спрямованість викладання навчальної дисципліни «Основи природознавства з методикою».
- 7.3. Структура навчальної дисципліни «Основи природознавства з методикою».
- 7.4. Сучасні педагогічні технології формування еколого-педагогічної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Ключові поняття: екологізація, екологічна освіта, сталий розвиток, інтеграція, інтегрований підхід, компетентнісний підхід, педагогічні технології, природничо-екологічна компетентність, еколого-педагогічна компетентність, підготовка майбутніх вихователів.

7.1. Екологізація освітнього процесу на засадах сталого розвитку

XXI століття характеризується інтенсивним розвитком науки і техніки, з'являються нові можливості для життєдіяльності людини, розвитку цивілізації. Натомість поряд із позитивними тенденціями прогресивного розвитку суспільства виникають глобальні проблеми, що пов'язані з екологією, демографічною кризою, поширенням хвороб, які, у свою чергу, спонукають до перегляду взаємозв'язків у системі «природа – людина», пошуку шляхів для гармонійного їх співіснування. Відтак логічно, що одним із пріоритетних освітніх завдань визначено формування безпечного освітнього середовища, екологізації освіти; урахування світового досвіду та принципів сталого розвитку.

На важливості екологічної освіти наголошено і в нормативних документах, зокрема: Конституції України, Законі України «Про освіту», Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», Концепції екологічної освіти України та ін. Основи державної політики в галузі екологічного розвитку складають засадничі принципи формування екологічної культури, розвиток екологічної освіти та виховання.

Здобуттю знань дітей дошкільного віку сприятиме реалізація екологічних принципів в процесі навчання, що не суперечать законам природи. Завданням концепції сталого розвитку, є задоволення матеріальних і духовних потреб населення, раціональне та ефективне використання природних ресурсів, створення сприятливих умов для гармонійного розвитку та взаємодії людини з природою. Перехід до такої моделі – це зміна стереотипів, поглядів, ціннісних орієнтацій, спрямована на задоволення людських потреб не лише для нинішніх, але й прийдешніх поколінь.

Концепція сталого розвитку не є новою, адже людство здавна замислювалося над тим, що природні ресурси не безмежні. Питання надмірного використання природних ресурсів було порушено ще у

1913 р. на Міжнародній конференції з охорони довкілля у м. Берн (Швейцарія). Академік В. Вернадський у працях про ноосферу висвітлював питання значущості організованої біосфери у розвитку людства. Підґрунтям теорії вченого є те, що людина не є самодостатньою живою істотою, вона співіснує з природою та є її складником .

Уперше дефініція «сталий розвиток» (від англ. sustainable development) була використана у доповіді Г. Брутланда «Наше спільне майбутнє» на Міжнародній комісії з питань екології та розвитку ООН у 1987 році, в якій означене поняття розглядалось як розвиток, що задовольняє потреби сучасності без нанесення шкоди майбутнім поколінням.

У законодавчих документах України сталий розвиток визначається як процес розбудови держави на основі узгодження і гармонізації соціального, економічного та екологічного складників для задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь». Сталий розвиток орієнтований передовсім на людину, поліпшення якості її життя у сприятливому соціально-економічному середовищі та екологічно чистому, здоровому, різноманітному природному довкіллі. Високий інтелектуальний рівень людського потенціалу має забезпечити конкурентоспроможність країни у майбутньому.

Зарубіжні вчені (Д. Тілбері (D. Tilbury), Д. Вортман (D. Wortman), С. Стерлінг (S. Sterling)) вважають, що основним завданням освіти для сталого розвитку є формування здібностей дитини та надання їм можливості діяти задля змін у напрямку усталеності протягом усього життя, бути компетентним у виборі та прийнятті рішень, критичної рефлексії у процесі діяльності щодо сталого розвитку.

Імпонує визначення О. Пометун та Н. Гавриш, які у зміст поняття «сталий розвиток» закладають освітній напрям, що здатний забезпечити формування у свідомості людей не споживацьку модель

поведінки, а таку, що дозволяє, не знижуючи особистий рівень життя, піклуватися про наступні покоління.

Поняття «екологізація» трактується науковцями як послідовне впровадження ідей щодо збереження довкілля. Вона орієнтована на збереження та покращення якості природного середовища на різних рівнях: освітніх, технологічних, управлінських, юридичних та ін. Екологізація освіти означає формування нового світорозуміння і новий підхід до організації освітньої роботи в ЗДО, спрямований на переосмислення зв'язків між природою, людиною, суспільством і культурою у бік відповідального ставлення до природи, бережливе, заощадливе ставлення до природних ресурсів. Лише екологічні знання спроможні створити передумови для формування екологічно грамотної й свідомої особистості.

Екологізація освітньо-виховного процесу буде ефективною за таких умов:

- забезпечення екологічної спрямованості навчальних предметів з проблем довкілля у зміст предметів з урахуванням їх специфіки;
- впровадження елективних курсів екологічного змісту;
- здійснення спеціальної підготовки педагогів до впровадження особистісно-зорієнтованих, інтерактивних форм і методів навчання.

Екологізація освітньо-виховного процесу передбачає:

- впровадження сучасних екологічних ідей у зміст формальної освіти,
- врахування екологічних тенденцій у викладанні освітніх предметів;
- упровадження варіативних спеціальних курсів.

Зміст програмного забезпечення формування екологічної поведінки має бути спрямований на:

- формування світоглядних уявлень про основні тенденції взаємодії суспільства і природи на сучасному етапі, взаємозалежність економіки і стану довкілля;

- обґрунтування єдності довколишнього середовища, людини та її діяльності в територіальному аспекті;
- розвиток особистої відповідальності за стан довкілля на місцевому, регіональному рівні, вміння прогнозувати особисту діяльність та діяльність інших людей; формування в учнів почуття причетності до екологічних проблем;
- формування навичок прийняття екологічно доцільних рішень і вибору екологічно безпечних стратегій діяльності у довкіллі; виховання ресурсо-заощадливого споживача;
- вироблення у вихованців умінь практично застосовувати здобуті екологічні знання, користуватися джерелами екологічної інформації, самостійно шукати, аналізувати і передавати її;
- розвиток системи інтелектуальних та практичних умінь і навичок, емоційних переживань стосовно вивчення, оцінювання та збереження природи рідного краю та власного здоров'я.

7.2. Інтегративна спрямованість викладання навчальної дисципліни «Основи природознавства з методикою»

У контексті освітніх реформ, завдання формування природничо-екологічної компетентності майбутніх викладачів фахових методик набуває особливого значення, оскільки від знань педагога в галузі природничих наук залежить формування еколого-зорієнтованого світогляду дітей. Здобуті знання у процесі навчання в ЗДО мають увійти у повсякденну життєдіяльність дитини. Відтак, важливим у цьому процесі є формування світоглядної поведінки дитини, пошук ефективних форм та методів навчання щодо правил природокористування не у вигляді добре сформованих понять, а у формі практичних, реальних дій та вчинків, моделей поведінки дитини. Навчання має відбуватися на інтегрованому підході, в процесі якого відбувається формування ключових (життєвих) компетентностей дитини, як-от: екологічна грамотність, здоровий спосіб життя, підприємливість, заощадливість тощо.

Розглянемо насамперед зміст понять «інтеграція», «інтегрований підхід».

Інтеграція (від лат. *integer* – повний, цілісний), інтегрувати означає проводити інтеграцію. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «інтегрований» визначено, як оснований на об'єднанні, інтеграції; комплексний (Бусел В., с. 500).

Поняття «інтеграція» – не нове явище в науці. Ідея про єдність наукових знань простежувалася в працях мислителів різних часів (Платон, Аристотель, І. Кант). К. Ушинський за допомогою інтеграції письма й читання створив аналітико-синтетичний метод навчання грамоти дітей. В. Сухомлинський проводив «уроки мислення в природі», що є одним з прикладів інтеграції різних видів діяльності, об'єднаних однією метою. На сучасному етапі ідея інтеграції знань є актуальною в системі освіти, оскільки сприяє формуванню якісно нових, системних знань, дає можливість визначити закономірності тих чи тих процесів, явищ дійсності.

У Філософському енциклопедичному словнику, інтегративний підхід представлено як такий, що веде до інтеграції змісту освіти, тобто доцільного об'єднання її елементів у цілісну систему. Результатом інтегративного підходу може бути цілісність знань різних рівнів – знань про дійсність, про природу подій та явищ, про зміст предмета, навчального курсу, розділу тощо. Інтегративний підхід реалізується під час вивчення інтегрованих курсів чи окремих предметів освітньої галузі; цілісність знань формується завдяки їх інтеграції на основі спільних для всіх предметів понять, застосуванню методів і форм навчання. У змісті навчання інтеграція знань здійснюється злиттям в один навчальний предмет (тему) елементів різних навчальних предметів на основі міждисциплінарного підходу, який передбачає визначення інтегративних принципів загальноосвітнього значення.

Таким чином провідним завданням навчальної дисципліни «Основи природознавства з методикою» є формування у майбутніх

викладачів системи міждисциплінарних знань з основ природничих наук, необхідної для адекватного світосприймання і уявлення про сучасну природничо-наукову картину світу, опанування науковим стилем мислення, усвідомлення способів діяльності і ціннісних орієнтацій, що сприяють розумінню наукових основ сучасного виробництва, способів безпечного життя у високотехнологічному суспільстві, взаємодії з природним довкіллям.

Необхідно зауважити, що результативність формування у дітей природничо-екологічної компетентності залежить від сформованості у педагогів рівня знань, вміння застосовувати сучасні еколого-освітні технології в педагогічній практиці. У процесі вивчення навчальної дисципліни «Основи природознавства з методикою» здобувачі освітнього процесу детально розглядають методи, прийоми, форми роботи з дітьми, знайомляться з таким методом, як спостереження, екскурсія. Для організації та проведення спостережень з дітьми педагог має знати назви та зовнішній вигляд різних рослин, тварин, періоди розпускання рослин навесні та інше. Характерною особливістю методики ознайомлення дітей з природою є безпосередній контакт дитини з об'єктами природи, живе спілкування з рослинами і тваринами, спостереження і практична діяльність по догляду за ними, осмислення побаченого у процесі колективного обговорення. Опосередковане пізнання природи – читання художньої літератури, перегляд презентацій, фільмів, науково-пізнавальних передач, розгляд картин, тощо має другорядне значення. Його завдання полягає у розширенні, доповненні вражень, які дитина отримала в процесі безпосереднього контакту з об'єктами природи. У цьому полягає своєрідність сприйняття світу дітьми, що відрізняє їх від дорослих.

Таким чином, методичною основою інтегрованого підходу є встановлення внутрішньо-предметних і міжпредметних зв'язків у засвоєнні основ наук і розумінні закономірностей довколишнього світу. Принцип інтеграції реалізується у використанні студентами

знань з основ екології, природознавства, методики ознайомлення з природою, психології і педагогіки дошкільної. Особливістю інтегрованого заняття є те, що на ньому поєднуються блоки знань з різних предметів, підпорядковані одній темі. Тому важливо чітко визначити головну мету інтегрованого заняття, те, як він сприяє цілісності навчання, формуванню знань на якісно новому рівні.

Основні завдання інтеграції курсу:

- створення передумов для всебічного розгляду дітьми певного об'єкта, поняття, явища;
- формування системного мислення;
- пробудження уваги;
- позитивного емоційного ставлення до пізнання.

Таким чином, від методично правильно побудованих занять, добору ігрових методів та прийомів роботи з дітьми залежить результативність процесу навчання, а саме – формування природничо-екологічної компетентності дітей.

7.3. Структура навчальної дисципліни «Основи природознавства з методикою викладання»

Сучасна дошкільна освіта розглядає екологічне виховання як один із пріоритетних напрямів взаємодії дитини з соціумом.

Так, Базовим компонентом дошкільної освіти (Освітній напрям «Дитина в природному довкіллі») природничо-екологічна компетентність визначається як здатність дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтуються на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знання її законів та формується в просторі пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності (БКДО). У дитини дошкільного віку мають бути сформовані загальні уявлення про природу планети Земля та Всесвіт як цілісний організм, у якому взаємодіють повітря, вода, ґрунт, рослини, тварини, люди, Сонце, Місяць тощо; усвідомлювати їх значення для діяльності людини. Разом із цим, дитина має сприймати природу як цінність,

виокремлювати позитивний і негативний вплив людської діяльності на стан природи та регулювати власну поведінку в природі (БКДО).

Чинні програми виховання, навчання і розвитку дітей дошкільного віку «Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «Світ дитинства», «Українське дошкілля», «Я у Світі», «Впевнений старт», «Соняшник» визначають рівень знань, умінь, практичних навичок, що повинні бути сформовані у процесі ознайомлення з природою, а також втілюють результати провідних наукових досліджень з проблеми змісту екологічних та природничих знань (С. Ніколаєва, І. Хайдурова, Є. Терентьєва, Н. Кондратьєва, Н. Яришева та ін.).

Враховуючи вимоги БКДО, освітніх програм для ЗДО *предметом вивчення навчальної дисципліни «Онови природознавства з методикою» є поглиблення знань здобувачів освітнього процесу про природу та методику ознайомлення дітей раннього і дошкільного віку з природою.*

Метою навчальної дисципліни є: формування професійної компетентності майбутніх викладачів, оволодіння системними знаннями та інноваційними технологіями формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку.

Завдання навчальної дисципліни:

- теоретико-методологічні – формування професійного світогляду і наукових уявлень про сутність природничо-екологічної компетентності,

- когнітивні – систематизація знань здобувачів освітнього процесу про природу; об'єкти та явища природи, доступної для розуміння дітьми; ознайомлення майбутніх вихователів ЗДО з методикою та сучасними технологіями формування природничо-екологічної компетентності у дітей раннього та дошкільного віку;

- практичні – формування умінь організовувати взаємодію з дитиною в процесі пізнання нею світу природи та навичок проведення освітнього процесу щодо ціннісного ставлення до природи, її збереження в технологізації сучасного суспільства.

Освітні результати навчання і компетентності відповідно до вимог ОПП спеціальності 012 «Дошкільна освіта» у процесі вивчення навчальної дисципліни «Основи природознавства з методикою» подано в таблиці 7.1.

Таблиця 7.1

Освітні результати навчання і компетентності відповідно до вимог ОПП спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Результати навчання	Компетентності
<p>ПР-1 Розуміти і визначати педагогічні умови, закономірності, принципи, мету, завдання, зміст, організаційні форми, методи і засоби, що використовуються в роботі з дітьми від народження до навчання у школі; знаходити типові ознаки і специфіку освітнього процесу і розвитку дітей раннього і дошкільного віку</p>	<p>Інтегральна компетентність Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі дошкільної освіти з розвитку, навчання і виховання дітей раннього і дошкільного віку, що передбачає застосування загальних психолого-педагогічних теорій і фахових методик дошкільної освіти, та характеризується комплексністю та невизначеністю умов</p>
<p>ПР-18. Володіти технологіями організації розвивального предметно-ігрового, природно-екологічного, пізнавального, мовленнєвого середовища в різних групах раннього і дошкільного віку.</p> <p>ПР-20. Враховувати рівні розвитку дітей при виборі методик і технологій навчання і виховання, при визначенні зони актуального розвитку дітей та створенні зони найближчого розвитку</p>	<p>КС-4. Здатність до формування в дітей раннього і дошкільного віку первинних уявлень про предметне, природне, соціальне довкілля, властивості і відношення предметів; розвитку самосвідомості («Я» дитини і його місце в довкіллі)</p>
<p>ПР-06. Встановлювати зв'язок між педагогічними впливами та досягнутими дітьми результатами</p>	<p>КС-3. Здатність до розвитку допитливості, пізнавальної мотивації, пізнавальних дій у дітей раннього і дошкільного віку.</p>
<p>ПР-17. Здійснювати суб'єкт-суб'єктну взаємодію і розвивальне міжособистісне педагогічне спілкування з дітьми дошкільного віку</p>	<p>КС-6. Здатність до виховання в дітей раннього і дошкільного віку навичок свідомого дотримання суспільно визнаних морально-</p>

та особистісно-і соціально зорієнтоване спілкування з батьками	етичних норм і правил поведінки.
ПР-15. Визначати завдання і зміст різних видів діяльності дітей раннього і дошкільного віку на основі програм дошкільної освіти та знань про культурно-історичний досвід українського народу, загальнолюдські культурні та етико-естетичні цінності	КС-7. Здатність до національно-патріотичного виховання дітей раннього і дошкільного віку (любов до Батьківщини, рідної мови, рідного міста; інтерес і повага до державних символів України, національних традицій, звичаїв, свят, обрядів
ПР-04. Розуміти і визначати особливості провідної – ігрової та інших видів діяльності дітей дошкільного віку, способи їх використання в розвитку, навчанні і вихованні дітей раннього і дошкільного віку.	КС-8. Здатність до формування в дітей раннього і дошкільного віку навичок екологічно безпечної поведінки і діяльності в побуті, природі й довкіллі.

Структура навчального курсу складається з двох змістових модулів. Змістовий модуль 1. «Загальні питання методики ознайомлення дітей раннього і дошкільного віку з природою» передбачає вивчення тем: «Загальні та наукові засади методики ознайомлення дітей з природою», «Становлення і розвиток методики ознайомлення дітей раннього і дошкільного віку з природою», «Завдання і зміст ознайомлення дітей раннього і дошкільного віку з природою», «Організація природничо-екологічного середовища в умовах закладу дошкільної освіти». Змістовий модуль 2. «Методика ознайомлення дітей раннього і дошкільного віку з природою» включає теми «Методика формування загальних уявлень про природу планети Земля та Всесвіт у дітей раннього і дошкільного віку», «Методика формування системних знань про рослинний і тваринний світ у дітей раннього і дошкільного віку», «Формування елементарних уявлень про природу у дітей дошкільного віку з особливими освітніми проблемами».

Навчальна дисципліна вивчається здобувачами освітнього процесу на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти у

четвертому семестрі, і передбачає 8 лекційних та 10 практичних занять.

Зауважимо, що професійна підготовка майбутнього викладача до викладання методики природознавства у закладах освіти має бути спрямована на засвоєння теоретичних і практичних знань здобувачів освітнього процесу відповідно до навчальної програми дисципліни, умінь самостійно аналізувати і прогнозувати наслідки нераціонального використання природних ресурсів, екологічного мислення і свідомості, а також навичок, сталого розвитку, що ґрунтуються на ставленні до природи як універсальної, унікальної цінності.

Таким чином, навчальна дисципліна «Основи природознавства з методикою» має значні потенційні можливості для формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку, оскільки забезпечує формування базових природничих знань, розуміння взаємозв'язків у довкіллі, сприяє професійному зростанню майбутніх фахівців, формуванню загальної професійної компетентності, екологічного мислення, ціннісного ставлення до природи.

7.4. Сучасні педагогічні технології формування еколого-педагогічної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти

Важливим завданням у процесі освітніх реформ в Україні є формування еколого-педагогічної компетентності майбутніх викладачів фахових методик дошкільної освіти. Проблемі екологічної підготовки майбутніх педагогів присвячені наукові праці А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Горапахи, К. Крутій, Н. Лисенко, О. Пинзеник, Н. Яршевої та ін.

Так, Н. Лисенко вбачає екологічне виховання дітей дошкільного віку у процесі формування ціннісних орієнтацій. Н. Яришева наголошує на пріоритетності творчого підходу в процесі

ознайомлення дітей з природою. Науковці відзначають, що майбутній вихователь повинен бути не лише носієм теоретичних знань, а й бути готовим до формування практичних вмінь та навичок екологічно відповідальної поведінки дітей, яка проявляється у свідомому, позитивному сприйнятті дитинию довкілля.

Зважаючи на багатоаспектність освітньої роботи вихователя ЗДО, сукупність нових професійних завдань, спрямованих на вирішення актуальних проблем виховання і навчання дітей дошкільного віку з позицій компетентнісного та особистісно-зорієнтованого підходів в освіті, до професійної підготовки майбутнього вихователя висуваються високі вимоги. Оновлений зміст дошкільної освіти, програми та навчально-методичне забезпечення, що його реалізують, спонукають до оновлення форм, методів та технологій організації освітнього процесу в ЗВО.

До основних форм організації освітнього процесу щодо формування у студентів методичної компетентності в процесі вивчення навчальної дисципліни «Основи природознавства з методикою» є компетентнісно-зорієнтовані лекційні, семінарські, практичні, лабораторні заняття, навчально-пізнавальні екскурсії в природу; пробні та відкриті заняття в ЗДО під час проходження різних видів практики (навчальна, виробнича); індивідуальні консультації; самостійна пошуково-дослідна робота студентів: спостереження за об'єктами і явищами природи та аналіз їх результатів, проєктування, моделювання ігрових, професійно спрямованих ситуацій, курсова робота; позааудиторна робота студентів: робота у наукових гуртках, проблемних групах; участь у конкурсах, конференціях тощо.

Серед основних умов, які визначають ефективність процесу формування еколого-педагогічної компетентності, особливе місце посідають методи навчання, які визначають характер міжособистісної взаємодії викладачів і студентів, впливають на формування суб'єкт-суб'єктних взаємин.

Формування еколого-педагогічної компетентності майбутніх вихователів ЗДО – це цілеспрямований процес системного оволодіння теоретичними та практичними основами природознавства та методики ознайомлення дітей раннього та дошкільного віку з природою. Важливими методами навчання, що забезпечують розвиток творчого потенціалу особистості, вчать майбутнього фахівця самостійно здобувати знання, інтенсифікують процес навчання та передбачають його тісний зв'язок з практикою є активні методи навчання, зокрема: аналіз педагогічних ситуацій, евристична бесіда, навчально-тематична дискусія, ділові та рольові ігри, пошуково-дослідницька діяльність, творчі проекти, вікторини, імітаційні тренінги тощо. Як зазначає Г. Беленька, для забезпечення більшої ефективності методів навчання доцільно вводити до їх структури інтерактивні прийоми, що стимулюють пізнавальну активність студентів, як-от: прийом активного слухання; робота за структурною моделлю; змагальний прийом; прийом «великого аркушу» для запису думок, фактів, доказів; жарт, художнє слово; використання наочності; невербальне спілкування та інші (Г. Беленька, с. 82-99). О. Пинзеник пропонує у процесі роботи зі студентами впроваджувати такі інтерактивні прийоми роботи, як нетрадиційне привітання та повідомлення теми заняття; проблемні питання, змагання, завдання дослідницького характеру, художнє слово та ін. Учена зауважує, що завдання проблемного характеру мають бути посильні за своєю складністю, міститися в руслі тем предмета, враховувати пізнавальні можливості та здібності студентів (О. Пинзеник, с. 214).

Вагоме місце у процесі підготовки студентів до практичної діяльності майбутнього викладача відіграють практичні заняття з елементами рольової гри, дискусії, моделювання фрагментів занять із ознайомлення дітей з природою, що проводяться з метою набуття чи корекції навичок та умінь професійної діяльності майбутніх педагогів.

Застосування різноманітних форм, методів і технологій у процесі формування еколого-педагогічної компетентності сприяє вирішенню професійних проблем, розвитку творчих здібностей студентів, підвищенню комунікативної активності, формуванню інтересу і емоційно-ціннісного ставлення до природи, довкілля, навчальної і професійної діяльності, а отже здатності до професійної самореалізації та самовдосконалення. Основними ознаками екологічного знання є системність, усвідомленість, осмисленість.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте основні завдання концепції сталого розвитку.
2. Дайте визначення поняттю «екологізація».
3. Назвіть основні чинники, які сприяють екологізації освітньо-виховного процесу в ЗДО.
4. Розкрийте сутність інтегрованого підходу у процесі вивчення навчальної дисципліни «Основи природознавства з методикою».
5. Що складає методичну основу інтегрованого підходу?
6. Поясніть, чому екологічне виховання є одним із пріоритетних напрямів сучасної дошкільної освіти?
7. Які знання відповідно до освітньої лінії «Дитина в природному довкіллі» мають бути сформовані у дитини дошкільного віку?
8. Розкрийте предмет та завдання навчальної дисципліни «Основи природознавства з методикою».
9. Обґрунтуйте освітні результати навчання і компетентності відповідно до вимог ОПП спеціальності 012 «Дошкільна освіта» у процесі вивчення навчальної дисципліни «Основи природознавства з методикою».
10. Розкрийте особливості використання сучасних педагогічних технологій у процесі формування еколого-педагогічної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

11. Хто з учених досліджував проблему екологічної підготовки майбутніх педагогів в галузі дошкільної освіти?

12. Дайте визначення поняттю «еколого-педагогічна компетентність майбутніх вихователів».

Використані та рекомендовані джерела

Основна література

1. Березовська Л. І. Специфіка формування у дітей дошкільного віку життєвих навичок, орієнтованих на сталий розвиток. Role of science and education for sustainable development. Monograph. Katowice, 2021. PP 288-295

2. Беленька Г. В. Інтерактивні прийоми викладання навчальної дисципліни у вищій школі (на матеріалі курсу «Методика ознайомлення дошкільників з природою») / Нац. Пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ. 2003. 118 с.

3. Великий тлумачний словник української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

4. Граматик Н. В. Готовність майбутніх педагогів дошкільних закладів освіти до формування першооснов екологічної відповідальності вихованців. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2017. Вип. 36. С. 58-63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvidgu_2017_36_13

5. Козак Л. В. Використання інтерактивних методів та прийомів в особистісно орієнтованому навчанні природознавству майбутніх вихователів. Науково-метод. посіб. Київ : Київський педагогічний коледж ім. К. Д. Ушинського, 2006. С. 44-52.

6. Крамаренко А., Степанюк К. Сучасні технології ознайомлення молодших школярів з об'єктами природи: навч. посіб. Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2015. 352 с.

7. Пинзеник О. М. Методика викладання дисциплін природознавчого циклу : навч. посіб. Київ : Кондор-Видавництво, 2014. 120 с.

8. Пометун О. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку : навч.-метод. посіб. для дошкільних навч. закладів. Дніпро. «ЛПРА», 2014. 120 с.

9. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти в Україні. Наказ МОН від 12.01.2021 р. № 33. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>

Допоміжна література

1. Варениченко А. Б. Методична підготовка вчителя початкової школи до організації та проведення екологічних акцій в умовах Нової української школи. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми.* Київ – Вінниця, 2019. Вип. 53. С. 19–23.

2. Варениченко А. Б., Мелаш В. Д., Безталанна К. С. Методична підготовка майбутнього вчителя початкової школи до формування екологічної компетентності в умовах нової української школи. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка.* Сер.: педагогічні науки. Чернігів, 2018. Вип. 151. Т. 1. С. 262–266

3. Гавриш Н., Пометун О. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку: парціальна програма для системи дошкільної освіти. Київ. 2019. 23 с.

4. Засєкіна Т. М. Інтеграція в шкільній природничій освіті : теорія і практика : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2020. 400 с.

5. Кічук Н. В. Компетентність саморозвитку фахівця: педагогічні засади формування у вищій школі. Ізмаїл : ІДГУ, 2007. 236 с.

6. Крамаренко А., Степанюк К. Сучасні технології ознайомлення молодших школярів з об'єктами природи: навч. посіб. Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2015. 352 с.

7. Пинзеник О. М. Оптимізація процесу формування компетентності у сфері «Природа» майбутнього вихователя дітей дошкільного віку. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2017. Випуск 1 (40) С. 213-215.

8. Про стратегію сталого розвитку України до 2030 року (проект). URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webpro>

Тема 8. Комунікативна компетентність – важливий складник професійної діяльності викладача

8.1. Поняття про спілкування та комунікацію як основу міжособистісної взаємодії викладача зі студентами.

8.2. Функції спілкування в професійній діяльності викладача ЗВО.

8.3. Дотримання норм мовленнєвого етикету – необхідна умова культури спілкування викладача.

8.4. Характеристика культури ділового мовлення викладача фахових методик дошкільної освіти.

Ключові поняття: комунікація, спілкування, функції спілкування, структура спілкування, професійна діяльність, комунікативна компетенція, культура мовлення, сприймання, взаєморозуміння, міжособистісна взаємодія, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, суб'єкт-об'єктна взаємодія, мовленнєвий етикет.

8.1. Поняття про спілкування та комунікацію як основу міжособистісної взаємодії викладача зі студентами

У процесі професійної діяльності викладача ЗВО спілкування є одним із головних інструментів його професійної діяльності. Воно допомагає послідовно та переконливо висловлювати свої думки та почуття, встановлювати міжособистісні відносини зі студентами на партнерській взаємодії. Позитивні, партнерські відношення сприяють вирішенню багатьох проблем, серед яких головною є розвиток у майбутніх викладачів вищої школи зацікавленістю до професії викладача. Таким чином, без перебільшення можна сказати, що спілкування є чи не найважливішим, а іноді й найскладнішим видом професійної діяльності викладача. Задоволення від нього позначається на психологічному комфорті співрозмовників, що досягається завдяки комунікативно-мовленнєвій взаємодії, а незадоволення – породжує негативні емоції, напруженість у стосунках, зниження активності, небажання подальшої співпраці.

Спілкування – явище соціальне, воно є основою всіх людських стосунків; сприяє збагаченню знань, умінь і навичок учасників діяльності, задовольняє потребу в психологічному взаєморозумінні, сприяє утворенню нових зв'язків та стосунків між людьми, виявленню особливостей поведінки, рис характеру. Завдяки спілкуванню відбувається взаємодія людей, обмін думками, почуттями, планується спільна діяльність; розкриваються різноманітні риси й властивості людини, її внутрішній світ.

Таким чином, спілкування – це різноманітні контакти між людьми, зумовлені потребами спільної діяльності. Особливість спілкування – у його нерозривному зв'язку з діяльністю. Діяльність є основним середовищем і необхідною умовою виникнення й розвитку контактів між людьми, передавання необхідної інформації, взаєморозуміння та узгодження дій. У цьому випадку діяльність у формі спілкування – це активність індивіда, спрямована на досягнення усвідомлюваних цілей. Для успішної реалізації процесу спілкування необхідно дотримуватися психолого-педагогічних умов, а саме: формування у майбутніх викладачів викладання фахових

методик в ЗВО високих мотивів навчальної діяльності, вивчення індивідуальних особливостей студентів, організація спілкування між викладачами і студентами на рівні партнерства. Педагогічне відношення між викладачами та здобувачами освітнього процесу повинно бути легким, природнім, невимушеним, ініціативним. Відсутність здібності до спілкування унеможлиблює досягнення мети, тобто досягнення професійної реалізації.

Поняття «спілкування» часто ототожнюється з дефініцією «комунікація». У загальнонауковій та психолого-педагогічній літературі погляди вчених щодо тлумачення та розуміння цих понять можна розділити за трьома напрямками. Деякі дослідники (С. Гончаренко, М. Каган, А. Лобанов, А. Петровський) вважають, що поняття «спілкування» ширше за змістом, ніж поняття «комунікація». Є. Рапацевич, навпаки, наполягає на тому, що поняття «комунікація» включає в себе більш вузьке «спілкування». Існує і третій погляд, згідно з яким науковці ототожнюють ці поняття. Його дотримуються укладачі «Великого тлумачного словника сучасної української мови» та «Словника іншомовних слів».

Так, Великий тлумачний словник сучасної української мови подає поняття «комунікація» як обмін інформацією; те саме, що спілкування, зв'язок. У «Словнику іншомовних слів» зазначається, що комунікація – це спілкування, що ґрунтується на взаєморозумінні; повідомлення інформації однією людиною іншій або кільком іншим.

На особливостях означених понять наголошував М. Каган, акцентуючи увагу на таких відмінностях між ними: спілкування – це матеріальний, практичний, духовний, інформаційний процес, комунікація – лише передання повідомлень; мета спілкування – взаємодія, мета комунікації – передання й обмін інформацією; спілкування характеризується суб'єкт-суб'єктною взаємодією, а комунікація передбачає функціональну нерівність сторін (суб'єкт-об'єктну взаємодію); у процесі спілкування (діалогу) інформація розширюється, збагачується, а під час комунікації (монологу) –

зменшується; урахування індивідуальності партнера під час діалогу, деіндивідуалізоване повідомлення під час комунікації; вільне входження учасників у процес спілкування, обов'язкове засвоєння інформації під час комунікативного процесу.

На думку Н. Волкової, комунікація є двостороннім потоком інформації, де важливе місце посідає якість передавання інформації, її зміст, повнота, що дає змогу не лише оперативно й правильно сформулювати уявлення про відповідну проблему, але й розробити стратегію і тактику, визначити адекватні методи та засоби реалізації конкретних цілей. Ефективність комунікації залежить від зрозумілості, доступності інформації. Метою процесу комунікації між суб'єктами є досягнення взаєморозуміння, змістом – інтелектуальна, емоційна суть інформації.

Спілкування – це взаємодія індивідів, у процесі якої здійснюється обмін інформацією, досягається взаєморозуміння, відбувається взаємовплив, виробляється певна позиція щодо один одного.

Отже, поняття «спілкування» і «комунікація» є складниками єдиного процесу комунікативної діяльності, оскільки охоплюють як обмін інформацією між індивідами, так і міжособистісну взаємодію, та передбачають активність суб'єкта пізнання, що є ознакою діяльності, у тому числі комунікативної. Знання спільних рис і відмінностей між процесами спілкування й комунікації необхідне для здійснення ефективної комунікативної діяльності.

У процесі міжособистісної взаємодії між викладачами та здобувачами освітнього процесу повинні складатися відносини, які демонструють принципи толерантності, вихованості, знання морально-духовних та етичних цінностей високоосвіченої особистості.

8.2 Функції спілкування в професійній діяльності викладача ЗВО

Функції спілкування в професійній діяльності викладача ЗВО можна звести до трьох узагальнювальних функцій, а саме: комунікативної, інтерактивної, перцептивної. Структура спілкування подана на рис. 8.1.

Рис. 8.1. Структура спілкування

Спілкування – це форма міжособистісної, комунікативно-мовленнєвої взаємодії, спрямована на обмін інформацією, налагодження контакту, досягнення взаєморозуміння між учасниками освітнього процесу ЗВО. Врахування цих потреб у процесі спілкування є дуже важливими, оскільки без прояву поваги, розуміння, підтримки студента не можливо досягти ефективності та результативності в процесі комунікації. Таким чином, можна стверджувати, що ефективність комунікації залежить уже не лише від її якості, своєчасності, повноти, але й від того, наскільки багатогранною вона є. Другою ознакою ефективності комунікації є зрозумілість інформації. Одним із оптимальних способів зробити певну інформацію сприйнятливою є переведення її на певний рівень доступності для студента, тобто конкретності, без зайвої деталізації, заангажованості науковими термінами та поняттями, чіткості та системності викладу матеріалу, поясненні з наведенням конкретних прикладів.

У контексті формування професійного спілкування майбутніх викладачів фахових методик потрібно враховувати не лише загальні комунікативні уміння, якими володіє будь-яка людина незалежно від її професії, а безпосередньо ті, які забезпечать продуктивну взаємодію і прогнозовані результати.

Такими, на думку О. Карпенко, слід вважати:

- стриманість, урівноваженість (володіння собою, уміння керувати емоціями й організовувати комфортне, спокійне спілкування без прояву роздратування, напруженого тону);
- доброзичливість, привітність у спілкуванні;
- повага (прояв поваги до співрозмовника у процесі спілкування, шанобливе ставлення до нього, визнання гідності і власної думки);
- довіра, відкритість (прояв довіри до студента);
- внутрішня енергія, впевненість у собі, які поєднуються з високим рівнем контролю, справедливість у переконаннях, організаторські вміння;
- педагогічний такт, який підказує фахівцеві найбільш делікатну лінію поведінки з урахуванням індивідуальних особливостей;
- емпатія (здатність до співпереживання);
- рефлексія (усвідомлення педагогом того, як він сприймається студентом. Польський дослідник Є. Мелібурда вважає, що для того, щоб педагог умів спілкуватися, він повинен мати важливі для міжособистісних стосунків якості, як-от: емпатія – уміння бачити світ очима інших, сприймати їхні вчинки з їхніх же позицій, здатність сказати іншим про своє розуміння; доброзичливість – здатність показувати людям свої товариські наміри, уміння приймати, готовність підтримати; автентичність – уміння бути природним у стосунках, бути самим собою, не ховатися за масками; конкретність – уміння відмовитися від загальних суджень, багатозначних незрозумілих зауважень, готовність відповідати однозначно на запитання; ініціативність – схильність до діяльної позиції у стосунках, здатність встановлювати контакти самому, виявляти

активність, не чекати її від інших; безпосередність – уміння говорити і діяти напругу, уявлення про стосунки інших і чесна демонстрація свого ставлення; відвертість – готовність відкрити свій внутрішній світ ненав'язливо, без незадоволення від розмов про себе, уміти розповісти про свої думки і почуття, проте не інтимні секрети; прийняття почуттів – відсутність страху при безпосередньому зіткненні зі своїми почуттями (або почуттями іншого) та вміння не нав'язувати свої емоції; конфронтація – уміння віч-на-віч спілкуватися з іншими людьми з повним усвідомленням своєї відповідальності та зацікавленості у випадку, коли погляди не збігаються, готовність піти на конфронтацію, однак не з метою залякати або покарати іншого, а з надією встановити справжні та щирі стосунки.

Специфіка людської комунікації проявляється в конкретних ситуаціях комунікативно-мовленнєвого процесу. Залежно від спрямованості інформації виокремлюють аксіальний і ретиальний види комунікації. Аксіальна комунікація спрямовує свої сигнали на окремого одержувача інформації. Її здебільшого використовують у ситуаціях безпосереднього міжособистісного спілкування; ретиальна – адресована багатьом реципієнтам. За характером впливу інформація, яка йде від комунікатора, може бути спонукальною і констатувальною. Спонукальна – висловлюється в наказі, проханні, пораді, інструкції. Цей вид інформації розрахований на те, щоб стимулювати якусь дію. Враховуючи це, вона виконує такі функції: активізація поведінки, тобто спонукання до дії. Констатувальна інформація виступає у формі повідомлення.

Таким чином, можна виокремити низку найважливіших чинників, які роблять спілкування необхідним складником, що бере участь у розвитку особистості:

- спілкуючись, люди передають один одному знання про довколишню дійсність, уміння та навички, необхідні для здійснення певного виду діяльності;

- спілкування розширює загальний світогляд людини та сприяє розвитку психічних утворень, необхідних їй для життєдіяльності;
- у ході спілкування відбувається обмін цінностями, нормами, інформацією, необхідними людині для її повноцінного становлення в соціумі;
- спілкування є необхідною передумовою розвитку в індивідів комплексу якостей та здібностей, які роблять його особистістю, здатною взаємодіяти, розуміти і впливати на собі подібних;
- спілкування сприяє набуттю нового досвіду, формуванню світогляду.

Оскільки професія викладача належить до типу професій «людина – людина», то провідною її особливістю є домінування комунікативності, в основі якої лежить процес спілкування – один із важливих інструментів його професійної діяльності. Під спілкуванням розуміємо взаємодію викладачів зі студентами у процесі навчання у ЗВО змістом якого є обмін інформацією за допомогою вербальних та невербальних засобів, сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, в результаті чого відбувається комунікативна взаємодія.

8.3. Дотримання норм мовленнєвого етикету – необхідна умова культури спілкування викладача

Успіх професійної діяльності викладача залежить від міжособистісної взаємодії зі студентами, встановлення ділових відносин, налагодження ефективної комунікації, дотримання мовленнєво-етичних принципів, які регулюють нашу поведінку в процесі мовлення. Мовна поведінка людини повинна виявляти повагу до інших людей.

Формування мовленнєвого етикету – проблема міждисциплінарна, пов'язана з багатьма науками, предметом вивчення яких є Людина. Мовленнєвий етикет, як елемент загальної культури поведінки, включає в себе особливості зовнішньої культури

суспільства, дотримання яких у професійній діяльності викладача має особливе значення, оскільки, протистоїть агресивності, конфліктності, безтактовності, брутальності, сприяє взаємодії та співпраці зі студентом, встановленню ділових взаємин на засадах гуманізму, толерантності, ввічливості, визнання людини найвищою цінністю.

Поняття «етикет» пов'язане зі встановленням правил спілкування. У словнику з етики та інших джерелах «етикет» пояснюється як «сукупність правил поведінки, що стосується зовнішнього прояву ставлення до людей, навколишнього світу, форми звертання та вітання, поведінки в громадських місцях, манери й одягу»; «зведення норм поведінки, дотримання правил чемності, що склалися в суспільстві»; «національно специфічні правила мовної поведінки, які реалізуються в системі стійких формул і виразів, що рекомендуються для використання в різних ситуаціях ввічливого контакту зі співбесідником, зокрема під час привітання, знайомства, звернення до співбесідника, висловлення подяки, прощання тощо».

Мовознавець Ф. Бацевич визначає «мовленнєвий етикет» як стандартну систему стереотипових словесних формул, уживаних у ситуаціях, що повсякденно повторюються, як-от: вітання, вибачення, запрошення, прощання тощо.

На думку Н. Формановської, мовний етикет – це вироблені суспільством правила мовленнєвої поведінки, закріплені в мовних формулах, вироблених суспільством у процесі історичного розвитку.

Таким чином, під мовленнєвим етикетом розуміємо встановлені в суспільстві морально-етичні, комунікативно-мовленнєві норми та правила спілкування, що регулюють поведінку людини в процесі комунікації.

Володіння професійним, мовленнєвим етикетом у процесі фахової підготовки майбутніх викладачів фахових методик дошкільної освіти передбачає використання як загальних, так і професійних, комунікативно-мовленнєвих умінь. До загальних

комунікативно-мовленнєвих умінь належать: уміння встановлювати контакт зі студентами, будувати висловлювання, використовуючи різні стилі та жанри мовлення, володіти мовними засобами виразності, дотримуватися мовленнєвих норм та правил спілкування в усному і писемному мовленні, уникати мовних штамтів, повторів, використовувати вербальні та невербальні засоби спілкування; до професійних – оволодіння професійною, фаховою термінологією, використання мовленнєво-етичних форм спілкування в діловому мовленні, вміння прогнозувати поведінку студента, керувати власним емоційним станом, здійснювати непідготовлену комунікацію, відчувати і підтримувати комунікативно-мовленнєвий зв'язок зі співрозмовником під час спілкування, добирати доцільні до ситуації етичні мовленнєві вирази, вдосконалювати власне мовлення.

Формування мовленнєвого етикету майбутніх викладачів до ділового спілкування – складний і цілеспрямований процес, що передбачає не тільки сформованість мовних норм та правил мовленнєвого етикету, культуру мовлення, але й уміння свідомо вибрати найбільш доцільні варіанти комунікативно-мовленнєвої поведінки, знаходити доречну щодо ситуації спілкування етикетну мовну формулу, яка відображає не лише нормативно-мовленнєвий аспект мовлення, але й особистісні, індивідуальні, загальнокультурні, морально-ціннісні властивості особистості, позитивне ставлення до професійної діяльності, пізнавальної активності, усвідомлення важливості культури професійного мовлення в діяльності викладача. Ефективне ділове спілкування базується на знанні основ психології спілкування, теорії комунікації, дотриманні морально-етичних норм та правил ділового спілкування в професійній діяльності.

8.4. Характеристика культури ділового мовлення викладача фахових методик дошкільної освіти

Культура ділового мовлення характеризується такими комунікативними ознаками: правильність, точність, логічність,

послідовність, багатство, чистота, доречність, виразність. Комунікативні ознаки культури мовлення викладача наведені в таблиці 8.1.

Таблиця 8.1.

Комунікативні ознаки культури мовлення викладача ЗВО

Комунікативні ознаки	Характеристика
Змістовність	ясне, чітке і стисле викладення змісту матеріалу
Правильність	дотримання норм літературної мови в усному висловлюванні (орфоепічних, лексичних, фразеологічних, словотвірних, граматичних, стилістичних); у писемному (лексичних, фразеологічних, словотвірних).
Точність	вміння добирати відповідні слова і будувати речення так, щоб найточніше передати зміст висловлювання; прагнути, щоб зміст сказаного або написаного був переданий реципієнтові зрозуміло.
Логічність і послідовність	виражається у способі організації ділового тексту, його композиції; правильності побудови словосполучень, речень; точності вживання слів, у змістовних зв'язках мовних засобів, які виражають відношення між частинами й компонентами думки.
Чистота	відсутність позалітературних елементів – діалектизмів, просторічних слів, брутальної лексики, жаргонізмів, вульгаризмів, професіоналізмів, іншомовних слів (якщо є українські відповідники), суржикових слів, слів-паразитів), які засмічують ділове мовлення педагога.
Багатство	використання різноманітних мовних засобів (слів, словосполучень, речень), уникнення невиправданого повторення слів, однотипних конструкцій.
Доречність	підбір мовних засобів, доречних меті та змісту висловлювання, індивідуальним рисам реципієнта.
Виразність, образність	добір слів і побудова речень таким чином, щоб якнайточніше та найоригінальніше передати думку і вплинути на співрозмовника під час спілкування.

Культура мовлення не є вродженою характеристикою, вона формується в соціумі, у сім'ї, колі друзів. Культура мовлення забезпечує високий рівень мовного спілкування, ушляхетнює

стосунки між учасниками взаємодії, сприяє підвищенню загальної культури особистості та суспільства загалом.

Формування професійно-мовленнєвої культури майбутніх викладачів фахових методик дошкільної освіти – це цілеспрямований процес, що включає знання норм і правил користування мовою, володіння фаховою термінологією, сприяє розвитку вміння будувати висловлювання, чітко і лаконічно виражати свою думку, вести бесіду, діалог, публічні виступи, володіти голосом, дикцією, манерою спілкування, мати власний стиль мовлення та ефективно реалізовувати себе в усіх сферах комунікації. Професійне, бездоганне мовлення з позиції мовної культури – це постійний, творчий процес роботи над собою, спрямований на накопичення знань, відповідно до надбань суспільства.

Структуру культури спілкування можна представити у вигляді трьох складників (рис. 8.2).

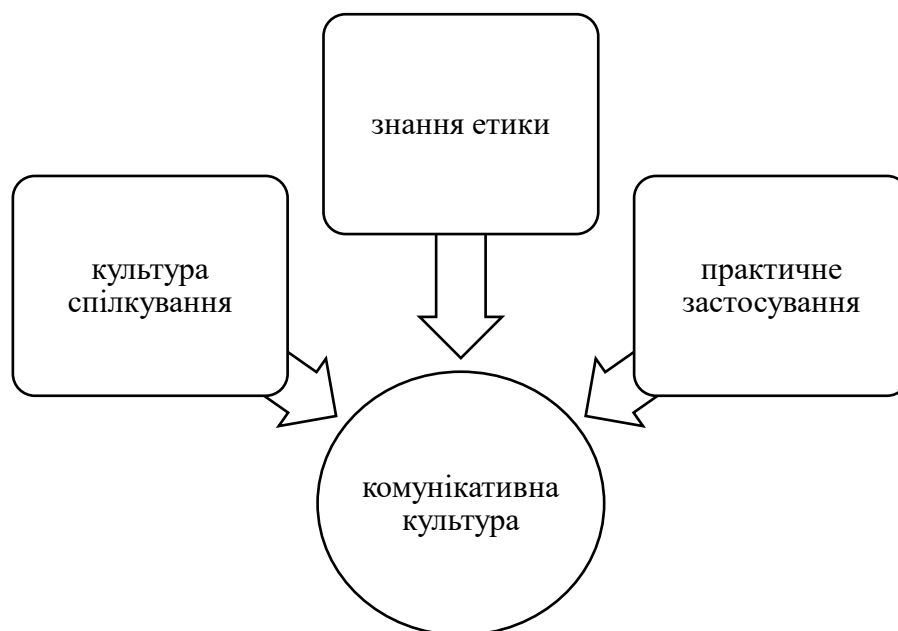

Рис. 8.2. Структура культури спілкування

Головними компонентами комунікативної культури вважаємо:

- культуру спілкування (досягнення взаєморозуміння, опанування способами, засобами, прийомами та правилами спілкування);

- етичні норми і правила спілкування (ціннісні орієнтації, сприймання і розуміння один одного;

- застосування знань в практичній, професійно спрямованій комунікативно-мовленнєвій діяльності.

Компонентами комунікативної культури за М. Шовкун є:

- світоглядний (система поглядів і знань майбутнього фахівця, етичних і естетичних норм), спрямований на досягнення професійного результату через високий духовний потенціал, визнання абсолютної цінності особистості, дотримання в міжособистісній діяльності етичних норм;

- мотиваційний (мотиви комунікативної поведінки, комунікативні установки, професійна спрямованість), у якому домінує потреба розуміння й усвідомлення особливостей майбутньої професії;

- власне комунікативний (комунікативні вміння і навички, професійна спрямованість мовлення), скерований на усвідомлення спілкування як засобу досягнення мети в міжособистісних стосунках, розвитку й саморозвитку особистості, стимулу для формування важливих особистісних і професійних якостей; емоційно-вольовий (тактовність, витримка, толерантність), який сприяє добору доцільних емоційно виправданих засобів мовного і немовного впливу; конструктивний як здатність обирати оптимальний стиль спілкування і взаємодії, комунікативної поведінки, адекватного сприйняття особистістю себе як фахівця.

Відповідно до зазначеного, майбутньому викладачеві ЗВО повинні бути притаманні висока активність, ініціативність у спілкуванні, гнучкість мислення, soft skills навички, системність знань та практичних умінь, що забезпечують успіх в комунікації, ініціативність, творчість, розвинуте професійно-педагогічне мислення, вміння прогнозувати, передбачити наслідки педагогічних дій та можливих ситуацій, приймати правильні, обґрунтовані педагогічно-важливі рішення в професійній діяльності, висока

працездатність, відповідальність. Культура спілкування викладача є основною умовою, через яку здійснюється реалізація професійних завдань. Від того, як буде організована професійна, комунікативно-мовленнєва взаємодія між студентом та викладачем, залежатиме вирішення професійних завдань, адже успіх професійної діяльності залежить від міжособистісної взаємодії, встановлення ділових відносин, налагодження ефективної комунікації, дотримання мовленнєво-етичних принципів та норм поведінки у процесі спілкування. Особливо це стосується професії викладача, оскільки саме ці чинники визначатимуть його професійну, комунікативно-мовленнєву компетентність.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняттям: комунікація, спілкування.
2. У чому полягає комунікативна, інтерактивна, перцептивна сторони спілкування?
3. У чому полягає зв'язок між спілкуванням та розвитком особистості?
4. Що Ви вкладаєте в зміст понять «комунікативна культура», «культура спілкування»?
5. Схарактеризуйте шляхи підвищення комунікативної культури викладача в процесі навчання у ЗВО.
6. Дайте характеристику комунікативним ознакам культури мовлення.
7. Назвіть складники, які є основою комунікативної культури майбутнього викладача фахових методик?
8. Який рівень культури спілкування викладача можна назвати високим?
9. Що включає в себе перцептивний складник спілкування?
10. Розкрийте етапи досягнення взаєморозуміння у спілкуванні.

11. Які вміння необхідно розвинути для володіння професійним мовленнєвим етикетом у процесі фахової підготовки майбутніх викладачів фахових методик дошкільної освіти?

Використані та рекомендовані джерела

Основна література

1. Березовська Л. Технології комунікативно-мовленнєвої діяльності соціальних працівників: навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2018. 220 с.

2. Великий тлумачний словник української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Либідь, 1997. 376 с.

4. Орбан-Лембрик Л. Е Психологія професійної комунікації: навч. пос. Чернівці: Книги XXI, 2010. 528 с.

5. Пентилюк М. І. Культура мови і стилістика. Київ : Вежа, 1994. 240 с.

6. Шамардак Ю. А. Особливості педагогічної атракції. *Молодий вчений*. 2016. № 6 (33) С. 422-425
URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/6/104.pdf>

7. Шовкун М. П. *Складові комунікативної культури студентів*.
URL: brar.org.ua/sections_load.php?s=culture_science_education&id=6451&start=2.

8. Яременко В., Сліпушко О. Новий тлумачний словник української мови: у 3-х томах. Київ : Аконіт, 2001. Т. 3. 862 с.

Допоміжна література

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ : Академія, 2004. 342 с. (Альма-матер).

2. Богуш А. М. Компетентнісний підхід до мовленнєвого розвитку дошкільників. Педагогічна і психологічна науки в Україні.

Т. 2 : Дидактика, методика, інформаційні технології. Київ: Педагогічна думка. 2007. С. 155-170.

3. Варзацька Л. Проектна діяльність у системі компетентнісної мовної освіти. *Дивослово*. 2012. № 9. С. 7–9.

4. Кротенко В. І. Розвиток емпатії в психологічній літературі. Психологія : зб. наук. пр. НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ 2001. Вип. 12. С. 89–96.

Тема 9. Наукові дослідження як основа професійної діяльності викладача

9.1. Професійна компетентність викладача ЗВО.

9.2. Характеристика професійної діяльності викладача ЗВО: навчальна та методична робота.

9.3. Науково-дослідна діяльність викладача: написання навчально-методичних посібників, наукових статей, тез.

9.4. Реалізація науково-дослідної роботи здобувачів освітнього процесу в ЗВО.

Ключові поняття: професійна компетентність, форми організації, навчальна робота, методична робота, якість підготовки, навчальні заняття, наукова робота, науково-дослідна робота

9.1. Професійна компетентність викладача ЗВО

На сучасному етапі підготовка майбутніх викладачів ЗВО до викладання фахових методик в галузі дошкільної освіти характеризується високим рівнем професійної компетентності, творчої активності, мобільності, опануванні сучасними методиками та технологіями професійної діяльності, позаяк від рівня професійної компетентності викладача, його особистісних, ціннісно-світоглядних орієнтирів, залежить формування, становлення та розвиток

особистості сучасного студента, майбутнього вихователя ЗДО, на якого покладається важливе завдання – виховання найменших громадян України – дітей дошкільного віку. Сучасна вища освіта повинна забезпечувати конкурентоспроможність та мобільність фахівців, здатних до ефективної професійної діяльності в складних, постійно змінюваних умовах.

Якість професійної підготовки викладача ЗВО залежить від багатьох чинників, як особистісного характеру, так і досягненнями студентів. Провідним завданням системи вищої освіти України є удосконалення якості професійної та методичної підготовки фахівців, здатних конкурувати на ринку праці.

Проблема формування професійної компетентності є об'єктом дослідження таких сучасних науковців, як (В. Андрущенко, Л. Березовська, А. Богуш, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, М. Євтух, О. Семенов, С. Скворцова, Л. Хоружа та ін.).

Крім учених, формування професійних компетенцій у процесі навчання перебуває в полі зору міжнародних організацій: ЮНЕСКО, ПРООН, ЮНІСЕФ, Рада Європи, Міжнародний департамент стандартів, Організація економічного співробітництва і розвитку та ін. Так, зокрема, остання визначає компетентність як спроможність відповідати потребам ринку та успішно виконувати завдання. Міжнародний департамент стандартів для навчання, досягнення та освіти пояснює означене поняття як спроможність кваліфіковано виконувати завдання або роботу. Компетентність включає знання, вміння та навички і ставлення, що дають змогу особистості ефективно діяти чи виконувати означені функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професійній галузі або діяльності (Березовська Л. с.153).

Поняття «професійна компетентність» учені пояснюють як: «готовність і здатність фахівця приймати ефективні рішення у професійній діяльності» (К. Шапошников); «особистісна якість суб'єкта, ступінь сформованості знань, умінь, здібностей, необхідних

для якісного, кваліфікованого проведення діяльності» (М. Пентилюк); «вид компетентності, що характеризує особистість в контексті виконання нею професійних обов'язків» (Г. Беленька); «ключова характеристика особистості фахівця, який має бути готовим до виконання професійної діяльності з метою ефективного (компетентного) виконання власних професійних завдань» (С. Скворцова).

Провідними ознаками професійної компетентності фахівця В. Ягупов вважає: багатофункціональність (сприяє вмінню вирішувати різноманітні проблеми); належність до метаосвітньої галузі (професійна компетентність є надпредметною та міждисциплінарною і може реалізуватися в різних ситуаціях, професійній, науковій); інтелектоємність (передбачає наявність загального і професійного інтелекту, абстрактного та практичного мислення, саморефлексії, самоідентифікації, об'єктивного самооцінювання); багатомірність (включає розумові процеси: аналітичні, комунікативні).

Учені (Л. Семушина, Н. Ярошенко) під професійною компетентністю розуміють інтегральну характеристику ділових і особистісних якостей фахівців, що відображає рівень знань, умінь, практичного досвіду для здійснення професійної діяльності, пов'язаної з прийняттям рішення.

Як здатність вирішувати певне коло професійних завдань, пояснює поняття «професійна компетентність» О. Деркач. На думку вченого, професійність складається з декількох видів компетенцій, як-от:

- компетентність у професійній діяльності: спеціальна (знання предмета діяльності), технологічна, суб'єктна, професійна та ін.;
- професійне спілкування: комунікативна (здатність до співпраці), соціально-перцептивна, діагностична, етична, емпатійна та ін.;

- розвитку особистісного професіоналізму: психологічна, індивідуальна, культурна.

Таким чином, професійна компетентність викладача ЗВО – це особливий вид науково-педагогічної, інтелектуальної та інноваційно-творчої діяльності, яка полягає в обґрунтуванні науково-педагогічних підходів, розробленні технологій, введенні інновацій в освітній процес.

9.2. Характеристика професійної діяльності викладача ЗВО: навчальна та методична робота

Сучасному педагогу вищої школи для ефективного виконання педагогічних функцій важливо усвідомлювати структуру педагогічної діяльності у ЗВО, її основні компоненти, вдосконалювати професійні якості, займатися самоосвітою.

Педагогічна діяльність викладача ЗВО включає: навчальну, методичну, дослідницьку, виховну діяльність. Провідною функцією у професійній діяльності викладача є навчальна – спрямована на організацію процесу навчання відповідно до нормативних документів. Вона ґрунтується на теоретичному складнику (розкриття сутності науки, законів, закономірностей) і практичному – спрямованому на вирішення педагогічних завдань.

Основними видами навчальних занять у ЗВО є: лекції, практичні, семінарські, лабораторні заняття, індивідуальні заняття та консультації.

Розкриємо особливості підготовки викладача до навчальних занять.

Лекція. Підготовку до лекції слід розпочинати набагато раніше, ніж вона з'явиться у розкладі занять. Приступаючи до її підготовки, викладач відштовхується від робочої програми, в якій визначено тему лекції, основний перелік питань, які необхідно висвітлити. Крім того, до навчальної дисципліни подано перелік літератури. Викладач, в

ході підготовки може відкоригувати його, додати нові наукові джерела, нормативні документи.

Перед висвітленням питань лекції, важливо визначити ключові поняття теми та їх тлумачення. Лектор повинен пам'ятати, що його завдання полягає не в повідомленні здобувачам суми знань, а в мотивації до навчання, забезпечуючи її навчальний, розвиваючий і виховний характер. Види лекції описано в темі 1, параграф 1.5.

Зауважимо, що підготовка до будь-якого виду лекції (лекція-презентація, лекція-візуалізація, лекція-конференція, лекція з елементами дискусії та ін.) потребують глибокого аналізу наукових джерел, систематизації матеріалу, оперування науковою термінологією, високий рівень володіння навчальним матеріалом, комунікативність, уміннями імпровізувати, налагоджувати діалог, формулювати запитання, робити висновки, узагальнення, використовувати сучасні цифрові технології (онлайн презентація та ін.).

Організація *семінарського заняття* як однієї з форм освітнього процесу у ЗВО, включає проведення контролю знань, умінь та навичок, постановку загальної проблеми (завдання) викладачем та її обговорення за участю студентів, вирішення контрольних завдань, їх перевірка та оцінювання. Викладач, у процесі підготовки до семінарського заняття розробляє навчально-методичне забезпечення, до якого входить: ІДЗ різної складності, методичні прийоми розгляду основних теоретичних положень, вирішення практичних завдань, обговорення дискусійних питань, які виносяться на поглиблене опрацювання, контрольні завдання (тести) для виявлення ступеня сформованості необхідних умінь тощо.

Вирішення *практичних завдань* потребують розгляду професійно спрямованих ситуацій, які викладач ретельно продумує, добирає доцільні приклади для розгляду, готує наочність, розробляє ділові та рольові ігри відповідно до теми заняття, тренінги, кейси, написання есе, проєктів, створення лепбуків та ін. Завдання, які

розглядаються на практичних заняттях повинні містити пошуково-творчий, дослідницький характер, ґрунтуватися на міжпредметних зв'язках та компетентнісній основі, що забезпечить вміння здобувачів використовувати набуті теоретичні знання у практичній діяльності. Практичне навчання є невід'ємним складником освітнього процесу у ЗВО.

Поширеною формою організації індивідуально-дослідної діяльності є науковий *гурток, проблемна група*, яка об'єднує здобувачів вищої освіти, що виявляють зацікавленість навчальною дисципліною. Така форма роботи спрямована на поглиблення знань студентів в обраній методиці. Завдання викладача як керівника наукового гуртка чи проблемної групи полягає у сприянні формуванню в студентів наукових інтересів, навчання методиці проведенню досліджень, самостійності у вирішенні наукових завдань. Викладач повинен розробити тематику наукових досліджень з урахуванням їхніх наукових інтересів, можливостей, індивідуальних здібностей. Сприяти в написанні тез, статей, задля висвітлення результатів дослідження, організації та проведенні наукових конференцій, конкурсів на кращу наукову роботу, залучення стейкхолдерів для втілення практичних результатів у життя.

Види методичної роботи викладача

Методична робота викладача полягає в розробленні методичного забезпечення до навчальних дисциплін, підвищенні професійності викладача за рахунок самоосвіти.

Основними видами методичної роботи є:

- підготовка конспектів лекцій, методичних матеріалів до семінарських, практичних, лабораторних занять, тематики курсових досліджень, програм практик, самостійної роботи студентів;
- підготовка, рецензування підручників, навчальних та навчально-методичних посібників та ін.;
- розроблення навчальних планів; навчальних програм; робочих навчальних планів, ОПП;

- складання екзаменаційних білетів; завдань для проведення модульного та підсумкового контролю, завдань для проведення тестового контролю;
- розроблення і впровадження наочних навчальних посібників (схем, діаграм, стендів, слайдів тощо);
- розроблення і впровадження нових форм, методів і технологій навчання;
- вивчення і впровадження передового досвіду організації освітнього процесу.

Сутність методичної роботи полягає у підготовці та вдосконаленні освітнього процесу. Вона включає організацію самостійної роботи студентів, залучення їх до спільної з викладачем дослідницької діяльності, а також участь викладача в роботі семінарів, професійних або громадських об'єднаннях за спеціалістю та ін.

9.3. Науково-дослідна діяльність викладача: написання навчально-методичних посібників, наукових статей, тез

Результати науково-педагогічних досліджень повинні відповідати таким вимогам, як суспільна актуальність, наукова новизна, теоретична і практична значимість, наукова об'єктивність і достовірність, доступність висновків і рекомендацій для використання в наукових дослідженнях або практичній діяльності.

Написання наукової статті вимагає чіткого уявлення про рівень розробки досліджуваної теми в науці. Задля цього необхідно ознайомитись із основною літературою, що стосується обраної теми (монографії, посібника, статті). Посилює достовірність одержаних результатів комбіноване використання джерел різних типів (статті, тези, монографії, дисертаційні дослідження та ін.).

Структурними компонентами наукової роботи є: вступ, основна частина, висновки, перелік використаної літератури.

Наукова стаття – один із основних видів наукової роботи викладача. Вона містить виклад проміжних або кінцевих результатів наукового дослідження, висвітлює конкретне окреме питання за

темою дослідження, фіксує науковий пріоритет автора, робить її матеріал надбанням фахівців.

Структурні елементи статті

Вступ – постановка наукової проблеми, її актуальність, завдання, значення для розвитку певної галузі науки або практичної діяльності. *Основні (за останній час) дослідження і публікації*, на які спирається автор; сучасні погляди на проблему; виділення невирішених питань, яким присвячена стаття. *Формулювання мети статті* – висловлюється головна ідея даної публікації. Мета статті випливає з постановки наукової проблеми та огляду основних публікацій з теми. *Виклад змісту власного дослідження* – основна частина статті, в якій висвітлюються основні положення і результати наукового дослідження, особисті ідеї, думки, отримані наукові результати, виявлені закономірності, програма експериментального дослідження, методика організації, аналіз матеріалу, особистий внесок автора в досягнення. *Висновок* – формулюється основний умовивід автора, значення дослідження для теорії і практики, перспективи подальших розвідок з теми.

Важливою є участь викладачів у наукових конференціях, вебінарах, на яких вони презентують результатами своєї наукової роботи. Це змушує ретельно готувати виступ, презентувати матеріали (мультимедійна презентація).

Вагомим у професійній діяльності викладача займає керівництво науковими дослідженнями здобувачів з поступовим переходом від простих прийомів і методів досліджень до більш складних, які завершуються захистом курсових, кваліфікаційних (магістерська) робіт.

Таким чином, навчально-педагогічна діяльність викладача – це частина цілеспрямованої професійної діяльності у підготовці компетентних фахівців, майбутніх викладачів в галузі дошкільної освіти. Вона спрямована на організацію освітнього процесу відповідно до чинних нормативних документів задля формування теоретичних знань та практичних умінь, розвитку творчого потенціалу особистості.

9.4. Реалізація науково-дослідної роботи здобувачів освітнього процесу в ЗВО

Науково-дослідна робота студентів є невід'ємною складником наукової діяльності у підготовці майбутнього викладача і слугує одним із важливих засобів підвищення його професійної компетентності.

Основними завданнями науково-дослідної роботи студентів у процесі вивчення фахових методик є:

- ✓ залучення студентів до науково-пошукової діяльності;
- ✓ мотивування до здійснення науково-дослідної роботи студентів, ознайомлення їх з науковими методами пізнання, забезпечення творчого засвоєння навчального матеріалу;
- ✓ організація різних форм наукової діяльності (наукові гуртки, проблемні групи, участь в роботі науково-дослідних лабораторій, студентських наукових конференціях, вебінарах та ін.) відповідно до принципу єдності науки і практики, формування інтересу до науково-педагогічних досліджень як основи опанування новими знаннями;
- ✓ формування творчого ставлення до педагогічної професії, розвиток ініціативності, прагнення до самопізнання та самовдосконалення;
- ✓ озброєння студентів різноманітними методами і прийомами самостійного розв'язання науково-дослідних завдань;

Науково-дослідна робота студентів поділяється на три основні види залежно від змісту і характеру проведення:

- науково-дослідна робота студентів, яка передбачена навчальними планами і програмами та є обов'язковою;
- науково-дослідна робота студентів, що доповнює освітній процес (поза межами безпосередньої освітньої програми);
- дослідження студентів, які проводяться в позааудиторний час разом з науковцями університету.

Науково-дослідна робота студентів повинна бути цілеспрямованою і системною, забезпечувати безперервну участь студентів у науковій роботі протягом всього періоду навчання. Так, наприклад, на першому і другому курсах метою і основним змістом

науково-дослідної роботи має бути формування у студентів теоретичної підготовки, набуття елементарних знань щодо виконання наукової роботи, навчання основам самостійної роботи, розвиток нестандартного мислення. Тут можуть бути корисними реферативна робота і елементи наукових досліджень у ході лабораторних і практичних занять. На третьому курсі, у ході загальної і спеціальної підготовки, виконанні курсових досліджень, завдань творчого спрямування, відбувається формування спеціальних дослідницьких навичок, поглиблення знань методів, методик організації наукового дослідження, використання інноваційних технологій, оброблення та обґрунтування результатів дослідження. На четвертому курсі, відбувається закріплення і удосконалення знань, вмінь і навичок, розвиток творчого мислення, творчого підходу до вирішення конкретних завдань дослідження, вміння самостійно приймати і реалізовувати рішення, втілювати отримані результати в практичну діяльність.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняттю «професійна компетентність викладача ЗВО» у науковій літературі?
2. Назвіть головну мету вищої освіти?
3. Хто з сучасних науковців займається проблемою формування професійної компетентності педагогів вищої школи?
4. На яких нормативно-правових документах базується розвиток професійної підготовки фахівців в Україні?
5. Назвіть функції університетської освіти.
6. Що передбачає безперервний професійний розвиток?
7. Які парадигми і моделі університетської освіти Ви знаєте?
8. Назвіть основні завдання дослідницького університету.
9. Розкрийте особливості професійної діяльності викладача ЗВО.
10. Назвіть основні функції навчальної роботи викладача.
11. Схарактеризуйте види методичної роботи викладача.

12. Розкрийте особливості підготовки викладача до лекційних, практичних занять, індивідуальної роботи зі студентом.

13. У чому полягає науково-дослідна робота викладача ЗВО?

14. Схарактеризуйте особливості науково-дослідної роботи здобувачів освітнього процесу.

Використані та рекомендовані джерела

Основна література

1. Березовська Л. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності соціальних працівників у процесі професійної підготовки : монографія. Івано-Франківськ : НАІР, 2020. 412 с.

2. Давидюк М. О. Теорія і практика вищої професійної освіти: навч. посіб. Вінниця, 2015. 94 с.

3. Дороніна Т. О. Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні: навч. посіб. Кривий Ріг : КДПУ, 2018. 250 с.

4. Зайченко І. В. Теорія і методика професійного навчання. 2-е вид., доповн. і переробл. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 580 с.

5. Мачинська Н.І., Стельмах С.С. Сучасні форми організації навчального процесу у вищій школі: навч.-метод. посіб. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 180 с.

6. Науково-дослідна робота студентів.
URL: <https://pdpu.edu.ua/uk/nauka/98-naukova-diyalnist/152-naukovo-doslidna-robota-studentiv>

7. Про вищу освіту : Закон України від 18.12.2019 р. № 392-IX
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

8. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 грудня 2015 р. № 848-VIII.
URL: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/112zakon-ukrayiny-pro-naukovu-i-naukovo-tehnichnu-dijalnist>.

9. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

10. Про професійну (професійно-технічну) освіту: Закон України: редакція від 01.01.2019 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80>.

11. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. URL: <https://rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>.

Допоміжна література

1. Василюк А., Дей М. Якість вищої освіти: теорія і практика: навч.-метод. посіб. НАПН України, Університет менеджменту освіти. Київ; Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2019. 176 с.

2. Компетентнісний підхід у вищій освіті: світовий досвід / уклад. Л. Л. Антонюк, Н. В. Василькова, Д. О. Ільницький, І. В. Кулага, В. Є. Турчанінова. Київ, 2016. 64 с.

3. Курлянд З. Н., Осипова Т. Ю., Гурін Р. С. Теорія і методика професійної освіти : навч. посіб. Київ, 2012. 390 с.

4. Ничкало Н. Г. Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів : монографія. Київ, 2014. 125 с.

5. Сисоєва С. О., Соколова І. В. Теорія і практика вищої освіти : навч. посіб., Київ, 2016. 338 с.

6. Стрельников В. Ю., Брітченко І. Г. Сучасні технології навчання у вищій школі : модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МПК ПУЕТ. Полтава : ПУЕТ, 2013. 309 с.

ГЛОСАРІЙ

Авторитет – загально визнаний вплив окремої людини або колективу, організації в різних сферах суспільного життя, що ґрунтується на знаннях, високих моральних якостях, досвіді.

Академічна година – мінімальна облікова одиниця навчального часу. Дві академічні години утворюють пару академічних годин, тривалість яких без перерви становить 80 хвилин.

Атестація – встановлення відповідності результатів навчання (наукової або творчої роботи) здобувачів вищої освіти вимогам освітньої (наукової, освітньо-творчої) програми та/або вимогам програми єдиного державного кваліфікаційного іспиту.

Атракція – особлива форма сприймання і пізнання людини іншою як привабливою.

Ввічливість – риса людини, в основі якої лежить почуття власної гідності, чуйне, емпатійне ставлення до співрозмовника, що проявляється в стриманій та коректній поведінці соціального працівника, тобто це сформоване вміння в будь-якій ситуації поводитися пристойно.

Вербальна комунікація – комунікація за допомогою усної і писемної мови.

Взаєморозуміння – це таке розшифрування партнерами повідомлень і дій один одного, яке відповідає їх значенню з погляду їхніх авторів.

Вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти.

Відповідальність і автономія – здатність особи застосовувати знання та навички самостійно та відповідально.

Галузь знань – гармонізована з Міжнародною стандартною класифікацією освіти широка предметна область освіти і науки, що включає групу споріднених спеціальностей.

Говоріння – компонент вербальної комунікації, тобто вміння промовляти, виголошувати інформацію, будувати речення.

Демократичний стиль – стиль, який базується на колегіальності прийняття рішень, врахуванні думок і, за можливості, побажань підлеглих, передачі частини повноважень підлеглим; стиль заохочення, ініціативи.

Дискусія – метод проведення навчального заняття, який передбачає публічний розгляд спірного питання чи проблеми; публічна суперечка, метою якої є пояснення та порівняння різних поглядів, пошук правильного рішення спірного питання.

Диференційований залік – форма семестрового контролю, що полягає в оцінці засвоєння студентом навчального матеріалу з певної дисципліни на підставі результатів виконаних індивідуальних завдань, написання та захисту курсових робіт (проєктів), практик

Ділова бесіда – розмова двох або більше осіб з метою отримання певної інформації, вирішення конкретних актуальних проблем.

Діловий етикет – норми, які регулюють стиль роботи, манеру поведінки, спілкування під час вирішення ділових проблем.

Діяльність – праця, дії людей у якій-небудь галузі, застосування своєї праці до чого-небудь.

Емоційне спілкування – різновид соціального спілкування, що ґрунтується на емоціях та почуттях людини. Конкретні вияви емоційного спілкування: почуття близькості з іншою людиною чи певною групою людей на базі вияву спільності почуттів, долучення до духовного світу іншої людини.

Емпатія – вміння проникнути в переживання іншої людини, вміння співпереживати, співчувати.

Етика – система знань (наука) про мораль та моральність, їхню сутність та історію розвитку, їх роль та місце в житті людини; система знань про добро та зло, їх актуалізацію в житті людини.

Етика ділових відносин – система знань про моральні аспекти ділових відносин.

Етикет – це сукупність правил поведінки, які регулюють зовнішні прояви людських стосунків (ставлення до інших, форми звертання, манери, стиль одягу тощо). Це складова зовнішньої культури окремої людини і суспільства загалом; це мова символів.

Ефективна комунікація – комунікація, що забезпечує динаміку у вирішенні проблем, використання найбільш оптимальних засобів шляхом досягнення взаєморозуміння між партнерами.

Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (ЄКТС) – система трансферу і накопичення кредитів, що використовується в Європейському просторі вищої освіти з метою надання, визнання, підтвердження кваліфікацій та освітніх компонентів і сприяє академічній мобільності здобувачів вищої освіти. Система ґрунтується на визначенні навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених результатів навчання, та обліковується у кредитах ЄКТС.

Жести – виражальні рухи рук, пальців. Жести виступають і як імпульсивно-інстинктивні дії. Розраховані на те, що присутні за їх допомогою зрозуміють внутрішній стан людини і її вимоги. Жестикуляція завжди супроводжує мовлення, яке стає більш наочним та експресивним.

Загальні компетентності – універсальні компетентності, що не залежать від предметної області, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача вищої освіти в різних галузях та для його особистісного розвитку.

Заняття – форма педагогічної взаємодії вихователя з дітьми, яка поєднує розвивально-пізнавальний і виховний аспекти, що здатні забезпечити засвоєння дітьми теоретичних знань, вироблення

практичних умінь, набуття життєвого досвіду у процесі спільної діяльності.

Засоби спілкування – оптико-кінетична система знаків (жести, міміка, пантоміміка), пара- і екстралінгвістичні системи (інтонація), немовні виражальні засоби мови (паузи), система організації простору і часу комунікації, система «контакту очима».

Здобувачі вищої освіти – особи, які навчаються у закладі вищої освіти на певному рівні вищої освіти з метою здобуття відповідного ступеня і кваліфікації.

Змішане навчання (англ. *blended learning*) – це поєднання традиційної (робота в аудиторії) форми роботи зі студентами з елементами дистанційного (використання комп'ютерних технологій) навчання. Роботу зі студентами у дистанційному, онлайн-форматі ЗВО організують на різних онлайн платформах, зокрема, корпоративній платформі Microsoft Teams (сучасна платформа, розроблена для використання у хмарі Office 365).

Знання – осмислена та засвоєна суб'єктом інформація, що є основою його усвідомленої, цілеспрямованої діяльності. Знання поділяються на емпіричні (знання фактів та уявлення) і теоретичні (концептуальні, методологічні).

Індивідуальне навчально-дослідне завдання – одна з форм самостійної роботи студента, яка передбачає виконання завдання з окремих дисциплін, визначених робочою програмою навчальної дисципліни (підготовка реферату, тез, доповіді, повідомлення тощо). Окремі види індивідуальних завдань виконуються студентом під керівництвом викладача.

Індивідуальний навчальний план студента – робочий документ студента, що містить інформацію про перелік і послідовність вивчення навчальних дисциплін, обсяги навчального навантаження студентів з усіх видів навчальної діяльності та відповідні форми контролю. Індивідуальний навчальний план формується за результатами особистого вибору студентом дисциплін

в обсязі, не меншому як 25% від загальної кількості кредитів ЄКТС, передбачених для певного рівня вищої освіти, з урахуванням вимог освітньої програми щодо вивчення її обов'язкових компонентів. Індивідуальний навчальний план затверджується на кожний навчальний рік. Індивідуальний навчальний план є обов'язковим для виконання студентом.

Інтегральна компетентність – узагальнений опис кваліфікації, що виражає її основні компетентнісні характеристики щодо професійної діяльності та/або навчання.

Інтегрований освітній процес у ЗДО – цілеспрямований, системний процес, що об'єднує освітні напрями БКДО, ґрунтується на партнерській взаємодії педагогів, вихованців, батьків задля вирішення освітніх завдань. Він не лише кардинально змінює форми, методи навчання, взаємодію суб'єктів освітнього процесу, а потребує оновлення найважливіших методологічних понять і категорій педагогічної науки.

Кваліфікаційна робота – це форма атестації, що може передбачатись на завершальному етапі здобуття певного рівня вищої освіти для встановлення відповідності набутих здобувачами результатів навчання (компетентностей) вимогам освітньої програми, стандартів вищої освіти та Національної рамки кваліфікацій. Форми кваліфікаційної роботи включають (не обмежуючись зазначеним): бакалаврську, магістерську роботи, дисертаційне дослідження, публічну демонстрацію (захист), сукупність наукових статей, комбінацію різних форм вищезазначеного тощо.

Кваліфікаційний рівень – структурна одиниця Національної рамки кваліфікацій, що визначається певною сукупністю компетентностей (результатів навчання), які є характерними для кваліфікацій відповідного рівня.

Кваліфікація – офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважена установа встановила, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) відповідно до

стандартів вищої освіти, що засвідчується відповідним документом про вищу освіту.

Кваліфікація вищої освіти – офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважена установа встановила, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) відповідно до стандартів вищої освіти, що засвідчується відповідним документом про вищу освіту. Кваліфікація освітня – це визнана закладом вищої освіти та засвідчена відповідним документом про освіту сукупність встановлених стандартом вищої освіти та здобутих особою результатів навчання (компетентностей).

Кваліфікація професійна – визнана кваліфікаційним центром, суб'єктом освітньої діяльності (зокрема, закладом вищої освіти), іншим уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання), що дозволяють виконувати певний вид роботи або здійснювати професійну діяльність.

Компетентність – досконале виконання певної дії у професійній діяльності, що ґрунтується на знаннях, практичних уміннях та навичках. Це більш широке поняття, складовими якого може бути сукупність певних компетенцій.

Компетенція – коло повноважень якогось органу чи посадової особи; проблема про яку в кого-небудь багато інформації, що дає йому змогу фахово її розглядати.

Комунікабельність – риса особистості, здатність її до спілкування з іншими людьми, товариськість.

Комунікативна компетентність – сукупність знань про норми і правила ведення природної комунікації – діалогу, суперечки, перемов тощо.

Комунікативна сумісність – уміння співпрацювати з людьми, створювати невимушену комунікативну атмосферу, сприятливий мікроклімат у колективі.

Комунікація – спілкування, що ґрунтується на взаєморозумінні; повідомлення інформації однією людиною іншій або кільком іншим.

Консультація – додаткова допомога викладача студентові чи групі студентів, де студенти отримують відповіді на конкретні запитання, пояснення окремих положень, методичні поради.

Контроль якості освіти – аналіз абсолютної успішності та якості навчання, який здійснюється двічі на рік за результатами зимової та весняно-літньої заліково-екзаменаційних сесій.

Кредит Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (далі – кредит ЄКТС) – одиниця вимірювання обсягу навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених (очікуваних) результатів навчання. Обсяг одного кредиту ЄКТС становить 30 годин. Навантаження одного навчального року за денною формою навчання становить, як правило, 60 кредитів ЄКТС.

Круглий стіл – метод навчального заняття, який передбачає колективне обговорення актуальної проблеми викладачами, студентами, запрошеними фахівцями;

Культура – сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії; це те, що створила людина. Вона належить до різноманітних аспектів життя і є індивідуальним, психологічним і соціальним феноменом.

Культура мови – наука, що вивчає нормативність мови, її відповідність тим вимогам, що ставляться перед мовою в суспільстві.

Культура мовлення – досконале володіння мовою, її нормами у процесі мовленнєвої діяльності людини.

Культура спілкування – сума набутих людиною знань, умінь та навичок спілкування, які створені, прийняті та реалізуються в конкретному суспільстві на певному етапі його розвитку.

Лабораторне заняття – форма навчального заняття, де студент під керівництвом викладача особисто проводить натурні або імітаційні експерименти чи досліді з метою практичного

підтвердження окремих теоретичних положень навчальної дисципліни, набуває практичних навичок з лабораторним устаткуванням, обладнанням, обчислювальною технікою, вимірювальною апаратурою, методикою експериментальних досліджень у конкретній предметній галузі.

Лекція – основний вид навчальних занять, призначених для викладання теоретичного матеріалу. Як правило, окрема лекція є елементом курсу лекцій, що охоплює основний теоретичний матеріал однієї або декількох тем навчальної дисципліни. Тематика лекцій визначається робочою програмою навчальної дисципліни.

Магістр – освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми.

Навчальний курс (рік навчання) – завершений період навчання студентів протягом навчального року. Тривалість перебування студента на навчальному курсі включає час навчальних семестрів, підсумкового контролю та канікул.

Навчальний план – нормативний документ закладу вищої освіти, який складається на підставі освітньо-професійної чи освітньо-наукової програми і визначає перелік та обсяг обов'язкових і вибіркового компонентів, послідовність їх вивчення, конкретні форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми проведення підсумкового контролю та атестації.

Навчальний семестр – складова частина навчального часу студента, яка закінчується підсумковим контролем.

Національна рамка кваліфікацій – системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів.

Неформальна освіта – освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням

часткових освітніх кваліфікацій. Засоби вимірювання отриманих у неформальній освіті результатів навчання – екзаменаційні білети, контрольні та тестові завдання тощо.

Освітній процес – інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти, що провадиться в ЗВО через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передання, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у здобувачів вищої освіти (студентів), а також на формування гармонійно розвиненої особистості. ОП організовується з урахуванням можливостей сучасних інформаційних технологій навчання та орієнтується на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності та швидкої адаптації до змін і розвитку в соціально-культурній сфері, у галузях техніки, технологій, системах управління та організації праці в умовах ринкової економіки.

Освітня (освітньо-професійна, освітньо-наукова чи освітньо-творча) програма – єдиний комплекс освітніх компонентів (навчальних дисциплін, індивідуальних завдань, практик, контрольних заходів тощо), спрямованих на досягнення передбачених такою програмою результатів навчання, що дає право на отримання визначеної освітньої або освітньої та професійної (професійних) кваліфікації (кваліфікацій). Освітня програма може визначати єдину в її межах спеціалізацію або не передбачати спеціалізації.

Поточне оцінювання – процес встановлення рівня навчальних досягнень студентів в оволодінні змістом предмета, програмними результатами навчання відповідно до робочої програми навчальної дисципліни. Основними завданнями поточного оцінювання є: встановлення рівня розуміння і первинного засвоєння складників змісту певної теми, встановлення зв'язків між цими складниками й

засвоєним змістом попередніх тем, закріплення програмних результатів навчання

Практичне заняття – вид навчального заняття, на якому здобувачі вищої освіти під керівництвом викладача закріплюють теоретичні положення навчальної дисципліни і набувають програмних результатів навчання шляхом індивідуального виконання відповідно сформульованих завдань, вправ тощо.

Професійна компетентність – єдність теоретичної і практичної готовності для здійснення ефективної професійної діяльності, що є свідченням підготовленості фахівця до діяльності, становлення його як професіонала. Професійну компетентність не слід ототожнювати з освіченістю; співвідноситься зі здібностями, вміннями та знаннями, адекватними професійним завданням і достатніми для їх вирішення.

Публічний виступ – усне монологічне висловлювання з метою вплинути на аудиторію.

Результати навчання – знання, вміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які набуті в процесі навчання, виховання та розвитку, що можна ідентифікувати, спланувати, оцінити, виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів.

Ректорський контроль – один із видів контролю залишкових знань і проводиться, як правило, у формі ректорських контрольних робіт за дисциплінами, з яких був підсумковий контроль у попередньому семестрі. Ректорський контроль здійснюється для виявлення залишкового рівня знань студентів з навчальної дисципліни, з подальшим аналізом якості навчання та викладання.

Рефлексія в спілкуванні – усвідомлення того, як суб'єкта сприймають і оцінюють інші, здатність розуміти партнера по спілкуванню.

Робочий навчальний план – похідний документ навчального плану, який розробляється на кожний навчальний рік, в якому конкретизується планування навчальної роботи, передбаченої навчальним планом.

Розв’язання ситуаційних задач (вправ) – метод проведення практичного заняття щодо пошуку ефективних управлінських рішень проблем, що виникають у реальному житті, на практиці.

Семестровий екзамен – форма підсумкового контролю засвоєння студентом теоретичного та практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни, як правило, за семестр, що проводиться як контрольний захід

Семестровий залік – форма підсумкового контролю, що полягає в оцінці засвоєння студентом навчального матеріалу з певної дисципліни на підставі результатів виконання ним певних видів робіт на практичних, семінарських, лабораторних, індивідуальних заняттях

Семінарське заняття – форма навчального заняття, де викладач організує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань, чи в інший спосіб, зазначений робочій програмі чи методичних рекомендаціях до навчальної дисципліни.

Спеціалізація – складова спеціальності, що може визначатися закладом вищої освіти та передбачає одну або декілька профільних спеціалізованих освітніх програм вищої або післядипломної освіти. Спеціальність – гармонізована з Міжнародною стандартною класифікацією освіти предметна область освіти і науки, яка об’єднує споріднені освітні програми, що передбачають спільні вимоги до компетентностей і результатів навчання випускників.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності – компетентності, актуальні для конкретної предметної області, які є важливими для успішної професійної діяльності за певною спеціальністю на певному рівні НРК

Спілкування – це форма міжособистісної, комунікативно-мовленнєвої взаємодії, спрямована на обмін інформацією, налагодження контакту, досягнення взаєморозуміння між учасниками освітнього процесу ЗВО.

Спостереження – метод навчання, що передбачає організацію цілеспрямованого, планомірного сприймання дітьми явищ довколишньої дійсності; метод наукового дослідження.

Структура процесу засвоєння знань – сприймання, розуміння, осмислення, закріплення, застосування.

Суб'єкт-суб'єктні відносини в навчанні – організація взаємодії, партнерства, співпраці всіх його учасників для досягнення освітньої мети.

Тематична зустріч – метод проведення навчального заняття, спілкування студентів із залученими визнаними фахівцями, висококваліфікованими практиками для поглибленого розкриття тем.

Тестовий контроль знань – оцінювання рівня засвоєння знань студентів після вивчення дисципліни й одержання інформації для вдосконалення процесу підготовки фахівців. Основними функціями ТКЗ є: діагностична, що спрямована на збирання, аналіз та інтерпретацію результатів оцінювання для визначення реального рівня сформованості знань студента; навчальна, що спрямована на оволодіння студентами змістом певної дисципліни (студент під час вирішення тестового завдання ще раз повторює пройдений матеріал і краще закріплює отримані знання); організаційна функція педагогічного контролю, яка виявляється в його впливі на організацію освітнього процесу (залежно від отриманих результатів контролю викладач вносить відповідні зміни в робочу програму навчальної дисципліни, що виявляються в нових підходах, формах, методах та дидактичних засобах навчання); виховна, яка допомагає студентам удосконалювати свої знання, систематизувати їх, розвивати пам'ять, мислення.

Уміння / навички – здатність застосовувати знання для виконання завдань та розв’язання проблем. Уміння / навички поділяються на когнітивні (що включають логічне, інтуїтивне та творче мислення) і практичні (що включають ручну вправність, застосування практичних способів (методів), матеріалів, знарядь та інструментів).

Фасилітація – підтримка, допомога; стимулювання педагогом процесу розвитку й саморозвитку особистості як суб’єкта власного життя, сприяння вільному й самостійному вибору та прийняттю рішень вихованцями, їхньому активному функціонуванню та особистісному зростанню.

Формальна освіта – освіта, яка здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій) і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою.

Цінності – об’єкти, явища та їхні властивості, абстрактні ідеї, які втілюють узагальнені ідеали, виступаючи завдяки цьому еталоном належного.

Якість вищої освіти – відповідність умов провадження освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам вищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам заінтересованих сторін і суспільства, що забезпечується шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості.

Список використаної та рекомендованої літератури

Основна література

1. Баглаєва Н. Логіко-математичний розвиток дошкільнят: шляхи оптимізації. *Палітра педагога*. 2002. № 2. С. 12-14.

2. Березовська Л. І. Інформаційно-цифрова компетентність як складник професійної майстерності сучасного вихователя закладу дошкільної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. Запоріжжя* : КПУ, 2021. Вип. 78. С. 150-155.

3. Березовська Л. І. Специфіка формування у дітей дошкільного віку життєвих навичок, орієнтованих на сталий розвиток. *Role of science and education for sustainable development. Monograph. Katowice*, 2021. PP 288-295

4. Березовська Л. І. Теоретичні засади підготовки майбутніх магістрів до викладання фахових методик дошкільної освіти *Збірник наукових праць «Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи» Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*. 2021. Вип. 2 (6). С. 87-97

5. Березовська Л. Наукові підходи до формування комунікативно-мовленнєвої діяльності майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти. Упровадження інноваційної освітньої парадигми в гірських школах Українських Карпат : монографія / За наук. ред. д. пед. н. Оліяр М. П.; ДВНЗ «ПНУ ім. В. Стефаніка». Івано-Франківськ : Супрун В. П., 2019. С. 407–419.

6. Березовська Л. Технології комунікативно-мовленнєвої діяльності соціальних працівників: навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2018. 220 с.

7. Березовська Л. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності соціальних працівників у процесі професійної підготовки : монографія. Івано-Франківськ : НАІР, 2020. 412 с.

8. Беленька Г. В. Інтерактивні прийоми викладання навчальної дисципліни у вищій школі (на матеріалі курсу «Методика ознайомлення дошкільників з природою») / Нац. Пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ. 2003. 118 с.

9. Беленька Г. В. Сучасні підходи до питань формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. 2012. Випуск 5 (48) С. 99–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2012_5_23

10. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід : рефлексивний аналіз застосування. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : б-ка з освітньої політики. Київ : КІС, 2004. С. 47–52.

11. Богуш А. М. Комунікативно-мовленнєвий супровід професійно спрямованого мовлення майбутніх фахівців дошкільної освіти. Зб. наук. праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки. 2014. Випуск 65. С. 73-76.

12. Богуш А. Мовленнєво-методична спрямованість підготовки майбутніх магістрів дошкільної освіти. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. 2019. Випуск 3 (128). С. 9-14.

13. Бойчук Ю. Д. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження : колективна монографія Харків : Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с.

14. Бусел В. Великий тлумачний словник української мови. Київ : Ірпінь, ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

15. Вдович С. М., Палка О. В. Сучасні освітні технології мовної підготовки майбутніх фахівців сфери обслуговування : метод. посіб. Київ : Педагогічна думка, 2013. 128 с.

16. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. 428 с.

17. Газіна І. О. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. 196 с.

18. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи [Електронний ресурс] : підручник. КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/29032/3/Higher_School_Pedagogy_2019.pdf

19. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 374 с.

20. Граматик Н. В. Готовність майбутніх педагогів дошкільних закладів освіти до формування першооснов екологічної відповідальності вихованців. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2017. Вип. 36. С. 58-63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvidgu_2017_36_13

21. Давидюк М. О. Теорія і практика вищої професійної освіти: навч. посіб. Вінниця, 2015. 94 с.

22. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.

23. Дороніна Т. О. Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні: навч. посіб. Кривий Ріг : КДПУ, 2018. 250 с.

24. Дорошенко Т. М., Мацько В. В. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень: навч. посіб. Кременчук : ПП «Бітарт», 2019. 96 с.

25. Дубасенюк О. А. Теоретико-технологічні засади впровадження особистісно орієнтованого підходу у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя. *Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід* : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 14-40.

26. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Акад. пед. наук України. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
27. Зайцева Л. І. Формування математичної компетентності у дітей дошкільного віку: навч. посіб. : СТАТУС, 2021. 296 с.
28. Зайченко І. В. Теорія і методика професійного навчання. 2-е вид., доповн. і переробл. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 580 с.
29. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті : словник. Київ : ЦП Компринт, 2019. 134 с.
30. Козак Л. В. Використання інтерактивних методів та прийомів в особистісно орієнтованому навчанні природознавству майбутніх вихователів. Науково-метод. посіб. Київ : Київський педагогічний коледж ім. К. Д. Ушинського, 2006. С. 44-52.
31. Козлова Г. М. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. Одеса : ОНЕУ, Ротапринт, 2014. 200 с.
32. Косенчук О. Г, Новик І. М., Венгловська О. А., Куземко Л. В. Державний стандарт дошкільної освіти : особливості впровадження. Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 240 с.
33. Крамаренко А., Степанюк К. Сучасні технології ознайомлення молодших школярів з об'єктами природи: навч. посіб. Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2015. 352 с.
34. Крутій К.Л. Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або що треба знати про інтеграцію? *Дошкільне виховання*. 2018. №7. С. 2-7.
35. Курлянд З. Н., Хмелюк Р. І. та ін. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2007. 495 с.
36. Лісовська Т. А. Музичне виховання дітей дошкільного віку : навч.-метод. посіб. Миколаїв : Вид-ць Прокопчук Т. Ю., 2017. 366 с.
37. Лобова О. В. Формування основ музичної культури молодших школярів: теорія та практика: монографія. Суми: ВВП «Мрія» ТОВ, 2010. 516 с.
38. Малашевська І.А. Музичне навчання дошкільників і молодших школярів на основі оздоровчо-розвивального підходу :

монографія. Переяслав-Хмельницький : ФОП Домбровська Я.М., 2016. 210 с.

39.Матвієнко С. І. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 297 с.

40.Мачинська Н.І., Стельмах С.С. Сучасні форми організації навчального процесу у вищій школі: навч.-метод. посіб. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 180 с.

41.Михайліченко М. В., Рудик Я. М. Освітні технології: навч. посіб. Київ : ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 583 с.

42.Москаленко Н. В. Інноваційні технології у фізичному вихованні школярів : навч. посіб. Дніпропетровськ : Інновація, 2014. 332 с.

43.Науково-дослідна робота студентів.
URL: <https://pdpu.edu.ua/uk/nauka/98-naukova-diyalnist/152-naukovo-doslidna-robota-studentiv>

44.Овсієнко Л. М. Сутність понять «компетенція», «компетентність», «компетентністний підхід», «якість освіти» у світлі сучасної освітньої парадигми. *Науковий вісник Донбасу*. 2013. № 2
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2013_2_32

45.Олексюк О. М., Тушева В. В. Методологія наукових досліджень у галузі мистецтвознавства та музичної педагогіки : навч. посіб. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 176 с.

46.Орбан-Лембрик Л. Е Психологія професійної комунікації: навч. пос. Чернівці: Книги ХХІ, 2010. 528 с.

47.Пагута Т. І. Методика формування елементарних математичних уявлень у дошкільників: навч.-метод. посіб. Львів, «Новий Світ-2000», 2020. 300 с.

48.Пентилюк М. Словник-довідник з української лінгводидактики. 2-ге вид., доповн. та переробл. Харків : Вид. група «Основа», 2016. 176 с.

49.Пентилюк М. І. Культура мови і стилістика. Київ : Вежа, 1994. 240 с.

50.Пехота О. М., Кіктенко А. З., Любарська О. М. Освітні технології : навч.-метод. Київ : 2001. 256 с.

51.Пинзеник О. М. Методика викладання дисциплін природознавчого циклу : навч. посіб. Київ : Кондор-Видавництво, 2014. 120 с.

52.Положення про організацію самостійної роботи студентів Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Одеса, 2020. URL: https://pdpu.edu.ua/doc/norm_doc/P112.pdf

53.Пометун О. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку : навч.-метод. посіб. для дошкільних навч. закладів. Дніпро. «ЛІРА», 2014. 120 с.

54.Пометун О. І. Підготовка вчителів початкових класів: інтерактивні технології у ВНЗ : навч. посібник. Умань : РВЦ «Софія», 2007. 66 с.

55.Пометун О. І. Реалізація компетентісного і діяльнісного підходів у сучасному підручнику історії. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 2. С. 146–157.

56.Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. Київ : Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

57.Про вищу освіту : Закон України від 18.12.2019 р. № 392-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

58.Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти в Україні. Наказ МОН від 12.01.2021 року № 33. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>

59.Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова

Кабінету Міністрів України від 07.07. 2021 р. № 762.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/762-2021-%D0%BF#n10>

60.Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти» Наказ Мінекономіки №755-21 від 19.10.2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>

61.Про затвердження професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти». Наказ Мінекономіки № 610 від 23.03.2021 р.
URL: https://osvita.ua/doc/files/news/819/81950/610_Vikladachi_zakladiv_vishoyi_osviti.pdf

62.Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для другого (магістерського) рівня вищої освіти. Наказ МОН від 29.04.2020 р. № 572.
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf>

63.Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 грудня 2015 р. № 848-VIII.
URL: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/112zakon-ukrayiny-pro-naukovu-i-naukovo-tehnichnu-dijalnist>.

64.Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

65.Про професійну (професійно-технічну) освіту: Закон України: редакція від 01.01.2019 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80>.

66.Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації. Схваленої Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>

67.Рибалко Л. М. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі : колективна монографія. Тернопіль : Осадца В. М. 2019. 400 с.

68. Романюк І. А. Музичне виховання у дошкільному навчальному закладі : Зб. метод. матеріалів. Тернопіль : Мандрівець, 2007. 104 с.

69. Руснак І. Особливості підготовки магістрів педагогічної освіти в Україні. *Науковий вісник Чернівецького університету* : зб. наук. пр. Чернівці : ЧНУ, 2013. Випуск 654. Педагогіка та психологія. С. 145–149.

70. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. К.: Генеза, 1999. 368 с.

71. Сисоєва С. О. Неперервна професійна освіта у документах Європейського Союзу : навч.-метод. посібн. Київ, 2009. 479 с.

72. Скворцова С. О., Вторнікова Ю. С. Професійно-комунікативна компетентність учителя початкових класів : монографія. Одеса : Абрикос Компани, 2013. 290 с.

73. Словник психолого-педагогічних понять і термінів. Електронний ресурс : URL: <https://osvita.ua/school/method/psychology/1270/>

74. Спіцин Є. С. Методика організації науково-дослідної роботи студентів у ВНЗ. Київ. 2003. 206 с.

75. Степанов О. М. Психологічна енциклопедія. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.

76. Степанова Т. Розвиток змісту математичних знань у різні періоди історії дошкільної педагогіки на початку ХХ століття. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2008. № 24 URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/24/visnuk_30.pdf

77. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. URL: <https://rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>.

78. Стрельников В. Ю. Бріченко І. Г. Сучасні технології навчання у вищій школі : модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МППК ПУЕТ. Полтава : ПУЕТ, 2013. 309 с.

79. Стрілець С. І. Інновації у вищій педагогічній освіті : Теорія і практика : навч. посіб. Чернігів : ФОП Лозовий В. М., 2013. 508 с.

80. Супрун Д. Професійна підготовка психологів в галузі спеціальної освіти : монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 492 с.

81. Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / за заг. ред. Н. П. Тарнавської., Н. Ю. Рудницької, Ю. М. Мурашевич. Житомир: ФОП «Левковець», 2015. 430 с.

82. Танько Т. П. Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2004. 41 с.

83. Чекан О. І. Застосування комп'ютерних технологій у професійній діяльності вихователя дошкільного навчального закладу : навч. посіб. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2015. 184 с.

84. Шамардак Ю. А. Особливості педагогічної атракції. *Молодий вчений*. 2016. № 6 (33) С. 422-425
URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/6/104.pdf>

85. Швачич Г. Г., Толстой В. В., Петречук Л. М., Іващенко Ю. С., Гуляєва О. А., Соболенко О. В. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології : навч. посіб. Дніпро: НМетАУ, 2017. 230 с.

86. Шовкун М. П. *Складові комунікативної культури студентів*.
URL: brar.org.ua/sections_load.php?s=culture_science_education&id=6451&start=2.

87. Щербакова К. Й., Брежнєва О. Г. Теорія і методика логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку: навч. посіб. Мелітополь. 2015. 200 с.

88. Щербакова К. Математика розум упорядковує. *Дошкільне виховання*. 2013. № 7. С. 19-22.

89. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах: навч. посіб. Київ : Вища школа 2004. 207 с.

90. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 560 с.

91. Яременко В., Сліпушко О. Новий тлумачний словник української мови: у 3-х томах. Київ : Аконіт, 2001. Т. 3. 862 с.

92. Ясентюк С. Блоки Дьенеша для логіко-математичного розвитку дітей. *Вихователь-методист дошк. закл.* : щоміс. спеціаліз. журн. 2019. № 5. С. 59–64.

Допоміжна література

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ : Академія, 2004. 342 с. (Альма-матер).

2. Березовська Л. Міждисциплінарний підхід у процесі формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників. *Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти* : зб. наук. доповідей. Одеса. 2019. С. 16–18.

3. Березовська Л. Організація самостійної роботи студентів – майбутніх соціальних працівників у процесі формування комунікативно-мовленнєвої компетентності. *Perspectives et mise en oeuvre de l'innovation dans le domaine scientifique*. 2019. Vol. Geneve, Suisse: Plateforme scientifique européenne. P. 8–10.

4. Березовська Л. Освітній коучинг у формуванні комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників. *Освітній простір України: науковий журнал*. ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2019. Вип. 17, Ч. 2. С. 222–228.

5. Березовська Л. Підготовка майбутніх соціальних працівників на засадах комунікативно-діяльнісного підходу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Запоріжжя : КПУ, 2019. Вип. 63. С. 28–33.

6. Березовська Л. Специфіка суб'єкт-суб'єктної взаємодії в професійній діяльності соціального працівника. *Modern Scientific*

Researches. Yolnat PE, Minsk, Belarus, Issue № 11. Part 1. March 2020. PP. 43–50.

7. Березовська Л. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до діалогової комунікації у процесі професійної підготовки. *Особистість, суспільство, політика* : Матер. IV міжнар. наук.-практ. конф. Люблін : WSEI, 2016. С. 28–32.

8. Березовська Л. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі тренінгових занять. Актуальні проблеми соціальної роботи: досвід і перспективи. Матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конференції (м. Кам'янець-Подільський, 28 квітня 2020 р.). Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О. В., 2020. С. 8–12.

9. Березовська Л. Використання освітньо-ігрових технологій у процесі фор-мування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : педагогіка*. 2020. № 1. С. 137–147.

10. Березовська Л. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. пр. молод. вчен. Дрогобицького держ. пед. ун-ту імені Івана Франка*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 27. Том 1. С. 139–145.

11. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 2 : Особистісно-орієнтований підхід: когнітивно-практичні засади. Київ. Либідь, 2003. 344 с.

12. Биков В. Ю. Засоби інформаційно-комунікаційних технологій єдиного інформаційного простору системи освіти України: монографія. Київ : Педагогічна думка, 2010. 160 с.

13. Біда О. А, Орос, І. І. Підготовка майбутніх фахівців до здоров'язбережувальної діяльності. *Збірник наукових праць: Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного*

університету імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки. 2018. Вип. 163. С. 70-73.

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2018_163_15

14. Бісовецька Л., Верхова І. Метод проєктів як засіб формування здорового способу життя. *Інноватика у вихованні*. 2020. № 12. С. 85–92.

15. Бобровник, С. І. Сучасний підхід до використання здоров'язбережувальних технологій у фізичному вихованні студентів педагогічних університетів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2014. Вип. 44. С. 108–112

16. Богущ А. М. Компетентнісний підхід до мовленнєвого розвитку дошкільників. Педагогічна і психологічна науки в Україні. Т. 2 : Дидактика, методика, інформаційні технології. Київ: Педагогічна думка. 2007. С. 155-170.

17. Богущ А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі: навч. посіб. Київ : Вища шк., 2002. 407 с.

18. Бондаренко Ю. А. Теоретико-методичні засади корекційного спрямування музичної діяльності дошкільників зі зниженим зором : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2017. 521 с.

19. Брежнева О. Г. Теорія і практика математичного розвитку дітей 3-6 років у системі дошкільної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08. Київ, 2019. 660 с.

20. Буряк В. Самостійність навчання як сучасний дидактичний принцип. Наукові записки КДПУ імені Володимира Винниченка. Серія : Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. 2013. Вип. 4 (2). С. 11-16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nz_pmfm_2013_4%282%29__5

21. Вайнола Р. Х. Педагогічні засади особистісного розвитку майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2009. 46 с.

22. Варениченко А. Б. Методична підготовка вчителя початкової школи до організації та проведення екологічних акцій в умовах Нової української школи. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Київ – Вінниця, 2019. Вип. 53. С. 19–23.

23. Варениченко А. Б., Мелаш В. Д., Безталанна К. С. Методична підготовка майбутнього вчителя початкової школи до формування екологічної компетентності в умовах нової української школи. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Сер.: педагогічні науки. Чернігів, 2018. Вип. 151. Т. 1. С. 262–266

24. Варзацька Л. Проектна діяльність у системі компетентнісної мовної освіти. *Дивослово*. 2012. № 9. С. 7–9.

25. Василюк А., Дей М. Якість вищої освіти: теорія і практика: навч.-метод. посіб. НАПН України, Університет менеджменту освіти. Київ; Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2019. 176 с.

26. Ващенко О., Свириденко, С. Здоров'язберігаючі технології в загальноосвітніх навчальних закладах. *Директор школи*. 2010. №20. С. 12–20.

27. Ветлугіна Н. О. Музичний розвиток дитини. Київ : Муз. Україна, 1978. 256 с.

28. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.

29. Гавриш Н., Пометун О. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку: парціальна програма для системи дошкільньої освіти. Київ. 2019. 23 с.

30. Гнізділова О. А. Динаміка розвитку наукових шкіл у галузі дошкільньої освіти (др. пол. ХХ – поч. ХХІ ст.)
URL: <http://dspace.pnpri.edu.ua/bitstream/123456789/9647/1/1.pdf>

31. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Практикум: навч. посіб. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2014. 448 с.

32. Жорнова Олена, Жорнова Ольга Методична компетентність викладача ВНЗ : навч. посіб. Київ : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. 336 с.
33. Зайцева Л. І. Формування математичної компетентності у дітей дошкільного віку: парціальна програма. Мелітополь : 2021. 48 с.
34. Замрозевич-Шадрина С. Р. Проблеми збереження та зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку. *Обрії ІФОППО*, 2014. Вип. 2 (39). С. 12–14.
35. Засекіна Т. М. Інтеграція в шкільній природничій освіті : теорія і практика : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2020. 400 с.
36. Іщенко Л. В. Педагогічні технології супроводження процесу формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку : навч. посіб.. Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. 149 с.
37. Кічук Н. В. Компетентність саморозвитку фахівця: педагогічні засади формування у вищій школі. Ізмаїл : ІДГУ, 2007. 236 с.
38. Козловська І. М. Теоретичні та методичні основи інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: автореф. дис. ... доктора пед. наук. К., 2001. 21 с.
39. Козубовська І. В., Повідайчик О. С. Короткий тлумачний словник психолого-педагогічних термінів (для аспірантів і магістрів. Ужгород. 2021. 41 с.
URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/33113>
40. Компетентнісний підхід у вищій освіті: світовий досвід / уклад. Л. Л. Антонюк, Н. В. Василькова, Д. О. Ільницький, І. В. Кулага, В. Є. Турчанінова. Київ, 2016. 64 с.
41. Кононенко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): навч. посіб. Київ : Освіта, 1998. 255 с.
42. Крамаренко А., Степанюк К. Сучасні технології ознайомлення молодших школярів з об'єктами природи: навч. посіб. Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2015. 352 с.

43. Кремень В. Освіта і наука в Україні: інноваційні аспекти. Київ : Грамота, 2005. 431 с.
44. Кротенко В. І. Розвиток емпатії в психологічній літературі. Психологія : зб. наук. пр. НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ 2001. Вип. 12. С. 89–96.
45. Курлянд З. Н., Осипова Т. Ю., Гурін Р. С. Теорія і методика професійної освіти : навч. посіб. Київ, 2012. 390 с.
46. Лазарович Н. Б. Чупахіна С. В. Логіко-математичний розвиток дітей дошкільного віку: метод. реком. Івано-Франківськ, 2015. 90 с.
47. Леонтьев А. Н. Проблема деятельности в психологи. *Вопросы философии*. 1972. № 9. С. 95–108.
48. Марко М. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій у професійній діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Мукачево, 2018. 272 с.
49. Мартиненко О., Ковтун Г. Формування методичної компетентності вчителя математики та економіки. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 3. С. 398-406. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2016_3_51
50. Мачинська Н. І. Впровадження ігрових технологій навчання у практику підготовки майбутніх магістрів. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія. : Педагогіка. 2011. Т. 158, Вип. 146. С. 18-22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2011_158_146_5
51. Мельничук І. М. Особливості застосування інтерактивних ігор у вищому навчальному закладі. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2010. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2010_4_11

52. Мирончук Н. М. Особливості змісту підготовки магістрів спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» («Педагогіка вищої школи») в Україні. Scientific Letters of Academic Society of Michal Valudansky. 2018. № 3. Volume 6. PP. 99-103.

53. Михайліченко М. В., Рудик Я. М. Освітні технології : навч. посіб. Київ : ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 583 с.

54. Мкртічян О. А. Система підготовки вихователів закладів дошкільної освіти до розвитку музичних здібностей дітей 4–7 років : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2021. 505 с.

55. Наволокова Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Харків : Основа, 2009. 176 с.

56. Наступний 2020-2021 навчальний рік стане роком математики в Україні – Ганна Новосад
URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/nastupnij-2020-2021-navchalnij-rik-stane-rokom-matematiki-v-ukrayini-ganna-novosad>

57. Нечай С. Музика для інтелекту. *Дошкільне виховання*. 2010. 4. С. 4 – 8.

58. Ничкало Н. Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи. Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. 234 с.

59. Ничкало Н. Г. Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів : монографія. Київ, 2014. 125 с.

60. Омельчук С. А. «Підхід до навчання» як базова категорія сучасної лінгводидактичної науки. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 2. С. 2–7.

61. Павлюк Т. О. Навчання дітей старшого дошкільного віку лічби з використанням комп'ютера : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00. 08. Київ, 2012. 19 с.

62. Паламарчук В. Ф., Барановська О. В. Педагогічні технології навчання в умовах нової української школи: вектор розвитку. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 3. URL: https://lib.iitta.gov.ua/711795/1/BOV18_UPJ.pdf

63. Пехота О. М. Освітні технології : навч.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2004. 256 с.

64. Пинзеник О. М. Оптимізація процесу формування компетентності у сфері «Природа» майбутнього вихователя дітей дошкільного віку. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2017. Випуск 1 (40) С. 213-215.

65. Плетеницька Л. С., Крутій К. Л. Логіко-математичний розвиток дошкільників. Запоріжжя : ЛПС, 2002. 156 с.

66. Про стратегію сталого розвитку України до 2030 року (проект). URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webpro>

67. Сисоєва С. О., Соколова І. В. Теорія і практика вищої освіти : навч. посіб., Київ, 2016. 338 с.

68. Сисоєва С. О. Особистісно-орієнтовані педагогічні технології : метод проектів. *Неперервна професійна освіта: теорія і методика* : наук. метод. журнал. Київ, 2002. Вип.1 (5). 230 с.

69. Старченко В. Логіко-математичний аспект дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2005. №7. С. 22 – 23

70. Стрельников В. Ю., Брітченко І. Г. Сучасні технології навчання у вищій школі : модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МПК ПУЕТ. Полтава : ПУЕТ, 2013. 309 с.

71. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори : в 5 т. Київ, 1980. Т. 3. 670 с.

72. Татаринова С. О. Формування логіко-математичних понять у старших дошкільників у процесі пізнавальної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 Мелітополь, 2008. 220 с.

73. Тимофєєва І. Б. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Київ, 2017. 23 с.

74. Хапілова В. П. Соціально-психологічні особливості професійної підготовки конкурентоздатних фахівців соціальної

сфери. *Проблеми сучасної психології*. 2013. № 2. С. 106–114.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspz_2013_2_22

75. Шапошников К. В. Контекстный подход в процессе формирования профессиональной компетентности будущих лингвистов-переводчиков : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Йошкар-Ола, 2006. 26 с.

76. ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning
URL: <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/annex-recommendation-key-competences-lifelong-learning.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

Структура робочої програми навчальної дисципліни

1. Загальна інформація: повна назва закладу вищої освіти; повна назва кафедри; повна назва навчальної дисципліни та її шифр відповідно до навчального плану; освітньо-професійна програма (для обов'язкових дисциплін) та спеціальність, у межах якої реалізується освітньо-професійна програма; рівень вищої освіти; рік навчання (для обов'язкових дисциплін); мова навчання; структурний підрозділ, який відповідає за дисципліну (факультет/інститут/відділення); розробник(и) робочої програми (із зазначенням наукового ступеня, вченого звання та посади); інформація про погодження та затвердження.

2. Опис навчальної дисципліни передбачає:

2.1. найменування показників (обсяг дисципліни в кредитах ЄКТС, кількість модулів (за потреби) та змістових модулів, види індивідуальних навчально-дослідних завдань (далі – ІНДЗ), загальна кількість годин, кількість тижневих годин для денної форми навчання (аудиторних та для самостійної роботи студента);

2.2. галузь знань, освітньо-професійна програма, спеціальність, рівень вищої освіти;

2.3. загальна характеристика навчальної дисципліни (статус дисципліни: обов'язкова чи вибіркова (статус обов'язкових мають дисципліни, що є обов'язковими хоча б для однієї освітньої програми); мова навчання; рік та семестр (семестри) навчання за формами навчання (для обов'язкових дисциплін); розподіл кредитів ЄКТС у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять (відповідно до ст. 50 Закону України «Про вищу освіту»); вид підсумкового контролю.

3. Пояснювальна записка (мета вивчення навчальної дисципліни; передумови для її вивчення (перелік дисциплін, які мають бути вивчені раніше); очікувані програмні результати

навчання, конкретизовані в результатах навчання дисципліни; компетентності, яких набуде здобувач вищої освіти в результаті вивчення дисципліни; міждисциплінарні зв'язки).

4. Критерії оцінювання результатів навчання (за всіма видами контролю) та критерії оцінювання підсумкового контролю.

5. Засоби діагностування результатів навчання, зокрема методи їх демонстрування.

6. Програма навчальної дисципліни містить:

6.1. структуру навчальної дисципліни (модулі (за потреби), змістові модулі, основні теми дисципліни, орієнтовна тематика індивідуальних та/або групових завдань; кількість годин, відведених для цього, за видами аудиторної та самостійної роботи, формами навчання);

6.2. теми практичних, або/та семінарських, або/та лабораторних занять (із зазначенням кількості годин за формами навчання);

6.3. теми самостійної роботи (із зазначенням кількості годин за формами навчання та визначенням форм контролю);

6.4. вид (види) ІНДЗ (із зазначенням кількості годин за формами навчання);

7. Методи навчання.

8. Форми поточного та підсумкового контролю з розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти за результатами поточного і підсумкового контролю; таблиця відповідності шкал оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти.

9. Методичне забезпечення навчальної дисципліни.

10. Забезпечення навчання осіб з особливими освітніми потребами.

11. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна (за потребою).

12. Рекомендовані джерела інформації (рекомендована основна та допоміжна література; інформаційні ресурси в інтернеті).

Структура силябусу навчальної дисципліни

1. Загальна інформація про навчальну дисципліну: назва Університету (зазначається у колонтитулі); назва дисципліни; шифр та назва спеціальності; назва освітньої (освітньо-професійної / освітньо-наукової) програми; освітній рівень; статус дисципліни; мова викладання; курс / семестр; кількість кредитів ЄКТС (обсяг одного кредиту ЄКТС становить 30 годин); розподіл за видами занять та годинами навчання, форма підсумкового контролю; назва кафедри та її місцезнаходження; викладач і контактна інформація; консультації (вказати час і місце проведення консультацій, очні / дистанційні, відповідно до графіку / за домовленістю з ініціативи здобувача вищої освіти, індивідуальні / групові).

2. Мета навчальної дисципліни – бажаний кінцевий результат, отримуваний здобувачем вищої освіти внаслідок засвоєння ним навчального матеріалу. Для вибіркового навчальних дисциплін також може бути наведено коротке пояснення можливостей та переваг, які надає вивчення дисципліни. Викладач вказує також компетентності, програмні результати навчання (для обов'язкових дисциплін) та результати навчальної дисципліни (для вибіркового навчання).

3. Передумови для навчання (пререквізити) – ті знання та навички, якими повинен володіти здобувач вищої освіти, щоб приступити до вивчення дисципліни, або перелік попередньо прослуханих дисциплін.

4. Зміст навчальної дисципліни за модулями та темами, поданий у силябусі, має відповідати робочій програмі навчальної дисципліни.

5. Матеріально-технічне (програмне) забезпечення дисципліни (за необхідності, якщо є вимоги, які здобувач вищої освіти повинен врахувати) – вказується необхідне обладнання та / або програмне забезпечення для опанування дисципліни.

6. Рекомендовані джерела – вказати основні та допоміжні джерела, які пропонуються здобувачам вищої освіти для вивчення навчальної дисципліни, як сучасні вітчизняні, так і найкращі

зарубіжні видання з урахуванням їх наявності зокрема: у бібліотеці Університету; на електронних ресурсах Університету; у визначених в робочій програмі відкритих державних реєстрах, інформаційних системах, базах даних; на зазначених у робочій програмі зовнішніх електронних ресурсах, що надають вільний доступ до інформації. Максимальна кількість найменувань основної літератури не повинна перевищувати п'яти джерел. Нумерація літератури наскрізна.

7. Система оцінювання повинна ґрунтуватися на принципах об'єктивності, прозорості, гнучкості та високої диференціації. Розділ «Система оцінювання» повинен містити пояснення мінімальної та максимальної кількості балів, що присвоюється здобувачам вищої освіти при засвоєнні дисципліни, окремо за поточну діяльність та за результатами підсумкового контролю. Накопичувальна бально-рейтингова система в Університеті є основним елементом управління освітнім процесом і призначена для регулярного оцінювання якості його результатів. Накопичувальна бально-рейтингова система оцінювання успішності дозволяє здобувачам вищої освіти як автономним і відповідальним суб'єктам освітнього процесу усвідомити необхідність систематичної роботи, своєчасно оцінити стан своєї роботи та вносити корективи, розвивати здібності здобувачів вищої освіти до самооцінювання як засобу саморозвитку і самоконтролю.

7.1. Таблиця «Накопичування рейтингових балів з навчальної дисципліни» має відповідати робочій програмі навчальної дисципліни і містити інформацію про максимальні бали за кожен вид навчальної роботи здобувача вищої освіти. Пояснення: відповідно до Закону України «Про вищу освіту» освітній процес в Університеті здійснюється за такими формами: навчальні заняття (аудиторна робота); самостійна робота; практична підготовка; контрольні заходи. Основними видами навчальних занять є: лекція; лабораторне, практичне (семінарське), індивідуальне заняття; консультація. Формами поточного оцінювання та методами демонстрування

результатів навчання можуть бути: опитування; доповіді, презентації результатів виконаних завдань та досліджень; колоквіуми; контрольні роботи; аналітичні звіти, есе; тестовий контроль; лабораторний контроль; проблемні ситуації; розрахункові роботи; презентації та виступи на наукових заходах; інші види індивідуальних та групових завдань.

**Тест для визначення рівня знань про здоров'я
(за В. Язловецьким, 2004)**

1. Здоров'я людини – це:
 - а) мінливість внутрішнього стану;
 - б) стан повного фізичного, психічного й соціального добробуту;
 - в) дисгармонія душі й тіла;
 - г) високий ступінь життєдіяльності;
 - д) наявність скарг та фізичних вад.
2. Збереженню і зміцненню здоров'я сприяють такі фактори:
 - а) забруднення довкілля;
 - б) активний руховий режим;
 - в) обмежена рухова активність і нетривалий сон;
 - г) значне емоційне та психічне перенапруження.
3. Навчатися бути здоровим означає:
 - а) набуття здоров'я через освіту;
 - б) використання постійних і значних вольових зусиль;
 - в) проведення вільного часу біля екранів телевізора;
 - г) обмежене перебування на свідому повітрі.
4. Здоровий спосіб життя – це:
 - а) спосіб життєдіяльності людини, спрямований на збереження, зміцнення та формування здоров'я;
 - б) комплекс оздоровчих заходів;
 - в) життя, спрямоване на задоволення матеріальних потреб;
 - г) підтримання життєдіяльності за допомогою ліків;
 - д) обмеження у рухах і надмірне харчування.
5. Рухова активність – це:
 - а) біологічна потреба в рухах;
 - б) гіподинамія;
 - в) стимулятор росту й розвитку організму;
 - г) негативний чинник для розвитку організму.
6. Яка добова норма (у годинах) рухового режиму є оптимальною для Вас?
 - а) 1-2;
 - б) 2,5-3;
 - в) 5-6.

7. Загартування організму означає:

а) підвищення опору й удосконалення системи терморегуляції організму;

б) послаблення імунної системи;

в) шлях до хвороб.

8. Що таке фізичні вправи аеробної спрямованості?

а) вправи на швидкість і силу;

б) циклічні вправи на витривалість;

в) вправи на гнучкість і координацію рухів.

9. Яка тривалість сну як фізіологічної потреби, для Вас (у годинах)?

а) 7-8;

б) 8-9;

в) 9-10.

10. Показниками психічного здоров'я є:

а) невротичний стан і тривожність;

б) висока збудженість та агресивність;

в) відсутність розладів нервової системи й адекватна поведінка.

11. До складових режиму дня належить:

а) раціональне чергування роботи й відпочинку згідно з біоритмами;

б) тривалість сну, харчування й руховий режим;

в) аутогенне тренування та медитація;

г) рівень, якість та стиль життя.

12. Раціональне харчування означає:

а) вживання їжі, що містить велику кількість жирів та вуглеводів;

б) вживання їжі, яка містить увесь набір вітамінів та мікроелементів;

в) вживання їжі, яка кількісно та якісно забезпечує потреби організму.

13. Систематичні заняття фізичними вправами сприяють:

а) збільшенню сили м'язів та розширенню функціональних можливостей серцево-судинної і дихальної систем;

б) виникненню травм і патологічних станів;

в) виникненню розладів нервової системи та координації рухів.

14. Ступінь втоми під час виконання фізичних вправ можна визначити за такими зовнішніми ознаками:

- а) за частотою серцевих скорочень;
- б) за зміною кольору шкіри, спітнінням і скаргами;
- в) за показниками підвищення працездатності, зростання швидкості, спритності.

15. Особиста гігієна передбачає:

- а) комплекс заходів, норм, вимог догляду за діяльністю організму людини;
- б) особливості психічної діяльності людини;
- в) закони росту і розвитку людини;
- г) вплив природного середовища на здоров'я людини.

16. Запобігти виникненню стресу можна за таких умов:

- а) систематичного виконання фізичних вправ і загартовуючи процедур;
- б) оволодіння прийомами психічної саморегуляції;
- в) підвищеними вимогами до себе та до інших людей;
- г) інформаційного перевантаження і неможливістю розв'язати поставлені завдання.

17. Система природного загартовування П. Іванова «Детка» містить таку кількість порад:

- а) 6;
- б) 8;
- в) 12.

18. Основними правилами культури спілкування є:

- а) вміння уважно слухати співрозмовника;
- б) не переривати розмову іншого;
- в) виявляти зацікавленість під час розмови.

19. Заклик «Пізнай самого себе» означає:

- а) знати будову й функції власного організму, психоемоційні та інтелектуальні особливості;
- б) знати свій родовід;
- в) адаптація до природного й соціального середовища;
- г) збільшення маси і пропорцій тіла.

20. Поняття «самореалізація» означає:

а) досягнення всебічного гармонійного розвитку і найвищої мети в житті;

б) прагнення до повного розкриття генетично закладених у людині здібностей і задатків;

в) некерований стихійний процес.

Оцінювання.

Правильні відповіді: 1- б, г; 2 - б; 3 - а, б; 4 - а, б; 5 - а, в; 6 - б; 7 - а; 8 - б; 9 - б; 10 - в; 11 - а, б; 12 - в; 13 - а; 14 - б; 15 - а; 16 - а, б; 17 - в; 18 - а; 19 - а; 20 - а, б.

Оцінка результатів тесту:

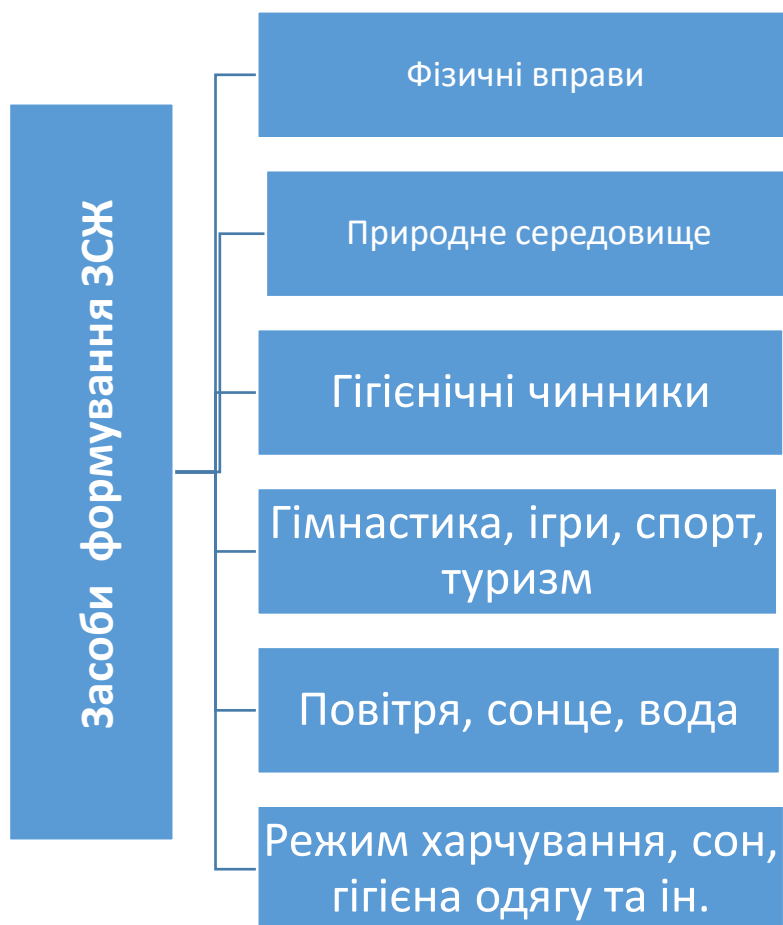
Низький рівень – до 50% правильних відповідей.

Середній рівень – 60-69% (12-13 правильних відповідей).

Достатній рівень – 70-79% (14-15 правильних відповідей).

Високий рівень – 80-100% (16-20 правильних відповідей).

Засоби, спрямовані на формування здорового способу життя (ЗСЖ) дітей дошкільного віку

Методика «ціннісні орієнтації» (М. Рокича)

на визначення рівня готовності майбутніх педагогів до формування культури здоров'я дітей

Методика, розроблена М. Рокичем, заснована на прямому ранжуванні списку цінностей. Автор розрізняє два класи цінностей:

1. Термінальні – переконання в тому, що кінцева мета індивідуального існування варта того, щоб до неї прагнути. Стимулюючий матеріал представлений набором з 18 цінностей.

2. Інструментальні – переконання в тому, що якийсь образ дій або властивість особистості є переважним в будь-якій ситуації.

Стимулюючий матеріал також представлений набором з 18 цінностей. Це ділення відповідає традиційному діленню на цінності-цілі і цінності-засоби.

Особливості проведення тестування: Респонденту пропонується два списки цінностей (по 18 у кожному) або на листах паперу в алфавітному порядку, або на картках. У списках респондент привласнює кожній цінності ранговий номер, а картки розкладає у порядку значущості. Остання форма подачі матеріалу дає надійніші результати. Спочатку пред'являється набір термінальних, а потім - інструментальних цінностей. Для подолання соціальної бажаності та глибшого проникнення в систему ціннісних орієнтацій випробовуваного можливі зміни інструкцій, які дають додаткову діагностичну інформацію і дозволяють зробити більш обґрунтовані висновки. Так, після основної серії можна попросити випробовуваного ранжувати картки, відповідаючи на наступні питання:

1. «У якому порядку і в якому ступені (у відсотках) реалізовані дані цінності у Вашому житті?»

2. «Як би Ви розташували ці цінності, якби стали таким, яким мріяли?»

3. «Як зробила б це, на Вашу думку, більшість людей?»

4. «Як це зробили б Ви 5 або 10 років тому?»

5. «Як це зробили б Ви через 5 або 10 років?»

6. «Як ранжували б картки близькі Вам люди?»

Обстеження краще проводити індивідуально, але можливе і групове тестування. Інструкція. Якими з перерахованих нижче положень Ви керуєтеся у своєму житті як основоположними принципами?

Проставте в правому стовпчику таблиці «Ранг» номери від 1 до 18, які визначають, наскільки важливим для Вас є кожне з тверджень. Номер 1 відповідає найбільш важливому для Вас твердженню, а номер 18 – найменш важливому.

Бланк для відповідей № 1

№ п/п	Твердження	Ранг
1	Активне, діяльне життя	
2	Здоров'я	
3	Краса природи та мистецтва	
4	Матеріально забезпечене життя	
5	Спокій у країні, мир	
6	Пізнання, інтелектуальний розвиток	
7	Незалежність суджень, оцінок, думок	
8	Щасливе сімейне життя	
9	Впевненість у собі	
10	Життєва мудрість	
11	Цікава робота	
12	Любов	
13	Наявність хороших і добрих друзів	
14	Суспільне визнання	
15	Рівність	
16	Свобода вчинків та дій	
17	Творча діяльність	
18	Отримання задоволення	

Бланк відповідей № 2

№ п/п	Твердження	Ранг
1	Акуратність	
2	Життєрадісність	
3	Непримиренність до своїх та чужих недоліків	
4	Відповідальність	
5	Самоконтроль	
6	Сміливість у відстоюванні своєї думки	
7	Терпимість до думок інших	
8	Чесність	
9	Вихованість	
10	Виконавська дисципліна	
11	Раціоналізм – уміння приймати виважені рішення	
12	Працелюбність	
13	Високі запити	
14	Незалежність	
15	Освіченість	
16	Тверда воля	
17	Широта поглядів	
18	Чуйність	

Музичні поняття та терміни, які засвоюють діти дошкільного віку у процесі музичного виховання

(за С. Матвієнко)

1. Музичні жанри, види музики

- ✓ Пісня (колискова, танцювальна, частівка, канон тощо).
- ✓ Танок (гопак, козачок, хоровод, вальс, полька, менует, полонез, мазурка, краков'як, тощо).
- ✓ Марш (святковий, спортивний, жартівливий, жалобний).
- ✓ Опера, балет, соната, симфонія, концерт, тріо, квартет, романс, серенада.
- ✓ Вокальна та інструментальна музика.
- ✓ Народна музика.
- ✓ Програмна та непрограмна музика.

2. Засоби музичної виразності

- ✓ Мелодія (плавна, уривчаста, стрибаюча тощо);
- ✓ Ритм (рівномірний, спокійний, чіткий);
- ✓ Пауза (довга, коротка);
- ✓ Акцент (легкий, сильний);
- ✓ Гармонія (світла, темна, різка, м'яка, напружена);
- ✓ Інтонація (питальна, стверджувальна, спокійна, ласкава, грізна, тривожна);
- ✓ Лад (мажорний, мінорний);
- ✓ Темп (швидкий, повільний, спокійний, помірний, жвавий тощо);
- ✓ Динаміка (тихо, голосно, підсилюючи, затихаючи, неголосно);
- ✓ Регістр (високий, низький, середній);
- ✓ Тембр (різке забарвлення звуку – світлий, темний, дзвінкий тощо).

3. Музична форма

- ✓ Одночасна, двочасна, тричасна.
- ✓ Куплетна (куплет, заспів, приспів, вступ, закінчення).

4. Музичні професії, фах, колективи

✓ Композитор, диригент, піаніст, соліст, артист, музиканти, оркестр, ансамбль, хор.

5. Характер виконання, прийоми

✓ Стакато, легато, глісандо, уривчасто, плавно, чітко, виразно, м'яко, легко, ясно, прозоро, дзвінко тощо.

6. Загальні музичні терміни.

✓ Нота, звук (висота, тривалість), бас, акорд, тема, супровід або акомпанемент, мотив, частина, фраза, кульмінація, нотний стан, нотний ключ тощо.

Питальник Форвергера

на контактність для самоаналізу, оцінки переліку якостей, значущих для спілкування, насамперед, для встановлення, налагодження міжособистісного контакту

Інтерпретація отриманих результатів передбачає осмислення рівнів сформованих відповідних якостей, актуалізацію потреби в їх подальшому розвитку.

Інструкція. Пропонується оцінити себе за 9-бальною шкалою, якою мірою Ви володієте кожною з наступних шести властивостей у взаєминах з людьми, де бал 5 означає, що людина володіє цією властивістю і більше дає, ніж отримує. Ліворуч від бала 5 – менше володіє, вправо від 5 іде зростання володіння.

1. Емпатія. Я бачу світ очима інших. Я розумію іншого і можу відчувати себе «в його шкурі». Я розумію всі настрої, які виходять від співрозмовника. Я відповідаю на них.

123456789

2. Тепло, повага. Я найрізноманітнішими способами висловлюю (хоча і не завжди обов'язково відчуваю), що я приймаю іншого, я розумію те, що роблять інші, хоча не завжди однозначно згоден з ними. Я людина, яка активно підтримує інших.

123456789

3. Щирість, відвертість. Я більш щирий, ніж фальшивий у своїй взаємодії з іншими. Я не ховаюся за ролями і фасадами, інші знають, «на чому я стою». Я залишаюся самим собою у своєму спілкуванні з іншими. 123456789

4. Конкретність. Не можу сказати, що я невизначений, коли говорю з іншими. Я не кажу загальних фраз, не ходжу навкруги, керуюся конкретним досвідом і поведінкою, коли говорю. Я намагаюся говорити ясно, чітко, точно. 123456789

5. Ініціативність. У взаємовідносинах з іншими я скоріше дію, ніж міркую. Я вступаю в контакт, я не чекаю, коли вступають у контакт зі мною. Я спонтанний. Я проявляю ініціативу з різних приводів у стосунку до людей.

123456789

6. Безпосередність. Я дію відкрито і прямо у взаєминах з іншими, не роздумуючи про те, як я буду виглядати.

**Оцінка організаторських і комунікативних умінь і схильностей
(КОС-2)**

Інструкція. Комунікативні й організаторські вміння відіграють одну з найважливіших ролей в організації продуктивного і безконфліктного спілкування. Коли ви відповідаєте на будь-яке з цих питань, звертайте особливу увагу на перші слова. Ваша відповідь повинна бути узгоджена з цими словами. Відповідаючи на питання, не прагніть справити гарне враження своїми відповідями. Дайте відповіді на запитання («так» або ні»):

1. Чи багато у Вас друзів, з якими Ви постійно спілкуєтеся?
2. Чи часто Вам вдається схилити більшість колег до ухвалення Вашої думки?
3. Чи довго Вас турбує відчуття образи, заподіяної Вам ким-небудь з Ваших друзів?
4. Чи завжди Вам важко орієнтуватися в критичній ситуації, що створилася?
5. Чи є у Вас прагнення до встановлення нових знайомств із різними людьми?
6. Чи подобається Вам займатися організацією свят, колективних виїздів на природу, вечірок тощо?
7. Чи правильно, що Вам приємніше і простіше проводити час із книгою або, наприклад, з комп'ютером, ніж із людьми?
8. Якщо виникли деякі перешкоди у здійсненні Ваших намірів, то чи легко Ви відступаєте від них?
9. Чи легко Ви встановлюєте контакти з людьми, які значно старші за Вас?
10. Чи любите Ви організовувати зі своїми друзями різні розваги?
11. Чи важко Вам включатися в нові для Вас стосунки, компанії?
12. Чи часто Ви відкладаєте на інші дні справи, які потрібно було б виконати сьогодні?

13. Чи легко Вам вдається встановити контакти з незнайомими людьми?
14. Чи прагнете Ви домагатися, щоб Ваші колеги діяли відповідно до Вашої думки?
15. Чи важко Ви адаптуєтесь у новому колективі?
16. Чи правильно, що у Вас не буває конфліктів із колегами через невиконання ними своїх обіцянок, зобов'язань, обов'язків?
17. Чи прагнете Ви за слушної нагоди познайомитися і поговорити з новою людиною?
18. Чи часто під час розв'язання важливих справ Ви берете ініціативу на себе?
19. Чи часто у Вас виникає роздратування від людей і хочеться побути наодинці?
20. Чи правда, що Ви зазвичай погано орієнтуєтесь у незнайомих для Вас обставинах?
21. Чи подобається Вам постійно перебувати серед людей?
22. Чи виникає у Вас роздратування, якщо Вам не вдається закінчити розпочату справу?
23. Чи відчуваєте Ви відчуття скрути, незручності або труднощі у випадках, коли треба проявляти ініціативу, щоб познайомитися з новою людиною?
24. Чи правильно, що Ви втомлюєтесь від частого спілкування з друзями?
25. Чи любите Ви брати участь у колективних заходах, розвагах?
26. Чи часто Ви проявляєте ініціативу під час розв'язання питань, що зачіпають інтереси Ваших друзів?
27. Чи правда, що Ви відчуваєте себе невпевненим серед малознайомих людей?
28. Чи правильно, що Ви рідко прагнете доказу своєї правоти?
29. Для Вас не є труднощами внести пожвавлення в малознайому компанію?

30. Чи подобається Вам організовувати щось для інших, наприклад, свята, проявляти ініціативу під час підготовки вечірок?

31. Чи прагнете Ви обмежити коло своїх знайомих незначною кількістю людей?

32. Чи правильно, що Ви прагнете відстоювати свою думку, власне рішення, якщо воно не було відразу прийнято Вашими колегами?

33. Чи відчуваєте Ви себе невимушено, потрапивши в незнайому компанію?

34. Чи замислюєтеся Ви, коли приступаєте до організації різних заходів для своїх колег?

35. Чи правда, що Ви не відчуваєте себе достатньо упевненим і спокійним, коли доводиться говорити щось великій групі людей?

36. Чи часто Ви спізнюєтесь на ділові зустрічі, побачення?

37. Чи вірно, що у Вас багато друзів?

38. Чи часто Ви опиняєтесь у центрі уваги своїх колег?

39. Чи часто Ви хвилюєтесь, відчуваєте незручність під час спілкування з малознайомими людьми?

40. Ви не дуже впевнено відчуваєте себе в оточенні великої групи своїх знайомих?

Обробка і інтерпретація результатів. Відповіді порівнюються з ключем (окремо щодо комунікативних і організаторських умінь)

Ключ

Уміння	Так	Ні
Комунікативні	1, 5, 9, 13, 17, 21, 25, 29, 33, 37.	3, 7, 11, 15, 19, 23, 27, 31, 35, 39.
Організаторські	2, 6, 10, 14, 18, 22, 26, 30, 34, 38.	4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36, 40.

Оброблення та оцінювання результатів

За допомогою відповідних ключів з кожного розділу методики підраховуємо кількість відповідей, що збігаються. Оцінний коефіцієнт (К) комунікативних та організаторських схильностей виражається відношенням кількості відповідей, що збіглися в кожному розділі, до 20 – максимально можливого числа збігів.

Обчислення здійснюємо за формулою:

$$K = m / 20, \text{ або } K = 0,05 \times m,$$

де К – оцінний коефіцієнт;

m – кількість відповідей, що збіглися з ключем.

Коефіцієнти, одержані за цією методикою, можуть коливатися в межах від «0» до «1». Ті з них, що наближаються до «1», свідчать про високий рівень вияву тих або інших схильностей. Наближення ж значення коефіцієнта до «0» – свідчення низького рівня. Оцінний коефіцієнт (К) – це кількісна характеристика. Для якісної стандартизації використовують шкалу оцінок, де тому або іншому діапазону кількісних показників К відповідає певна оцінка Q.

Оцінний коефіцієнт комунікативних схильностей і умінь	Q	Оцінний коефіцієнт організаторських схильностей і умінь
0,10-0,45 – низький;	1	0,20-0,55 – низький;
0,46-0,55 – нижче середнього;	2	0,56-0,65 – нижче середнього;
0,56-0,65 – середній;	3	0,66-0,70 – середній;
0,66-0,75 – високий;	4	0,71-0,80 – високий;
0,76-1 – дуже високий.	5	0,81-1 – дуже високий.

Інтерпретація результатів

Досліджуваним, які одержали оцінку «1», властивий дуже низький рівень прояву схильності до комунікативної чи організаторської діяльності.

У досліджуваних, які отримали оцінку «2», розвиток зазначених схильностей нижчий від середнього. Вони не прагнуть спілкування, почуваються невпевнено в новій компанії, колективі, обмежують свої

знайомства, переживають труднощі в налагодженні контактів із людьми, під час виступів, погано орієнтуються в незнайомій ситуації, не відстоюють свою думку, важко переживають образи. Прояв ініціативи в суспільній діяльності дуже незначний, вони прагнуть не приймати самостійних рішень.

Для тих, хто одержав оцінку «3», властивий середній рівень прояву комунікативних чи організаторських схильностей. Люди з таким рівнем розвитку зазначених схильностей прагнуть контактувати з людьми, не обмежують коло власних знайомств, але «потенціал» схильності в них не дуже стійкий. Ця група потребує серйозної та планомірної виховної роботи.

Ті, хто одержав оцінку «4», належать до групи з високим рівнем прояву комунікативних чи організаторських схильностей. Вони швидко знаходять собі друзів, не губляться в нових обставинах, постійно розширюють коло знайомств, займаються суспільною діяльністю, допомагають близьким та друзям, виявляють ініціативу в спілкуванні, із задоволенням беруть участь у громадських заходах, здатні самостійно ухвалювати рішення у важкій ситуації.

У тих, хто одержав оцінку «5», дуже високий рівень зазначених схильностей. Вони мають потребу у відповідній діяльності й активно до неї прагнуть. Швидка орієнтація у важких ситуаціях, невимушеність поведінки в новому колективі, ініціативність, прагнення до самостійних рішень, відстоювання власної думки, домагання того, щоби вона була прийнята, – усе це притаманно їм. Вони можуть внести позбавлення в незнайому компанію, полюбляють влаштовувати різні розваги, наполегливі в діяльності, яка їх приваблює.

Тренінг «Усвідомлене «Я» у професії»

Мета – усвідомлення професійних цілей, можливих перешкод на шляху їх досягнення, засобів подолання; аналіз наявних можливостей, здібностей, прагнення до самовдосконалення та самореалізації.

Матеріал: мультимедіа, плакат «Правила роботи групи», роздаткові матеріали, фліпчарт, аркуші А-4.

Хід тренінгу

Привітання. Спостереження за емоційним станом учасників тренінгу. Студенти вітаються між собою, обмінюються емоціями, почуттями, жестами, мімікою.

Формулювання правил роботи.

Обладнання: плакат «Правила роботи групи»

- Визначення форми звертання один до одного;
- Довірливе, щире, відкрите спілкування;
- «Я-висловлювання», відмова від безособового мовлення.
- Активність учасників тренінгу.
- Вміння слухати, повага до мовця.

Завдання. Тренер пропонує студентам уявити своє професійне майбутнє, реалізація якого принесе їм відчуття успіху в професії. Для цього учасникам роздають аркуші і пропонують намалювати мету або її метафоричний образ, проаналізувати етапи, які слід подолати для досягнення мети, окреслити можливі перешкоди та визначити шляхи подолання.

Кожен зі студентів розповідає про свої сильні і слабкі сторони, що цінує в собі, які особистісні якості допомагають у житті, дає відповідь на запитання:

«Чого я хочу досягти?» (шляхи реалізації та можливі перешкоди для досягнення).

Запитання для обговорення: Якої мети вдалося досягти виконанням цього завдання?

Вправа «Я – професіонал своєї справи»

Мета: визначення важливих рис характеру, необхідних у професійній діяльності викладача ЗВО.

Матеріал: фліпчарт / дошка.

Процедура виконання. Керівник тренінгу пропонує кожному студентові по черзі записати на фліпчарті одну рису характеру, яку він вважає найважливішою для досягнення успіху в майбутній професії. Далі всі разом аналізують їх, ранжують у порядку важливості та визначають її наявність у себе, здійснюючи самооцінку.

Вправа «Самопрезентація умінь»

Мета: тренувати навички самопрезентації професійних та комунікативно-мовленнєвих умінь, розвивати спостережливість.

Матеріал: аркуш А-4.

Процедура виконання. Кожному учасникові тренінгу пропонується записати на картках свої яскраво виражені особистісні, комунікативно-мовленнєві вміння та оформити їх у вигляді реклами-презентації, не підписуючи їх. Учасники сидять по одному. Час виконання завдання – 5 хв. Після цього, тренер збирає картки, перемішує їх. Кожен із учасників тренінгового заняття підходить до тренера, вибирає одну картку, читає її вголос, намагаючись при цьому відгадати, про кого йде мова.

Вправа «Мої професійні вміння»

Мета: вчити визначати професійні важливі вміння у професійній діяльності соціального працівника; вчити аргументувати, переконувати.

Матеріал: фліпчарт / дошка.

Процедура виконання. Учасникам пропонується визначити важливі для професії соціального працівника вміння. Студенти по черзі називають важливі, на їхню думку, вміння для професійної діяльності соціального працівника, наводячи при цьому переконливі аргументи. Один із учасників записує озвучені студентами професійні вміння на фліпчарті.

Запитання для обговорення: Чим ви керувалися при визначенні найважливіших професійних умінь, що брали за основу? З якою метою виконували вправу? Студенти активно обговорюють поставлені запитання та визначають у порядку ранжування їхню необхідність та важливість. За шкалою від «1» до «5» оцінюють наявність означеного вміння в себе.

Вправа «Який він – компетентний викладач?»

Мета: визначити рівень розуміння студентами значення поняття «компетентний».

Матеріал: мультимедіа, аркуш А-4.

Студентам висвітлюється на екрані початок речення, який вони повинні письмово на аркушах паперу продовжити.

1. Компетентний викладач ...
2. У становленні професійної компетентності викладача фахових методик дошкільної освіти необхідна наявність таких якостей...
3. Основне завдання професійної діяльності викладача фахових методик дошкільної освіти полягає в...
4. Для досягнення професійної компетентності в роботі майбутнього викладача необхідно...
5. Найскладнішим у викладанні фахових методик дошкільної освіти для мене є ...
6. У процесі навчання у ЗВО мені потрібно розвивати ...
7. До складників професійної діяльності викладача належать...
8. Викладач фахових методик дошкільної освіти – це фахівець, у якого добре розвинуті ...
9. Я буду успішним викладачем, тому що...
10. Свою професійну готовність як майбутнього викладача фахових методик оцінюю (найвища оцінка 5 балів)...

Після виконання завдання відбувається колективне обговорення та визначення найкращих відповідей.

Вправа «Вакансія»

Мета: вчити визначати професійно важливі вміння в діяльності викладача фахових методик дошкільної освіт, розвивати діалогічне мовлення.

Матеріал: аркуш А-4.

Процедура виконання. Керівник тренінгу пропонує студентам написати 10 вимог, які б вони висунули, беручи на роботу викладача у ЗВО, та розіграти ситуацію в ролях: «Розмова із засвідувачем кафедри».

Вправа «Підсумки»

Мета: усвідомлення важливості набутих професійних умінь у діяльності викладача.

Матеріал: аркуші А-4.

Процедура виконання. Керівник тренінгу пропонує студентам висловити свої думки стосовно того, що корисного вони взяли з проведеного заняття, з якими труднощами зіткнулися, який досвід здобули, та записати на аркушах свої враження від заняття: що сподобалося і не сподобалося, чому?

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Людмила Березовська

**Технології викладання
фахових методик
дошкільної освіти**

Навчальний посібник

Формат 60x84 1/16. Папір офсетний
Друк цифровий
Гарнітура Times New Roman
Умовн. Друк. арк. 15,35
Наклад 300 прим.
Зам. № 005/01/22

**ВИДАВНИЦТВО
“НАІР”**

Івано-Франківськ, вул. Височана, 18,
тел. (034) 250-57-82, (050) 433-67-93
email: fedorynrr@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів
видавничої продукції №4191 від 12.11.2011р.

